د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

د ښوونکي کتاب
د جغرافیې د تدریس لارښود

لسم ټولګی

Ketabton.com

د چاپ کال: ۱۳۹۲ هـ. ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت

د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس مرکز معينيت

د تعليمي نصاب د پـراختيــــــا او درسي کتابــونو د تاليف لوی رياست

د ښوونکي کتاب

د جغرافيې د تدريس لارښود

لسم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۲ هـ.ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکوالان

- پوهاند غلام جيلاني (عارض)
- مولف سامعه (واعظ)

علمي او مسلکي اډيټ

- **پوهاند غلام جيلاني (عارض)**

د ژبي اډيټ

- **مؤلف اقامحمد (گرندی) خوړيانی د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د چاپولو د لوي رياست د پښتو څانگي غړي**
- **مولف ميرويس ځدراڼ**

ديني، سياسي او کلتوري کميټه

- **مولوي صاحب خليل الله(فيروزي)**
- **حبيب الله راحل ديوهنې وزارت سلاکار د تعليمي نصاب د پراختيا په رياست کې**

د څارنې کميټه

- دکتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب، د ښوونکو د روزنې او د ساينس مرکز معين
- دکتور شير علي ظريفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسؤول
- د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر گلستاني د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رئيس.

طرح او ډيزاين: سيدکاظم (کاظمی)

دچاپ د سمون چارې: محمدکبير حقمل ديوهنې وزارت دنشراتو او اطلاعاتو رئيس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی

کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی

دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو

د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو

ورسره عرب، ګوجر دي — پامیریان، نورستانیان

براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان

دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان

په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان

نوم د حق مو دی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې د وزیر پیغام

گرانو استادانو او ښوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د علمي پرمختگ او ټولنې د اړتیاوو له مخې چمتوکیږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم د وخت له غوښتنوسره سم علمي او رغنده پراختیا ومومي. البته نه ښایي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

د ښوونکي لارښود داکتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې بنسټ چمتو اوترتیب شوی دی. د تدریس د نویو میتودنو له مخې فعالیتونه او معلوماتي مواد په کې ورزیات شوي دي چې په ډاډ سره به د زده‌کړې په بهیر کې د زده‌کوونکو د فعال ساتلو لپاره گټور او اغېزمن وي.

هیله من یم د دې کتاب منځپانگه، چې د فعالې زده‌کړې د میتودونو د کارولو له لارې تالیف او چمتو شوې، ستاسو درنو استادانو دگټې وړ وگرځي. له فرصت څخه په استفادې د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه غوښتنه کیږي د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې مرسته وکړي چې په دې توگه د پوهنې د نظام موخې او هیلې ترسره شي او ځوان نسل او هېواد ته ښې پایلې او بریاوې ور په برخه کړي.

زموږ گران استادان او ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې ستره دنده او دروند مسؤولیت لري.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو او ارزښتونو، د ټولنې د څرگندو اړتیاوو، ملي گټو او وطنپالنې له روحیې او د ساینس او تکنالوژۍ له نوو علمي معیارونو سره سم پراختیا ومومي.

ددې سترې ملي موخې د تر لاسه کولو لپاره د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده گټورو وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي او د ښوونکي د لارښود دکتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه، چې ددې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې برخه اخیستې او همدارنگه له ملي او نړیوالو درنو موسسو او نورو ملگرو هېوادونو څخه، چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي او د ښوونکي لارښود کتابونو په چاپ او وېش کې یې مادي یا معنوي مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم او د لا نورو مرستو هیله یې لرم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردک

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیک ....مخ

لومړی څپرکی ۱
عمومیات ۱
ښوونیز یا تعلیمي نصاب څه شی دی؟ ۱
د ښوونکي لارښود.. ۲
د افغانستان د پوهنې ښوونیزه او روزنیزه پالیسي.. ۲
په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي موخې (هدفونه) ۴
د تدریس ستراتیژي ۸
ارزول (Evaluation)..۹
د تدریس د ستراتیژیو ډلبندي.. ۱۰
د مضمون د تدریس وسیلې او بنسټیز توکي ۱۲
دویم څپرکی.. ۱۳
د جغرافیې د علم د زده‌کړې اهمیت.. ۱۴
الف: نقشې او طبیعې نقشې ۱۷
اقتصادي او مواصلاتي نقشې ۲۰
درویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۷۲
د څلور ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان.. ۷۵
د پنځه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۷۸
د شپږ ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۱
د اووه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۳
د اته ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۶
د نه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۹
دیرشم لوست د تدریس لارښود پلان.. ۹۱
یو دیرشم لوست د تدریس لارښود پلان.. ۹۳
د ۳۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۹۶
د(۳۳) لوست د تدریس لارښود پلان ۹۹
د ۳۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۲
د ۳۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۴
د ۳۶ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۷
د ۳۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۹
د ۳۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۱۱
د ۳۹ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۱۴
د ۴۰ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیک ....مخ
د ۴۱ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۰
د ۴۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۲
د ۴۳ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۵
د ۴۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۸
د ۴۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۰
د ۴٦ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۳
د ۴۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۵
د ۴۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۸
د ۴۹ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۱
د ۵۰ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۴
د ۵۱ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴٦
د ۵۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۹
د ۵۳ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۵۲
د ۵۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۵۵
د ۵۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۵۸
د ۵٦ لوست د تدریس لارښود پلان ۱٦۱
د ۵۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱٦۴
د ۵۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱٦۷
د ۵۹ لوست د تدریس لارښود پلان ۱٦۹
د ٦۰ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۱
د ٦۱ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۴
د ٦۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۷
د ٦۳ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۹
د ٦۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۱
د ٦۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۳
د ٦٦ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸٦
د ٦۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۹
د ٦۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۹۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی
عمومیات

د ښوونکي لپاره لازمې لارښوونې
ښوونیز یا تعلیمي نصاب څه شی دی؟

په دې اړه هرڅوک بېلابېل نظر لري، څوک یې درسي مفردات ګڼي او څوک یې درسي کتاب بولي. د ښوونې او روزنې پوهانو یې هم بېلا بېل تعریفونه کړي دي. ښوونیز یا تعلیمي نصاب هغه لارښود دی چې د ښوونې او روزنې ټول فعالیتونه پکې شامل او تر لاسه کول یې هدف دی.

تعلیمي نصاب له ټاکلې پوهې، مهارتونو او ذهنیتونو څخه عبارت دی چې یوه تعلیمي موسسه یې زده کړه د خپلو زده کوونکو لپاره په پام کې نیسي. په بله وینا تعلیمي نصاب د یوې تعلیمي موسسې د ښوونیزو او روزنیزو زده کړو د پروګرام ټولې زده کړې دي چې درسي کتاب، درسي مرستندویه توکي، د ښوونکي لارښود، تجربې او عملي کارونه پکې شامل دي.

هغه څه چې نن یې د ښوونې او روزنې د ماهرینو پام ځانته اړولی دی، ددې پوښتنې ځواب دی: د مفرداتو چمتو کوونکي او د درسي کتابونو لیکوال باید څه شی په ټاکلو لارو چارو زده کونکو ته ورزده کړي چې په اوسني او راتلونکی ژوند کې یې ګټور وي؟

ټول یو شان په دې نظر دي چې کوچنیان په بېلابېلو شرایطو کې وده کوي او په راتلونکې کې له نوو موضوعګانو سره مخامخ کیږي. له دې امله زیاتره ددې پېژندل ډېر سخت دي، چې هغوی ته د څه شي زده کړه اړینه او د څه شي ورته نه ده او د زده کړې تر ټولو اغېزمنه لاره کومه یوه ده.

له بله پلوه د ځوانی پېر(دوره) د خپلواکې پربکړې کولو، د مسؤولیت د منلو، راتلونکې ته د کتنې او په مسایلو کې بیا غور په څېر، ځانګړتیاوو له مخې دا پېر له نور پېرونو څخه جلا کوي. ځوانان له ټولنې سره رغنده راشه درشه او د لویانو نړۍ ته د ورننوتو لپاره د بېلابېلو وړتیاوو موندلو ته اړتیا لري. هغوی باید پوه شي هغه ټولنه څنګه ده چې دوی پکې اوسیږي او څومره پوهه او علمي وړتیاوې ورته پکار دي. هغوی ځان پېژندنې ته اړتیا لري، پېښو او حوادثو ته څنګه ګوري، حقایق څنګه درک کولای شي، څنګه انتخاب کولای شي او څنګه عمل کوي؟ هغوی هغه پوهې ته اړتیا لري چې یې فکر کولو، مطالعې او په ټولنیز ژوند کې تحقیق ته وهڅوي.

پورته وینا ته په پام د (جغرافیې) د درسي مفرداتو په چمتو کولو کې، په داسې حال کې چې له علمي اړتیاوو سره تړاو لري، د زده کړې په نوو لارو چارو ټینګار شوی، ترڅو زده کړه د پخوانیو لارو چارو پرځای پر هغه زده کړې ډېر ټینګار وشي چې د فعالې، ګډې، ابتکاري او انتقادي زده کړې په لارو چارو ولاړه وي.

په فعالې او ګډې (مشارکتي) زده کړې یا فعالې زده کړې (Active Learning Method) کې ښوونکی د تدریس په بهیر کې ستره ونډه لري. د ښوونکي دنده په دې نقش کې د معلوماتو او پوهې په لېږدونه پای ته نه رسیږي. هغه د زده کړې تجربې په غوړ نیولو او حفظولو پورې تړلې نه بولي. په دې نقش کې ښوونکی د زده کړې تر پام لاندې شرایطو لارښود او مرسته کوونکی دی. هغه د مطلبونو د یو اړخیز انتقال پر ځای د زده کړې پر لارو چارو، د تجربې په ترلاسه کولو او د مسئلې په حلولو ډېر ټینګارکوي. د ښوونکي د لارښود د کتاب یوه موخه هم د زده کړې لپاره د لارو چارو وړاندې کول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښوونکي ددې لارښود د تاليف د نورو موخو او لاملونو په ترڅ کې د زده‌کړو د موخو څرګندول، د محتوا (متن) د ټاکلو اصول او د لسم ټولګي دجغرافيې د درسي کتاب ارزول دي.

دا درسي کتاب دجغرافيې د زده‌کړې لپاره چمتو شوی او د زده‌کوونکو د زده‌کړې لپاره پکې د ډېرو تجربو رامنځته کول په پام کې نيول شوي دي، د ښوونکي د لارښود کتاب چمتو کول اړين بلل شوي. بايد ومنو چې تدريس او زده‌کړه يو ابتکاري او تجربي کار دی او نوښتګر او مبتکر ښوونکي په دې برخه کې نوي، نوي شيان او لارې چارې رامنځته کوي. دا بايد هم له ياده ونه ايستل شي چې د زده‌کړې د ستراتيژۍ په ټاکلو کې، له موخو، د ارزونې له لارو چارو، د زده‌کوونکو دګډون شونتيا او نور اصول چې د اروا پېژندنې، د تربيتي ارواپوهنې او د زده‌کړې له اروا پوهنې سره په همغږۍ کې زموږ په وړاندې پرتې دي، بايد سم پام وشي. دا هم بايد له ياده ونه ايستل شي، چې متن د کومو اصولو له مخې وټاکل شي، د محتوا د همغږي کولو اصول کوم دي؟ د تدريس او ارزونې لارې چارې کومې دي او څه اهميت لري؟ دا چې د مهمو مفهومونو راايستل څنګه سرته رسيږي، د ښوونکی په دې لارښود کې څرګند شوي دي.

د ښوونکي لارښود

د ښوونکي لارښود د ښوونکو د زده‌کړې يوه وسيله ده ؛ هغه کتاب دی چې له ښوونکي سره مرسته کوي د يو درسي ساعت او يا د تعليمي دورې په اوږدو کې د خپل تدريس پلان چمتو کړي. د ښوونکي په لارښود کې د هر لوست عمومي او خصوصي موخې، د تدريس وسايل، لارې چارې، د زده‌کوونکو د انګېزې پارول، د ښوونکي فعاليتونه، د زده‌کوونکو فعاليتونه، د زده‌کوونکو د زده‌کړې د تحکيم برخه او ارزونه او په پای کې د لوست په اړوند اضافي معلومات او اخځليکونه په پام کې نيول شوي دي. د ښوونکي لارښود ددې لپاره ليکل کيږي، چې ښوونکي د درسي پلان له جوړولو او د زده‌کړې په يو پړاو کې د ښوونې او روزنې له عمومي موخو سره بلد کړي. له ښوونکو سره مرسته وکړي د هر لوست مفاهيم او موضوعات وپېژني، د لوست په اړوند ورته اضافي معلومات چمتو کړي، د هېواد په ټولو ښوونځيو کې د درسي کتاب د يو خپل او همغږي تدريس لپاره لاره هواره کړي، په دې توګه د افغانستان په ټولو ښوونځيو کې د لوست تدريس په پام کې نيول شوې دورې کې سرته ورسوي او درسي کتاب بشپړ کړي. دا خبره اړينه کړي، چې درسي کتاب، هغسې چې د هېواد په پلازمېنې يا د بل لوی ښار په کوم عصري ښوونځي کې تدريسيږي، د هېواد د لرې پرتو ولسواليو او بانډو په ښوونځيو کې هم هماغسې يو خپل او يو راز تدريس شي او لکه چې ويل کيږي د يو متوازن او هر اړخيز معارف لپاره په ټول هېواد کې لاره هواره کړي.

د افغانستان د پوهنې ښوونيزه او روزنيزه پاليسي

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د اساسي قانون په شپاړسمه، درې څلويښتمه، څلور څلويښتمه، پنځه څلويښتمه، شپږڅلويښتمه او اووه څلويښتمه ماده کې د درج شوو احکامو او د افغانستان د پوهنې د قانون د شپږمې، اوومې مادې او نورو احکامو له مخې او د هېواد د معنوي او مادي اړتياوو او واقيعتونو ته په پام او د افغانستان د ښوونې او روزنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نظام د اساسي ليکو د انځورولو په خاطر د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د پوهنې ښوونيزه او روزنيزه پاليسي په لاندې ټکو کې رانغاړل کيږي:

١. د خدای پالنې، د اسلامي احکامو او ارزښتونو تطبيق ته د پابندۍ، وطن دوستۍ، د ملي يووالي ټينګښت، ګډ ژوند او بشر دوستۍ په روحيې د هېواد د ماشومانو، تنکيو ځوانانو لپاره، که ښځينه وي يا نارينه، د ښوونې او روزنې د زمينو چمتوکول،

٢. له خپلواکۍ، ملي واکمنۍ، د ځمکنۍ بشپړتيا، اسلامي ورورولۍ، ملي پيوستون، له سولې سره د مينې او فرهنګي بډاينې څخه د دفاع، د توپير او زور زياتي د ټولو بڼو او ډولونو د له منځه وړلو د روحيې پياوړتيا،

٣. د ښوونيزو او روزنيزو موسسو بيا رغول، جوړول، پراختيا او سمبالول،

٤. په نړۍ کې له علمي مثبتو بدلونونو سره جوخت د هېواد د ښوونيز اوروزنيز سيستم پراختيا،

٥. د نورو هېوادونو له ښوونيزو اوروزنيزو رغندو او برياليو تجربو څخه ګټه اخيستنه،

٦. د جنس، توکم، ژبې، مذهب، نژاد او ټولنيز دريځ له په پام کې نيولو پرته ټولو ته تر لومړنيو او منځنيو (١- ٩) ټولګيو پورې په جبري او وړيا توګه د لومړنيو زده کړو چمتو کول،

٧. په (دولتي او خصوصي) ښوونځيو کې په هغو ژبو تدريس، چې په اساسي قانون کې تسجيل شوي دي.

٨. د اسلام د سپيڅلي دين له زده کړو، د افغانستان د اسلامي جمهوريت د اساسي قانون د ارزښتونو او د افغاني ټولنې له دودونو سره سم او د پيداګوژيکي اصولو او عملي تجربو ته په پام او د افغانستان د ښوونې او روزنې د کيفي ښه والي په خاطر د افغانستان د پوهنې سيستم د هلکانو او نجونو د جلاوالي پر بنسټ ولاړ دی. له دې امله ګډه زده کړه د لومړنۍ دورې له دريم ټولګي څخه وروسته د زده کړې په هيڅ يوه موسسه کې، که دولتي وي يا خصوصي، کورونو، ورزشي کلپونو او نورو ځايونو کې مجاز نه ده.

٩. د دريمو ژبو تدريس (د اساسي قانون ١٦ ماده) په اړوندو سيمو کې د يو مضمون په توګه،

١٠. د بيځايه شوو کورنيو، کډوالو او د ځانګړو اړتياوو لرونکو زده کوونکو ته د ښوونې او روزنې د زمينو چمتو کول،

١١. د اسلامي زده کړو د مدرسو، عمومي زده کړو، حرفوي او مسلکي ښوونځيو او د ښوونکو د روزنې موسسو پراخوالی او د هغوی سمبالول،

١٢. د ښوونکو د علمي او مسلکي سويې لوړول،

١٣. د ښوونکو د ژوندانه د حالت سمول،

١٤. د بيسوادۍ د له منځه وړلو، د حياتي سواد او د کارګري متممو ښوونځيو (نارينه او ښځينه) د پراخوالي لپاره هلې ځلې،

١٥. د افغانستان د پلي شوو قوانينو په اډانه (چوکاټ) کې د پوهنې د مسلکي تخصصي، اداري ظرفيتونو په رغاولو، سمبالولو او لوړولو کې د هېوادونو، نړيوالو موسسو، غير دولتي موسسو او اشخاصو له بې غرضه او بشر دوستانه مرستو او ونډې څخه ملاتړ،

١٦. د متوازن معارف پياوړتيا او د هېواد په مرکز او ولايتونو کې د ښوونيزو او روزنيزو امکاناتو سم او عادلانه ويش،

١٧. د تاوتريخوالي، تبعيض، ناروا جګړو، نشه يي توکو، مسکراتو او اخلاقي مفاسدو په څېر د ناوړو پدېدو پر زيانونو د زده کوونکو خبرول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸. ازادۍ، سولې، سوله ییز ګډ ژوند، شورا او دموکراسۍ، بشري حقونو ته درناوی او د استوګنې د چاپیریال د ساتنې په څېر غوره ارزښتونو ته د زده‌کوونکو لارښوول،

۱۹. له اسلامي احکامو او ارزښتونو سره سم د نجونو ښوونې او روزنې ته هراړخیزه پاملرنه او د نجونو او هلکانو د ښوونځیو ترمنځ د توازن رعایت،

۲۰. د خاصو زده‌کړو (ډېرو هوښیارو، ړندو، کڼو او ذهني وروسته پاتې زده‌کوونکو) ته پام او د ښوونې او روزنې لپاره یې اغیزمنې او ګټورې لارې چارې لټول،

۲۱. د هېواد د پلي شوو قانونونو په اډانه کې د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې د تعلیمي نصاب، په (دولتي او خصوصي) ښوونځیو کې له تدریس او درسي موادو څخه د ګټې اخیستنې څارنه او نظارت،

۲۲. د ورزش، سپورت او بدني روزنې د ودې لپاره د زمینې چمتو کول،

۲۳. د علمي بریاوو او مسلکي تجربو د راکړې ورکړې په موخه د تعلیمي نصاب د پراختیا، د اسلامي زده‌کړو د معینیت او د ښوونکو د روزنې، د ساینس د مرکز د ریاستونو او په هېواد کې د اړوندو پوهنتونونو او نورو ارګانونو تر منځ د اړیکو ټینګښت او د لا زیاتې همغږۍ رامنځته کول،

۲٤.د افغاني ټولنې له اړتیاوو سره سم د اسلامي زده‌کړو د مدرسو هراړخیزه وده، پراختیا او رغنده کول.

د لوی خدای (ج) په مرسته به د هېواد په پوهنې کې ددغې پالیسۍ په پلي کولو لاندې لویې پایلې ترلاسه شي:

- په اسلامي روحیې د هېواد د اولاد روزل، د الله جل جلاله د رضا د ترلاسه کول او د یوې سوکاله او نېکمرغې ټولنې رامنځته کول،
- د ملي هویت ساتنه،
- د مسلمانو، هېوادپالو، ګټورو، ژمنو او متمدنو انسانانو په توګه د هېواد د اولاد سالمه روزنه،
- د نړۍ او ټولنې له علمي معیارونو سره سم د بریمن تطبیق په موخه د پوهې، مهارتونو او رغنده تفکر تر لاسه کول،
- د کار موندلو لپاره د لازمو وړتیاوو د ترلاسه کولو او د کار مارکیټ ته په بري سره د ننوتو په منظور د زده‌کوونکو د پوهې د کچې لوړول،

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي موخې (هدفونه)

د هېواد د ښوونې او روزنې نظام د افغانستان د اسلامي جمهوریت د اساسي قانون د احکامو، د پوهنې د قانون او پالیسۍ پر بنسټ او د افغاني ټولنې اړتیاوو او واقیعتونو ته په پام د زده‌کوونکو د سالمې روزنې په خاطر لاندې موخو ته ځان رسوي:

الف ـ عقیدتي او اخلاقي موخې

۱. د اسلام د سپېڅلي دین پر اساساتو او ارزښتونو د ایمان او عقیدې پیاوړتیا، د قرآني زده‌کړو او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د حدیثو پر بنسټ د اسلامي لید پراخوالی،

۲. د خدای جل جلاله د پېژندنې په منظور د ځان پېژندنې د روحیې پیاوړتیا،

۳. پر ځان د ویسا او پر اخلاقي ښېګڼو د پابندۍ د روحیې پیاوړتیا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤. د نظم او د دسپلین د منښت د روحیې وده او روزنه او د قانوني احکامو او ارزښتونو منل،
٥. د دیني، ټولنیزو، ښوونیزو او روزنیزو ارزښتونو په وړاندې مسؤولیت ته د غاړې ایښوولو د روحیې پیاوړتیا،

ب ـ د زده کړې او روزنې موخې

١. د زده کړې د مهارتونو لاسته راوړل او پیاوړتیا، لکه: اوریدل، خبرې کول، لوستل، لیکل، په رسمي او بهرنیو ژبو کې د شمېر او حسن خط کارول،
٢. د پوهنو، فنونو او معاصرې تکنالوژۍ زده کړه او د اړتیا وړ فردي او ټولنیزو مهارتونو ترلاسه کول،
٣. د زده کړې د وړتیاوو وده او د زده کړې په اوږدو کې ځانې زده کړه او ارزونه،
٤. په علمي، ادبي، فرهنګي او فني ډګرونو کې د تفکر، استدلال، مطالعې، څېړنې، تشخیص او نوښت د وړتیاوو وده او پراختیا،
٥. د فردي او ټولنیزو ستونزو د پېژندلو او هوارۍ لپاره د وړتیاوو ترلاسه کول،

ج ـ فرهنګي، ادبي او هنري موخې

١. د کلتور، ادب او رغنده هنر په برخو کې د زده کوونکو د فطري وړتیاوو وده او پراختیا او د تاریخي، کلتوري، ادبي پاته شونو (میراثونو) او شتمنیو د پیژندلو، ساتلو او د درناوۍ روحیه،
٢. د افغانستان، اسلامي تمدن او د نورو هېوادونو له تاریخ، ادب او کلتور سره پیژندګلوي،
٣. د کلتور، ملي هنرونو، د افغاني ټولنې د غوره او سالمو ادابو او دودونو پراختیا او د هغوی د اصالت ساتنه،
٤. د تمرین او یوکسیزو او ډله ییزو فعالیتونو له لارې د ادبي او هنري مهارتونو پراختیا،

د ـ مدني او ټولنیزې موخې

١. د خپلواکۍ. وطن دوستۍ او ازادۍ غوښتلو، د اسلامي ارزښتونو او ملي نوامیسو د ساتنې د روحیې پیاوړتیا او د انسانانو د حقوقو د عدالت او رعایت په بنسټ د کورنیو اړیکو ټینګښت،
٢. د اسلامي وروروليٰ، مرستې، سولې، ټولنیز عدالت، ملي او نړیوال پیوستون د روحیې پیاوړتیا،
٣. د خیر غوښتنې د حس پراختیا، د اخلاقي فضایلو لوړتیا او له زور زیاتي او ناروا جګړو سره ضدیت، له نشه یې توکو، مسکراتو، اخلاقي او ټولنېزو مفاسدو سره مبارزه،
٤. قانون ته د درناوۍ او د هغې د منښت د روحیې پیاوړتیا او د توکم، جنس، عمر، اقتصادي او ټولنیز دریځ او سیاسي تړاو له په پام کې نیولو پرته د هېواد د ټولو اتباعو د قانوني حقوقو ملاتړ،
٥. په ټولنیزو اړیکو کې د زغم، سرښندنې او ایثار د روحې پراختیا او ټولنیزې ګټې پر فردي ګټو لومړی کول،
٦. د انتقاد او انتقاد منلو، زغم او د نورو رایو ته د درناوۍ د روحیې پیاوړتیا،
٧. انساني کرامت ته د درناوۍ د روحیې پیاوړتیا او پراختیا، د اشخاصو د حرمت ساتل، د معاشرت او په ټولنیزو اړیکو کې د بشري حقونو د ادابو رعایت،
٨. په سوله ییز او رغنده ډول د توپیرونو او شخړو د هوارولو د روحیې پیاوړتیا،
٩. د زغم او د نورو د منلو د کلتور پیاوړتیا،
١٠. د بشري ټولنې له علمي او تخنیکي تجربو او مثبتو بریاوو څخه د ګټې اخیستنې د روحیې پیاوړتیا،
١١. د هر ډول تبعیض د ردولو او له منځه وړلو د روحیې پیاوړتیا او پراختیا،
١٢. د ښځې انساني دریځ ته د درناوۍ د روحیې پیاوړتیا او له ښځو څخه ملاتړ،
١٣. د مور پلار، مشرانو، ګاونډیانو، هېوادوالو او د نورو انسانانو حقونو ته د درناوۍ د روحیې پیاوړتیا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. د استوګنې د چاپیریال او سمسورتیا د ساتنې د روحیې وړتیا، پر څارویو زړه سوی او د طبیعي ژوندانه او نباتاتو ملا تړ،

۱۵. د اوبو د زیرمو د ساتنې د روحیې پیاوړتیا، د اوبو په کارولو کې زیاتی (افراط) نه کول او د سیندونو، ویالو، کاریزونو او ځاګانو د اوبو له ککړتیا څخه مخنیوی.

هـ ـ اقتصادي موخې

۱. په انساني ژوند کې د اقتصاد پر ارزښت پوهېدل، د ټولنې پراختیا او اقتصادي ودې او له کورني اقتصاد او فردي سلوک سره د اقتصادي فعالیتونو تړاو ته پاملرنه،

۲. د کار پر ارزښت او اهمیت پوهېدل او د بیوزلی د له منځه وړلو په خاطر په ګټورو دندو کې د کار د روحیې پیاوړتیا،

۳. د سپما، قناعت، اسراف او تجمل د مخنیوي د روحیې رامنځته کول او ځواکمنول،

٤. د هېواد د اقتصادي سرچینو پېژندل او له هغو څخه د استخراج په سمو لارو چارو پوهېدل او د ملي ګټو، شتمنیو او پانګو د ساتلو د روحیې پیاوړتیا،

٥. د تکنالوژۍ له پرمختګ سره یوځای د بیلابیلو حرفو او تولیدي دندو پیژندل، د ملي عایداتو د زیاتوالي او د بېکارۍ او د بل پر اوږو د بارېدو د مخنیوی په موخه د لاسي او سیمه ییزو صنایعو احیا او دودول،

٦. په معاملو او اقتصادي فعالیتونو کې د اخلاقي اصولو د رعایت د روحیې پیاوړتیا او نامشروعو اقتصادي فعالیتونو پر خلاف مبارزه،

۷. د حرفه یي فعالیتونو د زده کړې هڅول،

۸. د عرضې او تقاضا پر اړیکو د زده کوونکو د پوهې د کچې لوړول،

۹ - د انصاف او د کار د اخلاقو دودول او پر کار د ګمارونکو او کارکوونکو ترمنځ د کار قانون ته درناوی.

و ـ روغتیایي موخې

۱. د پاک ساتنې (حفظ الصحې) او د فردي او ټولنیزې روغتیا په اړه د رغنده ژوند په لارو چارو پوهېدل،

۲. د عمومي حفظ الصحې او د چاپیریال د پاک ساتنې د روحیې پراختیا،

۳. له ناروغیو څخه د ساتلو په موخه له روغتیایي پوهې څخه برخمن کېدل او د اساسی مهارتونو پیاوړي کول،

٤. د لارو چارو او شرایطو په رامنځته کولو د بدني او رواني روغتیا تامینول او د سالمو تفریحګانو لپاره د بدني روزنې، ورزش او د سمسور چاپیریال چمتو کول،

د مور او ماشوم روغتیا ته پاملرنه او د هغوی ننګه او ملاتړ.

و ـ ثانوي دوره (له ۱۰ – ۱۲ ټولګي)

– د تیرو ښوونیزو او روزنیزو دورو د بریاوو ځواکمنول او لوړو زده کړو ته چمتووالی،

– د تفکر د ځواک وده او لا پراختیا، په دیني مسایلو او اعتقادي بنسټونو کې ژور فکر او د معلوماتو تر لاسه کول او د ژوندانه د نظام په توګه د اسلام د دین له زده کړو سره د زده کوونکو زیات بلدول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

– د نفس پاکوالی او پر خدای جل جلاله او اسلامي لارښوونو باندي د ایمان پر بنسټ د اخلاقي فضیلتونو پیاوړي کول،

– په زده‌کوونکو کې د ښوونې او روزنې د روحيې پیاوړتیا او د مناسبو زمینو چمتو کول،

– د پوهنو، بشري تجربو او پرمختللې ټکنالوژۍ په مرسته په طبیعت کې د موجودو قوانینو او د نړۍ د اسرارو د پېژندلو لپاره هلې ځلې،

– د رسمي او مورنۍ ژبې لا ښه زده‌کړه، د زده‌کوونکو د ادبي پوهې پراختیا او د بهرنیو ژبو زده‌کړه،

– د اړتیا وړ پوهنو او فنونو زده‌کړه او د فردي او ټولنیزو مهارتونو ترلاسه کول،

– له اسلامي ارزښتونو او د ملي فرهنګ له مثبتو غوښتنو سره سم له هنر سره د زده‌کوونکو بلدول او له هغې څخه معقوله ګټه اخیستل،

– د هېواد د ادبي، فرهنګي، هنري او تاریخي میراثونو د ساتنې د روحيې وده،

– د مرستې د روحيې او رغنده سیالیو ته د زده‌کوونکو د مینې وده او پراختیا،

– د ملي نوامیسو د ساتنې د روحيې پیاوړتیا او د اسلامي حقوقو او اخلاقو پر بنسټ د کورنیو اړیکو د بنسټ ځواکمنول،

– د خیر غوښتنې د حس پیاوړتیا، د اخلاقي فضیلتونو او د سوله غوښتنې د فضایلو لوړتیا، له تاوتریخوالي او ناروا جګړو سره ضدیت، له نشه يي توکو، الکولي څښاك او اخلاقي مفاسدو سره مبارزه،

– مسؤولیت ته د غاړې ایښولو د روحيې پیاوړتیا، د کورنیو او ټولنیزو چارو سم سرته رسول او په اسلامي، فرهنګي او ټولنیزو چارو کې ونډه اخیستل،

– په ټولنیزو اړیکو کې د زغم، سرښندنې او ځان تېرېدنې د روحيې پیاوړتیا او ټولنیزې ګټې پر فردي ګټو لومړي کول،

– د سبا ورځې لپاره د زده‌کوونکو چمتوکول، د کورنۍ د جوړښت له ارزښت او په هغې پورې له اړوندو شرعي احکامو څخه خبرتیا،

– د اقتصاد ارزښت ته پام او د زده‌کوونکو معنوي بشپړتیا او سوکالۍ ته د رسېدو د یوې وسیلې په توګه د هغې رغنده وده،

– د ښوونې او روزنې په بهیر کې د ځاني ارزونې د وړتیاوو ځواکمنول،

– له ورزش سره د زده‌کوونکو د مینې پراخول او د بدني او رواني روغتیا څارنه،

– د فرهنګي یرغل په وړاندې له زده‌کوونکو سره مرسته او له بیځایه پېښو او تقلیدونو څخه د هغوی د مخنیوی او د افغاني او اسلامي ارزښتونو او هویت د ساتلو له لارې د وخت د مثبتو پرمختګونو او ټکنالوژۍ څخه د استفادې د روحيې پیاوړتیا،

– د زده‌کوونکو د استعدادونو د روزلو په موخه په کلتوري او ټولنیزو فعالیتونو کې د هغوی د ګډون د روحيې پیاوړتیا،

– د مطالعې او دکتاب لوستلو د کلتور وده.

د منځپانګې د غوره کولو لارې چارې

د منځپانګې په غوره کولو کې لاندې اصول په پام کې نیول شوي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

له اړتیاوو او علاقه مندۍ سره همغږي، اعتبار (د منطقي، پرله پسېوالي، له پلټنو او تایید شوو کتابونو او لـه لومړنیـو او مستندو سرچینو څخه ګټه)، د ټولګي دننه او بهر د زده‌کوونکو له عمر او ذهنـي وړتیـاوو سـره سـم د لازمـو فرصـتونو چمتو کول.

د منځپانګې د تنظیم او ترتیب اصول

د منځپانګې په تنظیم او ترتیب کې له لاندې لارو چارو څخه ګټه پورته کیږي:

پرله پسېوالی، همغږي، د زده‌کوونکو د فردي او ټولنیزو اړتیاوو تر منځ سـمون، د تـدریس د لارو چـارو او منځپـانګې تر منځ سمون،

د تدریس ستراتیژي

دا کتاب د فعال او ګډ تدریس د اصولو له مخې تالیف شوی دی. له دې امله ښایي د کتاب پـه تـدریس کـې د فعالـ او مشارکتي لارو چارو څخه ګټه واخیستل شي، لکه؛ د مناظرې (Argument)، د پوښـتنې او ځـواب (Question & Answer)، د لکچر یـا توضـیحي (Lecture)، ډلـه ییـزې خبـرې اتـرې او مباحثـه (Group Discussion)، د نقـش لوبـول (Role Play)، د علمـي سیر(Excursion)، د ذهنـي یـا فکـري تحـرک (Brain Storming)، لـه میتودونو څخه ګټه واخیستل شي. پروژه يي میتود (Project Method) دې هم په دې برخه کې ورزیات شي.

دې ټکي ته ښايي پام وشي چې تدریس یو ابتکاري او تجربي کار دی. نشي کېـدای د یـوه لوسـت یـا کتـاب لپـاره د یوې ټاکلې او یوازنۍ لارې وړاندیز وشي؛ ځکه د هېواد په بېلابېلو برخـو کـې لـه امکانـاتو او شـرایطو سـره سـره هـر ټولګی او ښوونځی خپل ټاعمومي شرایط لري. دا ددې معنا نه لري چې یوه ټاکلې لاره (د تدریس لـه فعـالو سـتراتیژو څخه ګټه) دې وړاندې نشي.

د لوست اصلي برخې

هر لوست له لاندې برخو څخه جوړ شوی دی:

سرلیک (عنوان)، سریزه (مقدمه)، متن، انځور، شکل، فرعي سرلیک او ورودي، منځني او وروستني فعالیتونـه. یـو څـو هغه يې لاندې څېړل کیږي:

د لوست سرلیک

سرلیک لوست ته د زده‌کوونکو د ذهني چمتوالي لامل کیږي. کېدای شي د لوست له سرلیک څخه د یـو فعالیـت پـه توګه هم ګټه واخیستل شي.

انځور، نقشه او شکل

په هر لوست کې له متن سره سم انځورونه او نقشې راغلې دی. انځورونه او نقشې، نه دا چې کتـاب لا پـه زړه پـورې کوي، بلکې انګیزه هم راپاروي.

ورودي فعالیت

هر لوست په یوه فعالیت پیلیږي چې د هغې له مخې د زده‌کوونکو ونډه او فعالیت هم پیلیږي. فعالیت داسې کوم شـی نه دی چې له متن څخه دې بېل په پام کې ونیول شي او یا دې متن او منځپانګه بېله تدریس شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځنی فعالیت

د هر لوست دویم فعالیت، لکه هم لومړي فعالیت (ورودي) ته ورته نقش لري؛ یعنې د راوروسته متن د تدریس لپاره کارول کیږي او کله هم د لومړنیو مفهومونو د تحکیم او بشپړوالي نقش لري.

وروستنی فعالیت

د هر لوست په پای کې داسې فعالیتونه راوړل شوي چې د لوست د منځپانګې (متن) له پیاوړتیا سره مرسته کوي او له مخې یې لوست هم اروزل کېدای شي.

د لوست د اصلي پیغامونو په نښنه کول (Key Concepts)

لومړی ښایي د «اصلي پیغامونو» معنا او مفهوم وپېژنو. هر لوست پوهنیزه موخه یا موخې لري. دا موخه یا موخې د یوه یا څومفهومونو د زده کړې لپاره چمتو شوي دي. دا د لوست هماغه اصلي پیغامونه دي. ددې سریزې له مخې د لوست له اصلی پیغامونو څخه د ارزونې لپاره هم کار اخیستل کیږي؛ ځکه د زده کوونکو له خوا ددې عمل سرته رسول دا معنا لري چې هغوی لومړنی پوهه ترلاسه کړې ده.

کېدای شي د مختلفو متنونو د زده کړې او مطالعې مهارت او وړتیا (د لوست د اصلي پیغامونو په نښه کول) د زده کړې او ارزونې په پړاو کې د یو عمده مهارت په توګه وګڼل شي او په زده کوونکو کې د هغې رامنځته کول او پیاوړي کول یوه موخه بلل کیږي.

د لوست لنډیز

د «لنډیز» فعالیت هم پخپله یو اساسي مهارت دی او هم د ارزونې لپاره کارول کیږي، چې ښایي زده کوونکي یې زده کړي.

د «لوست د لنډولو» وړتیا د تفکر یو مهم مهارت دی. د لوست د لنډولو له لارې کېدای شي پراخ معلومات په لنډ ډول بیان شي، ترڅو د لوست د متن موخه اسانه په لاس راشي. لنډیز په لنډه وینا د لوست د اصلي مفهومونو بیان دی. لنډیز په یوه وینا کې د ټولو جزیاتو نغښتل دي. د لنډیز توپیر د لوست د اصلي پیغامونو له راایستلو سره دادی چې د اصلي مفهومونو د یادولو پر ځای زیار ایستل کیږي مفهومونه یوه پلا سره یوځای شي او بیا بېرته نوی متن لاسته راشي.

د لنډیز لپاره ځینې لارښوونې

۱- که غواړئ یو مطلب لنډ کړئ، زیار وباسئ له لیکلو او یاداشتولو پرته پرې پوه شئ.

۲ - تر مهمو کلمو او مفهومونو لاندې لیکه وکاږئ. په دې کار هغه معلومات مخې ته نه راځي چې ګټه یې لږه وي.

۳ –لنډیز په خپلو عبارتونو ولیکئ. د اصلي متن د جوړښت په څېر یې مه لیکئ. په دې کار ډاډ تر لاسه کوئ چې خپل شخصي عقیدې مو په لنډیز کې نه دي راوستي. د لنډیز هره کلمه او عبارت باید پر متن ولاړ وي. لنډیز باید د ټول متن ۱۵ – ۲۰ سلنه وي.

۴ –له لنډیز څخه وروسته د خپل ډاډ لپاره هغه له اصلي متن سره پرتله کړئ.

ارزول (Evaluation)

ارزونه د زده کړې موخو ته د زده کوونکي د پرمختګ د معلومولو او ټاکلو لپاره له منظم بهیر څخه عبارت دی. منظم بهیر په دې معنا چې ارزونه ښایي د پلان له مخې منظمه سرته ورسیږي. په دې ترڅ کې د «زده کړې د موخې» ددې لپاره دي چې په ارزونه کې باید د زده کړې موخې له وړاندې ټاکل شوې وي. په دې توګه د زده کړې ارزونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تدریس له څرنګوالي سره د مرستې، د ښوونکو په اړه د لوړپوړو چارواکو د پرېکړې، د زده‌کوونکو سره د مرستې او د تدریس په برخه کې د پلټنې په اړه د لارو چارو د معلوملو په منظور سرته رسیږي.

په ارزونې کې اساسي لارې چارې په دې بڼه وي چې د زده‌کړې د دورو موخو ته متوجه وي او پایلې یې زده‌کوونکو او ښوونکو ته د لارښونې او له هغوی سره د مرستې لپاره وکارول شي. همدا راز ارزونه ښايي موخو، د تدریس لارو چارو او د درسي مضمون بېلابېلو توکو ته په پام سرته ورسیږي.

ارزونه د زده‌کړې د بهیر د سمون لپاره سرته رسیږي. د زده‌کوونکو په اړه قضاوت باید د هغوی د کړنو، چال چلن او شخصیت په اړه د هر اړخیزو معلوماتو پر بنسټ ترسره شي، نه یوازې د ازموینو د نومرو له مخې. له بل پلوه زده‌کوونکی ښایي په ارزونه کې ورګډ شي، ترڅو خپل ځان پخپله وارزولای شي. په لنډ ډول باید د ارزونې لپاره غوښتونکي شرایط به پام کې ونیول شي.

په زده‌کړه کې د ارزونې اهمیت او اړتیا

د زده‌کړې ارزونه دوې ګټې لري:

۱ – زده‌کوونکي پوهیږي چې څومره علمي پرمختګ یې کړی او څومره بریالیتوب یې ترلاسه کړی،

۲ – ښوونکی پوهیږي چې د مضمون تدریس یې څومره بریالی و.

له خپل بریالیتوب څخه د زده‌کوونکو خبرتیا ددې لامل کیږي چې زده‌کوونکي په سم ډول او ټاعمومي لاره د خپل پرمختګ په اړه قضاوت وکړای شي او د زده‌کړې او بریالیتوب لپاره د زیات مسؤولیت احساس وکړي. زده‌کوونکي خپل کمزوري ټکي وپېژني او ویې مني او د هغې د له منځه وړلو لپاره زیار وباسي. که چېرته ارزونه په ښه نیت او سم ډول سرته ورسیږي، پر ځان د زده‌کوونکو باور پیاوړي کیږي.

د مضمون د تدریس له بریالیتوب څخه د ښوونکي خبرتیا ددې لامل کیږي چې ښوونکی د لاسته راغلو معلوماتو له مخې د درسي مضمون په کمزورو او قوي ټکو وپوهیږي او د تدریس لاره چاره د هغې له مخې سمه کړي او د تدریس فن د زده‌کړې په بېلابېلو لارو چارو او د تدریس د نوو مهارتونو د زده‌کړې له لارې بډای کړي.

د ارزونې بڼې

ارزونه د وخت او موخو له مخې په درېو ډلو ویشل کېدای شي:

تشخیصي، پرله پسې او وروستنۍ ارزونه.

الف: تشخیصي ارزونه د زده‌کړې په هر نوي پړاو کې د زده‌کوونکو د مخکنیو زده‌کړو او مهارتونو د معلوملو په موخه سرته رسیږي.

ب: پرله پسې ارزونه له منظمې او پرله پسې ارزونې څخه عبارت ده چې د ښوونیز کال په اوږدو کې په هر څپرکي یا لوست کې د زده‌کوونکو ترلاسه شوې زده‌کړه او پوهه ازمویل کیږي.

ج: وروستنۍ ارزونه د یوه ښوونیز کال په پای کې په هر ټولګي کې د زده‌کوونکو د مفهومونو او مهارتونو د زده‌کړې د معلوملو لپاره تر سره کیږي.

د تدریس د ستراتیژۍ ډلبندي

د تدریس لارې چارې (د تدریس ستراتیژي) له بېلابېلو لارو چارو ډلبندي کېدای شي. تر اوسه بېلا بېلې ډلبندۍ وړاندې شوي. لاندې ډلبندي د هغې له ډلې څخه یوه ده:

۱ – دودیزه یا غیر رسمي لاره، چې په جوماتونو او غیر رسمي مدرسو کې ترسره کیږي.

۲ - د تدریس نوي میتودونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ – د لکچر میتود (وینا یا څرګندونې)
۴ – د ذهني یا فکري هڅونې میتود
۵ – اکتشافي میتود،
۶ – د مسئلې د حل میتود،
۷- د پوښتنې او ځواب میتود،
۸ – انفرادي میتود،
۹ – د خبرو اترو میتود،
۱۰ – د پروژې ورکولو میتود،
۱۱ – ډله ییز میتود،
۱۲ – د نمایش میتود،
۱۳ – د تمثیل میتود،
۱۴- استقرایي میتود،
۱۵ – ازمایښتي میتود،
۱۶ – د کیسې ویلو میتود،
۱۷ – تلفیقي یا ګډ میتود (په یوه لوست کې د څو میتودونو کارول)

د لوستونکو د لا زیاتو معلوماتو لپاره په لاندې ډول یوه بله ډلبندي راوړل کیږي:

۱ – فعال دوه اړخیز میتود

د تدریس یو شمیر میتودونه ښوونکی او زده کوونکي له غوښتنې سره سم فعالوي او یادول او ورزده کول له دوه اړخیزې لارې ترسره کیږي. په دې میتود کې مطلبونه او مفهومونه د ښوونکي او زده کوونکو له فعالیتونو څخه راوځي او هر یو انتخابي میتود د تدریس محور جوړیږي. سربیره پر دې ښایي په هغې کې دننه له یو یا څو میتودونو څخه ګټه واخیستل شي. دا میتودونه پراوونه لري او په هغې کې تدریس په منظم ډول پیلیږي او د مفهوم تر موندلو پورې دوام مومي. ددې میتودونو له ډلې څخه استقرایي، د مسئلې د حل، د نقش د سرته رسولو، ازمایښتي او... میتودونو نومونه واخیستل شي.

۲ – ګډ یا مشارکتي میتود

ګډ میتود د زده کړې د بهیر د فعال کېدو له مخې د فعالو میتودونو په ډله کې راځي. هغه څه چې مشارکتي میتود له نورو فعالو میتودونو څخه بېلوي، موخو ته د رسېدو لپاره د څو زده کوونکو همکاري او همفکري ده. ښایي د ښوونکي او زده کوونکو تر منځ فعاله زده کړه سرته ورسیږي، خو مشارکتي میتود په ډله ییز ډول دی او په هغې کې د ډلې ګټې زیات اهمیت لري.

۳ – غیر فعال یا یو اړخیز میتود

د تدریس یو شمیر نور میتودونه، لکه د لکچر میتود زده کوونکي چوپ او ښوونکی فعالوي؛ ځکه معلومات په یو اړخیز ډول سرته رسیږي. څنګه چې دا میتود اکتشافي میتود نه دی، له دې امله په یوازې سر ترې په تدریس کې ګټه نه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مضمون د تدریس وسیلې او بنسټیز توکي

۱ – د اړتیا وړ درسي مرستندوی توکي

توره تخته، تباشیر، مارکر، د لوست کتاب، د ښوونکي لارښود، ورځپاڼې او مجلې، د زده کړې چارتونه، فلش کارتونه، جغرافیایي نقشې، کمپیوتر، انټرنیټ، سلایډونه، انځورونه، فلمونه، تاریخي اطلسونه، د ځمکې د کرې مودلونه، ګرافونه، د مندلیف جدولونه، د تاریخي لړۍ شجرې، د موضوع په اړه تاریخي او داستاني مستند فلمونه، عکسونه، د نقاشۍ تابلوګانې، د علمي، تاریخي، ملي شخصیتونو عکسونه، د اعتبار وړ کتابونه او ماخذ، د سکو، کاغذي لوټونو او فلزي پیسو البومونه، ... د درسي توکو په ډلې کې راځي.

۲ - له ښوونکو څخه هیلې

الف – عمومي وړتیاوې

د معلمۍ له تجربې سره د لیسانس یا لږ تر لږه د فوق بکلوریا بریلیک لرل، د مضمون په اړه د وروستنیو معلوماتو په اړه پوهه، د زده‌کوونکو په عمر او ذهن پورې پر اړوندو ځانګړتیاو پوهېدل، د فعال او مشارکتي تدریس په اړه معلومات او د زده‌کوونکو د ارزونې په اړه پوهه او معلومات، د ښوونکي له دندې سره مینه او د اخلاقي وړتیاوو درلودل.

ب: اختصاصي او مسلکي وړتیاوې

- د مختلفو لوستونو لپاره د درسي پلان د چمتوکولو وړتیا،
- د ټولګي د اداري وړتیا،
- له درسي مرستندویه توکو د کارونې وړتیا،

۳ – له ښوونځي څخه غوښتنې

- د اړوند مضمون د تدریس لپاره د شرایطو چمتو کول(د لوست د کتابونو، د ښوونکي د لارښود او د درسي مرستندویو توکو چمتو کول)
- د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو سره د منظمو اړیکو چمتو کول،
- د پلانونو په سر ته رسولو کې د پوهنې وزارت مصوبې په پام کې نیول،
- په ټولګي کې د ښوونکو د اعمالو څارنه او د ښوونکو لارښوونه،
- په ښوونځي کې د کتابتون جوړول،
- د کورنیو په مرسته د ښوونکو او زده‌کوونکو د اړتیا وړ کتابونو چمتو کول،

۴ – د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیلې

- د زده‌کوونکو د تعلیمي ځرنګوالي په اړه د خپلو کوچنیانو له ښوونکو سره د اړیکو نیول،
- د زده‌کوونکو له درسي پرمختګ څخه خبرېدل،
- له ښوونځي سره پرله پسې مرسته او همکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

د مضمون د تدريس لارښود

ددې لارښود په لومړي څپرکي کې مو د درسي مضمون له عموميانو او لومړنيو خبرو او د تدريس او ارزونې له لارو چارو سره بلد شوئ. په دې څپرکي کې به دجغرافيې د زده‌کړې، د تدريس له کلني پلان او د هر لوست د تدريس له لارو چارو سره بلد شئ.

- په ټولګي کې د درسي پروګرام معرفي

په ثانوي دوره کې د جغرافيې د علم د زده‌کړې ارزښت: د پوهنې وزارت دنده لري چې د هيواد بچيان باخبره او متمدنه انسانان وروزي، او ددې لپاره اړتيا ده چې زموږ ګران زده‌کوونکي د زده‌کړې په دوره کې د علومو او رياضي څانګو په پيژندنې سربېره بايد له خپل دين، اخلاقو، تاريخ، مدنيت او شاوخوا جغرافيې سره هم په سمه او ژوره توګه اشنا شي.

په

ننني نړۍ کې چې يو شمير يې د نړيوال کلي په نوم يادوي ماهر انسان بايد نه يوازې له خپل عمومي، ښار او هيواد سره اشنايي ولري، بايد د نړۍ ټول هيوادونه هم و پيژني او د بيلابيلو سيمو او هيوادونو په طبيعي، اقليمي، بشري، اقتصادي، او سياسي ځانګړتياوو باندې پوه شي. هغه پوهه چې دغه ډول اړتياوې بشپړولای شي له جغرافيې څخه عبارت ده.

د جغرافيې زده‌کړه زده‌کوونکي له هيواد، سيمې، نړۍ او حتی له لمريز نظام او سيارو سره اشنا کوي.

انسانان د لارښوونکي غريزه يي قدرت در لودونکي دي چې ترڅو په غريزه يي توګه منظم شي، پرته له دې هغوی بايد له ارزښتونو، او قوانينو څخه چې په يوه ځانګړې ټولنه او يا ټولو انساني ټولنو کې د منلو وړ وي، پيروي وکړي. د قواعدو او ضوابطو دا ټولګه دومره پراخه اوپيچلې ده چې په ښوونځيو کې ورته په رسمي توګه د زده‌کړې اړتيا ده. زموږ اولادونه بايد په منل شويو ټولنيزو اصولو او ارزښتونو سربيره د هيواد له رسمي قوانينو سره هم اشنايي پيداکړي ترڅو يو ازاد او د عزت او انساني کرامت ژوند ولري.

- جغرافيه څه ته وايي؟

د انساني پديدو او طبيعي موضوعګانو ترمنځ د اړيکو پيداکولوته جغرافيه وايي، چې انساني او طبيعي متقابلې اړيکې لاس ته راوړنې) او اسانتياوې د انسان لپاره برابروي.

همدغه راز د جغرافيې پوهه د ځمکې د سطحې له عناصرو او زيرمو څخه هم بحث کوي. په حقيقت کې جغرافيه هم له طبيعت (اقليم، طبيعي زيرمو، غرونو، سيندونو، سمندرونو، دښتو، حيواناتو، واښو، ځنګلونو او...) او همدا راز له بشري اړوندو چارو (ټولنې، نفوس، هيوادونه، نژادونه، ژبې، اړيکې او ليږدونې) او په همدغه توګه د انسان او طبيعت اړيکې (د چاپيريال ساتنې اړونده مسلې) او د ځمکې له زيرمو څخه منظمې ګټې اخيستنې له انساني پروګرامونو څخه بحث کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

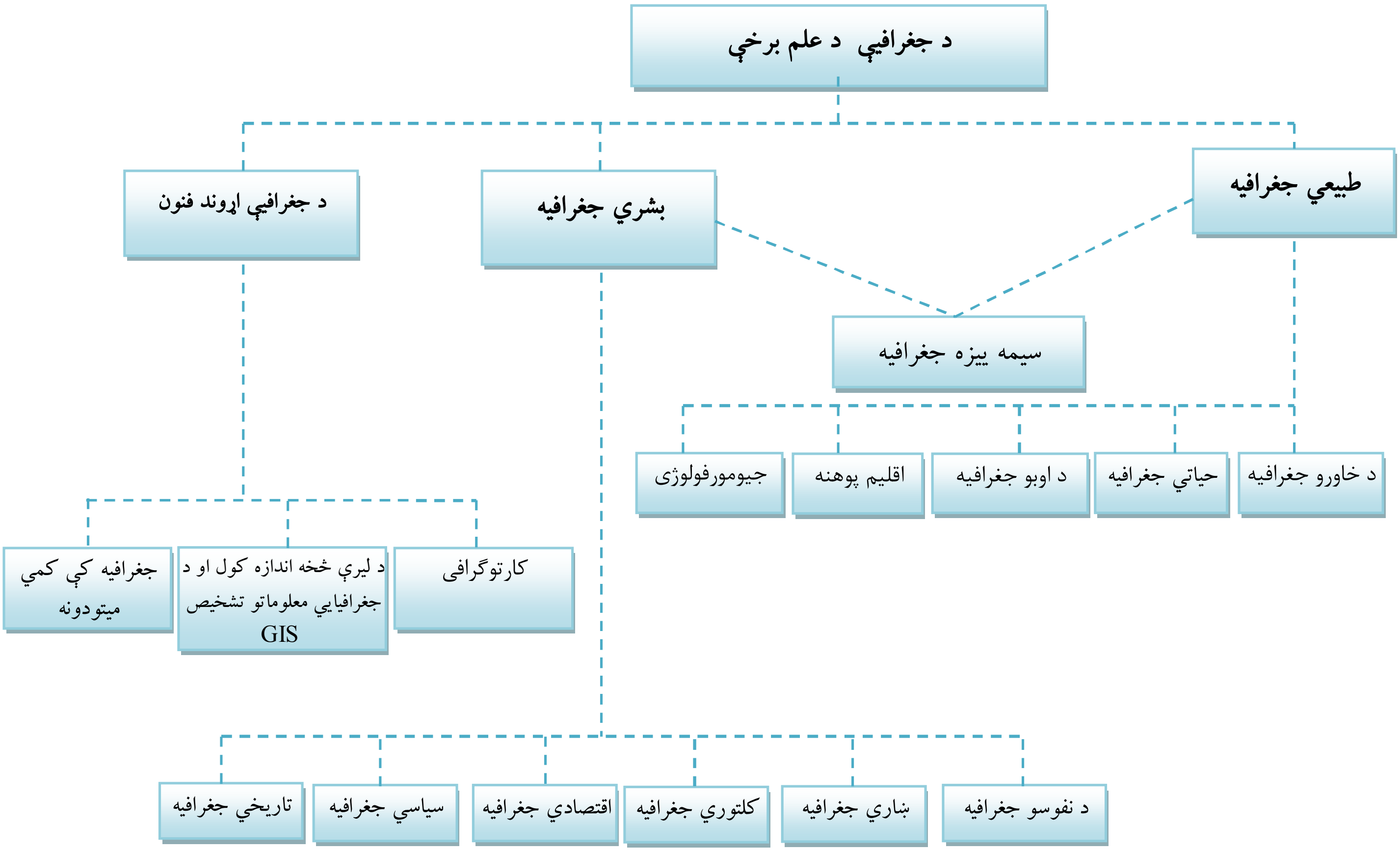

د جغرافيې علم چې د انسان اړيکې له چاپيريال او پر يوبل باندې د هغوی اغيزې تر مطالعې لاندې نيسي په دوو ځانګړو برخو ويشل کيږي:

۱ـ فزيکي (طبيعي) جغرافيه: طبيعي ښکارندې او پر انسان باندې د هغوی اغيزې مطالعه کوي.

۲ـ بشري (انساني) جغرافيه: بشري ښکارندې او پر طبيعي چاپيريال باندې د هغوی متقابله اغيزې مطالعه کوي.

طبيعي جغرافيا له لاندې علومو سره اړيکې لري.

ـ خاوره پيژندنه، هايدرولوژي (اوبه پيژندنه)، هوا پوهنه، اقليم پوهنه، بيولوژي، جيولوژي او نباتي علوم.

بشري جغرافيه له لاندې علومو سره اړيکې لري.

ـ نفوس پيژندنه، انسان پيژندنه، ټولنپوهنه، سياسي علوم، اقتصاد، تاريخ او حتی ګرځندوی (توريزم).

همدارنګه جغرافيه د يو ډول ځانګړو متممو فنونو درلودونکې ده چې له فضايي علومو، هندسې، کارتوګرافي، GIS (د جغرافيايي معلوماتو سيستم) او نورو سره اړيکې لري.

د جغرافيې د علم د زده‌کړې اهميت

په نننۍ نړۍ کې چې ځينې يې د نړيوال عمومي په نوم يادوي، هر څوک بايد نه يوازې خپل هيواد و پيژني بلکې د نورو سيمو او هيوادونو پر طبيعي، اقليمي، بشري، اقتصادي او سياسي ځانګړتياوو باندې هم پوه شي. هغه علم چې کولای شي يادې شوې اړتياوې بشپړه يې کړي، جغرافيا ده.

داچې انسان د ځمکې پرمخ ژوند کوي، نو د ځمکې پرمخ د طبيعي او انساني زيرمو او په همدې توګه دهغو د ويش په هکله بيلابيلو معلوماتو ته اړ دي. د جغرافيې مضمون د طبيعي او انساني زيرمو د ويش او موقعيت په هکله ځيرنې او معلومات وړاندې کوي، نو لازمه ده چې د ښوونځي په بيلابيلو دورو کې د جغرافيې مضمون لوست شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جغرافیایي پوهه به د زده‌کوونکو سره مرسته وکړي ترڅو د خپل هیواد له حدود و او موقعیت سره آشنایي پیداکړي، لویې وچې او بیلابیل هیوادونه و پیژني، د هیواد او نړۍ له اقلیم، اوبو او هوا څخه خبرشي. د خپل هیواد او نړۍ طبیعي زیرمې وپیژني.
د خپل هیواد او نورو هیوادونو د نفوسو د شمیرې او ویش پر څرنګوالي پوه شي. د جغرافیې د علم د لوستلو په مرسته به زده‌کوونکي وکولای شي چې په خپلو اقتصادي، ټولنیزو او سیاسي چارو کې په سمه توګه پریکړه وکړي او په خپل راتلونکي ژوند کې ډیر بریالیتوبونه ترلاسه کړي.

د جغرافیې د زده‌کړې موخې

د جغرافیې مضمون باید د زده‌کوونکو لپاره د افغانستان پیژندنې او یووالي سبب شي او د ګاونډیو هیوادونو سره یې اړیکې پیاوړي کړي.
د ثانوي دورې د جغرافیې له مضمون څخه هیله ده چې لاندې علمي، مهارتي او ذهني موخې ترلاسه کړي:

- زده‌کوونکي د هیواد او نړۍ د طبیعي جغرافیې په هکله معلومات ترلاسه کړي.
- زده‌کوونکي د طبیعي افتونو او پیښو په هکله معلومات پیداکړي.
- زده‌کوونکي د توریزم او په نړۍ کې د توریستکي سیمو په هکله معلومات لاس ته راوړي.
- زده‌کوونکي د هیواد او نړۍ له سیاسي جغرافیې څخه خبر شي.
- زده‌کوونکي د هیواد او نړۍ له بشري جغرافیې څخه خبر شي.
- زده‌کوونکي د ځمکې، سیاراتو، لمریز نظام او کهکشانونو په هکله معلومات ترلاسه کړي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې د اقلیم ډولونه یو له بله جلا کړي.
- زده‌کوونکي د کرنې، مالدارۍ، سوداګرۍ او صنایعو په هکله کاري وړتیا پیدا کړي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې نقشه ولولي او په عملي توګه له هغې څخه ګټه واخلي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې د هیواد او نړۍ بیلابیل طبیعي، سیاسي، اقتصادي او مواصلاتي حالت د نقشې پرمخ په نښه کړي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې د هیواد او نړۍ په بیلابیلو سیمو کې د نفوسو د را ټولیدو او ویش لاملونه په ګوته او روښانه کړي.
- زده‌کوونکي باور ولري چې کهکشانونه، د سیارو نظامونه او ستوري د لوی خدای سترقدرت نښه ده.

د جغرافیې د درسي پروګرام لیدلوری

د جغرافیې د زده کړې ډګرد جغرافیایي پوهې او معلوماتوتر لاسه کول او له هغې څخه په عمل کې ګټه اخیستل دي.د جغرافیایي پوهې او زده کړې موخه د ځای پیژندنه (موقعیت، طبیعي او انساني ځانګړتیاوې)، له ځای سره دانسان متقابلې (دوه اړخیزه) اړیکې (پر انسان دطبیعت اغیزې او په طبیعت د انسان اغیزې) او دځایونو تر منځ اړیکې(اقتصادي، فرهنګي اوسیاسي)، دښاري، کرنیزو، نفوسو، استوګنځایونواو چاپیریال د پلانونو او پرګرامونو په طرحه او جوړلو کې ګټه اخیستل شامل دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تدریس کلنی پلان

د تدریس کلنی پلان څرګندوي چې د لوست کتاب پر یوه تعلیمي کال څنګه وویشل شي. زموږ په هېواد کې تعلیمي کال د سړو او تودو سیمو لپاره یو له بله توپیر کوي. په تودو سیمو کې تعلیمي کال د وري د میاشتې په پنځلسمه نېټه پیلیږي. د مرغومې د میاشتې په دوو ورستنیو اونیو کې څلور نیم میاشتنۍ ازموینه اخیستل کیږي. وروسته زده‌کوونکي لس ورځې رخصتیږي. د پسرلي د فصل په وروستۍ میاشت، یعنې د غبرګولي په دوو لومړنیو اوونیو کې ازموینه اخیستل کیږي او له هغې وروسته زده‌کوونکي د کال وروستي رخصتي اخلي.
په سړو سیمو کې تعلیمی کال د وري په لومړۍ نېټه پیلیږي. څلورنیم میاشتنۍ ازموینه د چنګاښ د میاشتې په دوو ورستیو اونیو کې اخیستل کیږي. زده‌کوونکي له ازموینې څخه وروسته د زمري په لسو لومړنیو ورځو کې رخصتیږي. د تعلیمي کال په پای کې د لیندۍ د میاشتې په لومړیو دوو اوونیو کې کلنۍ ازموینې پیلیږي او له هغې وروسته زده‌کوونکي د ژمي په رخصتۍ ځي.
تعلیمي کاله ۲۸ څخه تر ۳۰ اونیو پوري دوام مومي. د کلني پلان د تنظیم لپاره د لوست د کتاب مخونه پر ۲۸ یا ۳۰ ویشل کیږي. لاسته راغلې شمېره په یوې اوونۍ کې د لوست د کتاب د تدریس برخه څرګندوي.
د هر لوست په ورځني پلان کې د هر لوست د زده‌کړې موخې، د تدریس او ارزونې لارې چارې، د تدریس توکي، د تدریس فعالیتونه (د لومړنیو فعالیتونو سرته رسول، لکه سلام، روغبړ، د حاضرۍ اخیستل، د پخواني لوست پوښتنه، د انګېزې رامنځته کول، د نوي لوست وړاندې کول او د زده‌کوونکو د زده‌کړې ارزول)، د لوست د متن او پای په اړه پوښتنې او د زده‌کوونکو او ښوونکو لپاره اضافي معلوماتو برخه جوړوي. هغه په ځیر وګورئ او په پوره زړه سوي او رغنده ډول یې د شونتیا تر کچې پر خپلو زده‌کوونکو عملي کړئ.

ستاسو د ټولو د بریالیتوب په هیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	**الف: نقشې او طبيعي نقشې**	
۲– زده کړه يز (پوهنيزې، مهارتي ذهنيتي). موخې	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخو ته ورسيږي. – عمومي موخې: – له نقشو او طبيعي نقشو سره به بشپړه بلدتيا پيدا کړي. ځانګړي موخې: – د طبيعي نقشو په اړه به پوهه تر لاسه کړي. – د نقشې له منځپانګې سره به بلد شي. – د کانتور په خطونو او د نقشې په مقياس به پوه شي. – له سياسي نقشو سره به علاقه ونيسي. – د طبيعي او سياسي نقشو پر توپير به پوه شي.	
۳– د تدريس لارې چارې	توضيحي او ډله ييز کار، پوښتنه او ځواب	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود، د درس اړوند انځورونه، د امکان په صورت کې جغرافياوي، ويديويي، تلويزيوني، فلمونه او د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنيټ.	
۵– د ارزونې لارې	شفاهي، تحريري د لنډو ځوابونو پوښتنې، په ټولګي کې د فعاليتونو ارزونه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې زده کړه يز او تدريس فعاليتونه	مقدماتي فعاليت، روغبړ، سلام اچول، د ټولکي ترتيب، تنظيم او حاضري اخيستل.	وخت په دقيقو
	هڅونکې پوښتنه: ۱– د سياسي او طبيعي نقشو په اړه معلومات لرئ ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه او د موخو زده کړه او ارزونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د نقشې په اړه پوښتنې طرحه کړئ. – د نقشې له مخې نقشې توضیح کړئ. – پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ. – د نقشې نوی لوست، د نقشې چوکاټ او د نقشې کانتور، کچې او کرښې توضیح کړئ. – ز ده کوونکي په ډلوویشئ او د هرې ډلې فعالیت وټاکئ. – د زده کوونکو پوښتنې او ستونزې حل کړئ. – پوښتنې طرحه او د لوست ارزونه وکړئ. – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	– د نوي لوست سر لیک ته ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د نقشې په اړه نظر ښکاره کوي. – نقشې ته پاملرنه کوي او دخپل محترم ښوونکي څرکندونې په غوراوري – د لوست مهم ټکي یا داشت کوي. – د ښوونکي څرګندونوته غوږ نیسي او غور ورباندې کوي. – د ټولګي د ننه فعالیتونو او ډلو کې هڅوونکې برخه اخلي – مهم ټکي او خپلې پوښتنې وایي. – پوښتنوته ځوابونه ورکوي. – له ټولګي د باندې فعالیتونه تر سره کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– په طبیعي نقشو کې لوړوالی د کانتور د کرښې په واسطه ښودل کیږي. او لوړې څوکې په تورو تیزو رنګه عددونو باندې لیکل کیږي.

۲– نقشه لاندینۍ مهمې نښې لري، لکه: د نقشې چوکاټ، د طول البلد او عرض البلد دایرې، د نقشې د کانتور اوکچې ځانګړي نښې او مقیاس.

۳– سمندرګي، سیندونه او لوی سمندرونه په طبیعي نقشو کې ښودل کیږي.

۴– طبیعي نقشې د ځمکې جوړښت، د غرونو او سمندرونو شتون ښایي. سیاسي نقشې، اداري تقسیمات، د هیوادونو سرحدات او د دوي پلازمیني ښیي.

۵– د هیوادونو پولې په سیاسي نقشه کې په نښه کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

نقشه د ځمکې پر مخ د ښکارندو یو تصویر دی چې د اړتیا له امله په یوه ټاکلي مقیاس کوچنۍ شوي ده. نقشه بیلا بیل ډولونه لري، او جغرافیه پوهان د هر کار له پاره له ځانګړي نقشې څخه کار اخلي.

نقشې په کوچني او لوي مقیاس رسمولای شو.

اوس د جغرافیوي نقشو د برابرولو له پاره له هوایي او ځمکنیو انځورونو څخه کار اخلي. جغرافیه پوهان له نقشو څخه ډېر معلومات تر لاسه کوي او طبیعي ځایونه او د هغوی موقعیت، لکه: غر، سیند، ځنګل او دغه راز د انساني ښکارندو لکه: ودانۍ، کروندې، لارې او پلونو دقیق ځای جوتوې.

په جغرافیه کې د هرې موضوع د ښو دلو له پاره، ځانګړي نقشه برابروي، د ساري په توګه په یوه سیمه کې نا اوارۍ، په یوې سیمې د اورښت اندازه، د یوه هېواد لارې، د ښارونو او کلیو د نفوسو کچه په بېلا بیلو نقشو کې ښیي. هغه کتاب ته چې د نقشو مجموعه په کې جمع شوي وي (اطلس) وایي.

طبیعي نقشې له هغو نقشو څخه عبارت دي چې په هغو کې د ځمکې د مخ ټولي فزیکي ښکارندې، لکه: غرونه، دښتې، دریابونه، جهیلونه، کانونه او خاکناګانې رسمیږي. چې د توپو ګرافي نقشو او فزیکي نقشو په نامه سره یادیږي، په دې نقشو کې د ځمکې جوړښت په څرګنده توګه ښودل کیږي.

سیاسي نقشې هغه نقشې دي چې د هیوادونو سیاسي ویش، د هغوی سرحدي کرښې او د هماغو هیوادونو پلازمینې ښیي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دویم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت) ۴۵ دقیقې

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	**اقتصادي او مواصلاتي نقشې**	
۲– زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکو به د لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. عمومي موخې: – زده کوونکي به د اقتصادي او مواصلاتي نقشې او د هغې ګټې وپیژني ځانګړی موخې: – زده کوونکي به اقتصادي او مواصلاتي نقشو په ځانګړتیاوو پوه شي. – زده کوونکي به د افغانستان مواصلاتي نقشه رسم کړای شي. – زده کوونکي به په اقتصادي نقشو کې له اصطلاحاتو او مفاهیمو سره بلد شي – زده کوونکي به د اقتصادي نقشو له محتوا سره بلد شي. – زده کوونکي به د اقتصادي نقشو د کارونې او مطالعې توان پیدا کړي. – زده کوونکي به له اقتصادي او نورو نقشو سره مینه او علاقه پیدا کړي.	
۳– دتدریس لارې	د نقشو توضیحي میتود، د پوښتنو او ځواب طرحه، د زده کوونکو په واسط د نقشو عملی رسمول، د خبرو اترو میتود، د نقشو پرتلیز میتود.	
۴– د تدریس اړین توکي	په ټولګي کې د نقشې شتوالي، سلایډونه، تخته، تباشیر، پروجکټور، د نقشو ښودل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري، شفاهي، د نقشې رسمول.	
۶– په ټولکي کې زده کړه یز او تدریس فعالیتونه	سلام اچول، د ټولګي ترتیب، تنظیم او د حاضري اخیستل. – د لوست سرلیک د تختې پر مخ ولیکي – په ټولګي کې د زده کوونکو له نظره د اقتصادي نقشو یوې بیلګې ښودل – په ټولګي کې اقتصادي نقشې تصنیف او ډلبندي کړي.	وخت په دقیقو
	هڅوونکي پوښتنه: – آیا د اقتصادي او مواصلاتي نقشو په اړه معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه زده کړه ېز ارزونه او مفهوم	د زده کوونکو د زده کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- د اقتصادي نقشو په هکله معلومات ورکړئ. - د اقتصادي نقشو پر ځانګړتيا او ارزښت به خبرې وکړئ. - د طبيعي زيرمو نقشې توضيح کړئ. - د قيمتي ډبرو نقشې روښانه کړئ. - د نجيبه فلزاتو نقشې شرحه کړئ. - د هوايي او سمندري مواصلاتي کرښو نقشې توضيح کړئ. - زده کوونکي په دو ډلو کې وويشل شي او د سوالونو په طرحه کولو سره د لوست ارزونه وکړي. - له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ.	- زده کوونکي د ښوونکي څرګندونو ته ژوره پاملرنه کوي. - زده کوونکي د اقتصادي نقشو د ځانګړتياوو په هکله د ښوونکي سره جرو بحث کوي. - د نقشې بيلګې په چوپه خوله لولي او پر محتوايې ځانونه پوهوي - په هغو ځايونو چې نه پوهيږي له ښوونکي څخه پوښتنه کوي. - د خپل لوست پايله بيا تکراروي - د خپل ښوونکي پوښتنو ته په ځير سره ځوابونه ورکوي.	۳۵دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- په اقتصادي نقشو کې د فلزاتو طبيعي زيرمي، د سون توکي، نفت، ګاز، د کرنيزو پيداوارو، صادرات او واردات ځاي په ځاي کيږي.

۲- په اقتصادي نقشو کې کرنيزو پيداوارو ته ځاي ورکول کيږي، ځکه چې ارتزاقي توکې د اقتصاد مهم رکن بلل کيږي.

۳- د لويو لارو په مقدماتي نقشو کې، لويو لارو، هوايي او سمندري کرښو، تر مينلونو او ستيشنونو ته ځاي ورکول کيږي.

۴- د ځمکني ليږد راليږد سړکونو، د ريل ګاډو او د ميترو له کرښو څخه عبارت دي، خو د الوتکو هوايي کرښې په هوايي کوريدرونو(هوايي دهليزونه) کې وړاندې کيږي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د مضمون ښوونکي بايد د نړۍ او هيواد په ټولو اقتصادي توکو باندې وپوهيږي د مالوچو د توليد او نورو صنعتي توليداتو په اړوند بايد معلومات ولري، په صنعتي محصولاتو او پيداوارو، لکه: ګني او چغندر باندې وپوهيږي، چې په کوم ځاي کې کول کيږي او په کومه سيمه کې د قندو يا بورې صنعتي فابريکه شتون لري، د فولادو ډير ستر توليدوونکي او ځينې الکترونيکي سامان او وسايل وپيژني، واردات، صادرات او مهم اقتصادي توليدات په ګرافونو او چارتونو کې لست او وښيي.

ګرافونه او د صنعتي توليداتو او کرنيزو پيداوارو کچه او احصاييه راټوله کړي په ټولګي کې زده کوونکو ته نوي او تازه تر ځو چې د اقتصادي نقشې پر مخ د توليداتو کچه د وارداتو او صادراتو اندازه وښيي.

د لارو، سرکونو نقشې او د ترافيکو د تګ راتګ کچه معلومه کړاي شي، د ښاري ترافيکو نقشې له لويو لارو او حلقوي سړکونو څخه بيلې کړاي شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">اندازه (مقیاس)</td></tr>
<tr><td>۲– زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">له زده کوونکو څخه هیله کیږي چې د لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– له مقیاس سره پوره بلدتیا پیدا کړي.
ځانګړي موخې:
– د نقشې له مقیاس سره به بلدشي.
– د مقیاس له ډولونو سره به بلدشي.
– د مقیاس د ډولونو نومونه به واخلي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">توضیحي او ډله ییز کار، مباحثه، پوښتنه او ځواب</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند تصویرونه د امکان په صورت کې جغرافیایي فلمونه، تلویزیوني ویدیویي د کمپیوټر، سي ډي ګانې او انترنت</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي لنډ ځوابه لنډې پوښتنې، په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړني فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ د ټولګي تنظیمول، حاضري اخیستل،
له ټولګي بهر فعالیتونه (کورنی کار)، د تېر لوست ارزونه او د نوي لوست او تیر لوست ترمنځ اړیکه را منځ ته کول.</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>هڅونکې پوښتنه:
د نقشې د مقیاس په هکله معلومات لرئ؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې باندې د نوې لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - دمقیاس په اړوند پوښتنې وکړئ، پر تخته د لوست مهم او عمده ټکي ولیکئ - د نقشې له مخې مقیاس، لفظي مقیاس اوګرافي مقیاس بیان کړئ. - د لفظي او ګرافي مقیاس په هکله پوښتنې وکړئ. - ز ده کوونکي په ګروپونو وویشئ په ټولګي کې د ننه د دوی فعالیت جوت کړئ. - پوښتنې ځواب کړئ. - د زده کوونکو پوښتنې حل او د لوست ارزونه وکړئ. - له ټولګی نه بهر فعالیت شرح کړئ.	- د نوي لوست سر لیک ته متوجه کیږي. - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د نقشې په هکله نظر څرګند وي - د لوست مهم ټکي په کتابچو کې لیکي نقشې ته پام کوي او د محترم ښوونکي توضیحات په غور اوري مهم ټکي په نښه کوي او خپلې پوښتنې کوي. پوښتنو ته ځواب وایي. د خپلو پوښتنو ځوابونه په کتابچو کې لیکي له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د نقشې په کسري مقیاس کې $\frac{۱}{۱۵۰۰}$ یو سانتي متر، په څمکه کې د (۱۵) متره واټن معنا لري.

۲- په دغه مقیاس (۱:۲۰۵۰۰۰۰) د نقشې یو سانتي متر په ځمکه کې ۲.۰۵ کیلو مترو اندازه ښیي.

۳- د نقشې په کسري مقیاس $\frac{۱}{۲۵۰۰۰۰۰۰}$ یو سانتي متر، په ځمکه کې ۲۵۰ کیلو متره واټن ښیي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

په کارتو ګرافي نقشو کې مقیاس یو اصلي عنصر یا جز دی.

په نقشه کې د مقیاس شتون اړین دی، ځکه د فاصلې (واټن) ټاکل، د کرنیزې ځمکې د مساحت معلومول، د ځنګلونو مساحت د اداري واحدونو او د هیواد د پولو ټاکل او اندازه کول. سیاسي نقشې هم د مقیاس پواسط محاسبه او ارزول کیږي.

د سیندونو، دریابونو اوږدوالي، د اوبلنو سیمو، د بحیرو مساحت، جهیلونو او د بحیرو د پولو اوږدوالي ټول د مقیاس په واسطه اندازه او ارزول کیږي. په ځانګړې ډول په پوځي عملیاتو کې، د الوتکو الوتنه، د سمندري کرښو اوږدوالی د مقیاس په واسطه معلوم او ټاکل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	په نقشه کې د رنګ کارول	
۲– د ز ده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	له زده کوونکو هیله کیږي چې د لوست په پای کې لاندې هدفونه تر لاسه کړي: عمومي موخې: زده کوونکي به په نقشه کې د رنګونو له کارولو سره بشپړه بلدتیا پیدا کړي. ځانګړې موخې: ز ده کوونکي به په نقشو کې د مختلفو رنګونو په اهمیت وپوهیږي. زده کوونکي به په نقشه کې د رنګ په کارولو پوه شي او نوروته به معلومات ورکړای شي زده کوونکي به هغه مهم رنګونه وپیژني چې په نقشه کې ځانګړی مفهوم لري او له هغو سره علاقه پیدا کړي.	
۳– د تدریس میتودونه	توضیحي او ډله ییز کار، مباحثه، پوښتنه او ځواب	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، دړه، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند تصویرونه او د امکان په صورت کې جغرافیاوي فلمونه، تلویزیوني، ویدیویي، او کمپیوتري سي ډي ګانې اوانترنت	
۵– د ارزونې لارې	په وینا، کتبي ډول، د پوښتنو لنډ ځواب، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، او عملي کار	
۶– په ټولګي کې د تدریس لومړني فعالیتونه	سلام روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ څارنه، له ټولګي نه بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې د اړیکې ټینګول هڅوونکي پوښتنه. آیا په نقشه کې د رنګو د استعمال په هکله معلومات لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د مطلبونو شرح د زده کوونکو فعالیت	۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه
۳۵ دقیقې	- زده کوونکي د نوي لوست سر لیک ته گوري. - زده کوونکي نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - زده کوونکي په نقشه کې د رنگ د استعمال په باره کې نظر څرگندوي. - زده کوونکي د ښوونکي څرگندونو ته غوږ نیسي او غور پرې کوي. - زده کوونکي د لوست غوره ټکې یاد داشت کوي. - زده کوونکي په نقشه کې د استعمال شوي رنگ په باب له محترم ښوونکي سره یوځاي بحث کوي. - زده کوونکي په ټولگي کې په ډله ییز فعالیت کې رغنده برخه اخلي. - زده کوونکي د ستونزو ځواب په کتابچو کې لیکي - زده کوونکي پوښتنو ته ځواب ورکوي. - زده کوونکي له ټولگي څخه بهر فعالیت اجرا کوی	- ښوونکی پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - ښوونکی دي په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - ښوونکی دي په نقشه کې د رنگ د استعمال په باره کې معلومات ورکړئ. - ښوونکی دي پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ. - ښوونکی دي په نقشه کې د رنگونو استعمال توضیح کړئ. - دي په نقشه کې د رنگونو او د هغو د استعمال په باره کې بحث وکړئ. - ښوونکی دې ز ده کوونکي په ډلوویشئ او د هري ډلې فعالیت وټاکئ. - ښوونکی د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - ښوونکی د ارزونې په موخه پوښتنې وکړئ. - ښوونکی له ټولگي بهر فعالیت توضیح کړئ.

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

۱- په نقشو کې دوه ډوله شمال لوری لیدل کیږي، جغرافیایي شمال او مقناطیسي شمال.

۲- حقیقي شمال له جغرافیایي شمال څخه عبارت دي چې د TN په توري ښودل کیږي.

۳- مقناطیسي شمال: د مقناطیسي شمال قطبي لوری راښیي چې د هدسن د خلیج په شمال کې موقعیت لري.

۴- لوړ ځایونه په نقشه کې په جگړي رنگ ښودل کیږي چې د غره له لمنې څخه لوړوالي په کم جگړي رنگ پیل کیږي، په منځني لوړ والي کې ملایم جگړي او له ۵۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰ ارتفاعاتو پورې تیز جگړي رنگ کارول کیږي او په لوړوغرنیو ځایونو کې که یخچال شتون ولري هغه په سپین رنگ ښیي.

۵- په نقشه کې ابي رنگ د سمندرونو، جهیلونو، خلیجونو، سمندرگیو او سیندونو له پاره کارول کیږي.

۶- په نقشه کې دښتې په زیړ رنگ ښودل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

یو ډول مشخص رنګونه د جغرافیي په نقشو کې کارول کیږي چې هر رنګ ځانګړئ مفهوم لري.د جغرافیي په نقشو کې هغه رنګونه چې کارول کیږی، له تور، شین، زیړ، ابی، سور او جګړي رنګونو څخه عبارت دي، خو ځینې نور رنګونه هم کارول کیږي، چې له اقتصادي، سیاسي، بشري نقشو او له ځمکو څخه د ګټې اخیستنې په څرنګوالي کې له هغو څخه کار اخیستل کیږي، په جغرافیایي نقشوکې یو شمیر ځانګړي رنګونه استعمالیږي چې هر رنګ د زده کوونکو په ذهن کې ځانګړی مفهوم رامنځته کوي.

هغه مهم رنګونه چې په جغرافیایې نقشو کې کار ول کیږي په دې ډول دي.

– تور رنګ: د نقشې د اډانې د ښودلو او دښارونو او نورو ځایونو د مختلفو نومونوله پاره کارول کیږي.

– شین رنګ: د سمسورو ځمکو او ځنګلي سیمو د ښود لوله پاره استعمالیږي.

– زیړرنګ: دبیا باني وچو او شګلنو سیمو د ښودلو له پاره دي.

– ابي رنګ: د سمندرونو، جهیلونو، خلیجونو، وړو سیندونو اوسیندونود ښودولو لپاره کارول کیږي.

– سور رنګ: د مواصلاتي کرښو، لویو لارو، اداري او سیاسي مرکزونو له پاره ترې کار اخیستل کیږي.

– ځیګړي رنګ: د غرونو د لړۍ شتون ښیي.

خو ځینې نور رنګونه هم کارول کیږی چې په اقتصادي، سیاسي، بشري نقشو او د ځمکو په څرنګوالي کې ترې کار اخلي.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د نقشو رسمول	
۲- زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د دې لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. -عمومي موخې: -زده کوونکي به د نقشې له ارتسام سره بشپړه بلدتیا پیدا کړي. ځانګړې موخې: - ز ده کوونکي باید پوه شي چې هر ه نقشه د یوه ټاکلي ارتسام له مخې تهیه او برابریږي. - زده کوونکي به پوه شي چې د نقشو رسمول بیل ډولونه لري چې د سیمې د اړتیا له مخې ترې کار اخیستل کیږي - زده کوونکي به د نقشو رسمول مرکانتور او مشخصات وپیژني. - زده کوونکي به د مخروطي ارتسام او دکارولو له ځای سره بلدشي. - زده کوونکي به په مستوي کې مولواید، ایکرت او سینوسایدل رسم کړای شي.	
۳- د تدریس میتودونه	- په ټولګي اولابراتوارو کې عملي لاره او د تطبیق کار، - ډله ییزکار، د ترسیم او ارتسام د لارې په باره کې توضیح	
۴- د تدریس اړین توکي	په نوري مرکز شفافه مجسمه کره، هغه شفافه مقوا چې مجسمه احاطه کوي د لابراتوار تیاره خونه چې نور او د وړانګو عمل د مجسمې کرې له مرکز څخه نشر کړي.	
۵- د ارزونې لار	پوښتنې او ځوابونه، عملي کار، د ښوونکي یاداشتونه	
۶- په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د کورنۍ دندې کتل، دتېر لوست ارزونه، او له نوي لوست سره اړیکې ټینګول هڅوونکې پوښتنه: آیا د نقشې د رسمولو په هکله معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– ښوونکي پر تخته د نوي لوست سرلیک لیکي. – ښوونکي په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه کوي. – ښوونکي د مرکاتور او مخروطي نقشو په اړوند پوښتنې طرحه کوي. – ښوونکي د نقشې رسمول توضیح کوي. – ښوونکي د مولواید نقشې د رسمولو په باره کې بحث کوي. – ښوونکي مهم اوغوره ټکي لیکي – ښوونکي زده کوونکي په ډلو ویشي او د هرې ډلې فعالیت ټاکئ – ښوونکي له زده کوونکو پوښتنې کوي او د لوست ارزونه کوي. – ښوونکي له ټولګي بهر فعالیت توضیح کوي.	– زده کوونکي د نوي لوست سر لیک ته ګوري. – زده کوونکي نوي لوست په پټه خوله لولي. – زده کوونکي د نقشې په اړه نظر ښکاره کوي. – زده کوونکي نقشې ته پاملرنه کوي او د ښوونکي څرګندونې په غور اوري. – زده کوونکي په تختې لیکنو ته پاملرنه کوي. – زده کوونکي د ټولګي د ننه فعالیت کې هڅوونکي برخه اخلي. – زده کوونکي مهم ټکي او خپلې پوښتنې وایي. – زده کوونکي پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – زده کوونکي له ټولګي څخه بهر فعالیتونه یاداشت او بیایې په کورونو کې ترسره کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

له اووه ډوله ارتسام سره بلدیو. استوانه یي، مخروطي، مستوي، مولواید، سنوسایدل، ګودز او ایکرت ارتسامونه.

۲– د استوانه یي ارتسام ځانګړتیاوې یا مرکاتور دا دي چې په سمندري او هوایي چلند اوان چې د مصنوعي سپوږمیو په توغولو او لارې وهلوکې ډیر غوره ګڼل کیږي، د یوې سیمې د زاویې ځاې د بل ځای په اړوند ښیي، غوره استوانه یي ارتسام د مرکاتور نقشې دي چې زیاتره له هغوڅخه کار اخیستل کیږي.

۳– د کاغذ په مخروطي ارتسام کې مخروط د یوه عرض البلد له پاسه او یا د دووعرض البلدو له پاسه د مماس په توګه کیښودل کیږي، په نتیجه کې لاس ته راغلی ارتسام او تولید شوي نقشې ته مخروطي ارتسام وایي، دغه د شکل او ساحې له مخې د ځمکې له سطحې سره مناسب دی.

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

جغرافیایي نقشې د هندسي معیارونو له مخې په اووه ډوله تصنیف کیږي چې له استوانه یي یا مرکاتور، مخروطي، مستوي، مولواید، سینو سایدل، ګودز او ایکرت ارتسام څخه عبارت دي، که څه هم د مرکاتور نقشې مقیاس یوازې د مدارونو په ساحه کې سم دي. په قطبینو کې له حقیقت نه لري او د استوا له ساحې سره مساوي دی، چې دغه تشه د مرکاتور ارتسام له ستونزې څخه ده، خو د بین المللي کاروني له پلوه نړیوال ارزښت لري.

په مخروطي ارتسام کې چې پر و جکش د عرض البلد په یوه دایره او یا دوو دایرو یا د عرض البلد له زیاتو دایرو سره مماس دی، د مماس په ساحوکې د نقشې مقیاس د قناعت وړ او سم دی.

په مستوي ارتسام کې د ارتسام کاغذ د مجسمې کرې په یوه برخه په ځانګړي ډول په قطبینو کې عملي کیږي.

د مولواید، ایکرت او سینوسایدل ارتسام د طول البلد او عرض البلد د هندسي دایرو تنظیم دي چې په بشپړ مهارت سره دغه ارتسامونه د یوې جغرافیایي نقشې په شکل برابر شوي او ټولې لویې وچې او سمندرونه په کې ځای کړای شویدي، له دې جملې څخه مولواید ارتسام په جغرافیایي نقشو کې زیات مطلوب دی او په ښه توګه ترې کار اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د مصنوعي اقمارو له انځورونو کار اخېستل	
۲- زده کړه یز (پوهنیزې مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پایې کې لاندنۍ موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخه: - د مصنوعي سپوږمکیو له انځورونو سره بشپړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړې موخې: - زده کوونکي به له مصنوعي سپوږمکیو څخه له کار اخیستلو سره بلدشي. - د مصنوعي سپوږمکیو د انځورونو له ګټو سره به بلد شي. - زده کوونکي به د غرونو د لړیو د لوري موقعیت د مصنوعي سپوږمکیو د انځورونو پر بنسټ رسم کړي.	
۳- د تدریس میتودونه	فضایي عکسونه ښیي، توضیحي او ډله ییز کار، په مصنوعي عکسونو، عملي کار، تر سره کوي	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې تړلي عکسونه که امکان ولري جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني، فلمونه او د کمپیوټر سي ډي ګانې	
۵- د ارزونې لار	تحریري او شفاهي لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګې د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او دښوونکي د یاداشت کتابچه	
۶- په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه دتېر لوست ارزونه، د نوي لوست اوزاړه لوست تر منځ اړیکه رامنځ ته کول. هڅونکي پوښتنې: آیا د مصنوعي سپوږمکیو له انځورونو څخه د ګټې اخیستلو په اړوند معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه او د موخو زده کړه او ارزونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکي. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د مصنوعي سپوږمکیو د انځورونو د ګټې په اړه دې پوښتنې طرحه کړئ. - دکرنې او ښار په مطالعه کې د مصنوعي سپوږمیو له عکسونو څخه دکار اخیستل توضیح کړئ. - پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ. - زده کوونکي په ډلو وویشئ او د هرې ډلې فعالیت وټاکئ. - ښوونکي پوښتنې طرحه او دلوست ارزونه وکړي. - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سر لیک ته ګوري. - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د نقشې په اړه د نظر ښکاره کول - فضایي عکسونو ته پاملرنه کوي او د ښوونکي څرګندونې په غور اوري - مهم ټکي او خپلې پوښتنې دې کوي. - په تختې نصب شوي عکسونه ګوري او دهغو په هکله تبصره کوي. - له ټولګي بهر فعالیتونه تر سره کړئ	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

۱- د مصنوعي سپوږمکیو د انځورروونو په واسطه د وچو ټو ټو شکل او د لویو وچو ساحلونه ښه ثا بتیږي چې د جیولوجیکي او کارتو ګرافي پوهانو له پاره اسانتیاوي برابر وي.

۲- په مصنوعي سپوږمیوکې د کرنې برخه سمسوره او اواره څرګندیږي.

۳- د ځمکې انځورونو اخیستل چې د مصنوعي سپوږمکیو په واسط اخیستل شوي وو، ځمکه په کروي شکل ښیي. په فضا کې ځوړند(معلقه) او د لمر چاپیره ګرځي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د مصنوعي سپوږ میو عکسونه د جغرافیایي موضوعګانو د تحلیل اوتفسیر له پاره ډیر په زړه پورې، د استفادې وړ دي او زده کوونکي یې باید په ارزښت پوه شي.

د ځمکې عکس اخیستل چې له مصنوعي سپوږ میو څخه تر سره کیږي، ځمکه په کروي شکل ښیې او په فضا کې ځوړنده(معلقه) ده او دلمر چاپیره څرخي.

ټولې مصنوعي سپوږمۍ چې له ځمکې چاپیره ګرځي، بیضوي مدار لري، په مختلف لوړوالي له (۷۰۰- څخه تر ۳۰۰۰ کیلو مترو پورې تنظیمیږي.

د مصنوعي سپوږمیو عکسونه د توپوګرافي د وضعي په تحقیق او د محکې په جوړښت کې مهم رول لري، د جیولوجیکي جوړښتونو په اړوند، ماتې، طبیعي سرچینې، تر ځمکې لاندې اوبه، کانونه، منرالونه، اوبه لرونکي حوزې، د یخچالونو حالت، د ځنګلونو پراختیا، د ساحلونو غاړې، د روانو اوبو شبکې، د سیندونو څرګنوالی او خط السیر او یخچالي جهیلونو په اړوند ښکاره معلومات ورکوي.

د بشري مشخصاتو له پلوه د نفوسزیاتوالی، د کلیو او ښارونو مواصلاتي کربنې، د لویو لارو ترافیکي حالت او ښارونه په غور مطالعه کولی شي.

صنعتي مرکزونه، د بندرونو حالت، سمندري ترافیک، او دغه شان نور په هوایي انځورونو کې جوتیږي، د طیفون، هری کن او سیلاوونو طوفاني تګلاره ټول په انځورونو کې مطالعه او ثابتیدلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اووم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">د افغانستان اقلیم</td></tr>
<tr><td>۲- زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
- عمومي موخې:
- له اقلیمي مهمو فکتوروونو سره به بشپړه بلدتیا پیدا کړي
ځانګړي موخې:
- د اقلیم اصلي عناصر (لکه تودوخه، لنده بل، اورښت او د بادونو لګیدل) به وپيژني
- هغه فکتورونه چې پر اقلیم تاثیر لري نومونه به يې واخلي.
- په دې به وپوهیږي چې افغانستان په کومه اقلیمي سیمه کې پروت دی.
- د اقلیمي عناصرو نومونه به واخیستلی شي؟
- په نقشه کې به د افغانستان اقلیمي سیمې وښيي.</td></tr>
<tr><td>۳- د تدریس میتودونه</td><td colspan="2">تشریحي، پوښتنه او ځواب، ډله ییز بحث.</td></tr>
<tr><td>۴- د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، د افغانستان اقلیمي نقشه، تخته، تباشیر، د کتاب عکسونه، چارتونه، اقلیمي ګرافونه او دښوونکي لارښود کتاب</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري، شفاهي، عملي کار</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶- په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټو لګي تنظیم، حاضرۍ اخیستل،
د زاړه لوست پوښتنه. د کورنۍ کار کتل او له تېر
لوست سره د نوي لوست اړیکې رامنځ ته کول</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>- هخوونکي پوښتنه:
زموږ هېواد د اقلیم په ډولونو کې کوم عوامل اغیزناک دي؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه او د موخو زده کړه او ارزونه
۳۵ دقیقې	- د ښوونکي څرګندونو ته ژوره پاملرنه کوي. - پوښتنو ته ځواب ورکوي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د اقلیم د اغیز پوښتنې ته ځواب ورکوي. - د اقلیم نقشې ته په پوره غور ګوري او په پټه خوله نوي لوست مطالعه کوي. - د نوي لوست د لغتونو او اصطلاحاتو پوښتنه کوي. - د لنده بل، اوربښت او باران په اړوند څرګندونو ته پاملرنه کوي. - د ټولګي په فعالیت کې ګډون کوي د مهمو ټکو یاداشت اخلي. - د فعالیت نتیجه د ټولګي په مخ کې لیکي - د لوست د پای پوښتنو ته ځواب ورکوي. - په ډله ییزو کارونو کې رغنده برخه اخلي. - له ټولګي څخه بهر فعالیت ته په ځیر ګوري	- پر تختې د نوي لوست سرلیک لیکي. - د نوي لوست په اړوند پوښتنې کوي. - ایا اقلیم د انسانانو په ژوندانه اغیز لري؟ - په تختې د افغانستان د اقلیم د نقشې ځړول. - په پټه خوله د نوي لوست د مطالعې سپارښتنه کوي. - ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې حل کوي. - په تختې د تودوخې، لنده بل، اوربښت او باران مهم ټکي لیکي - نوي لوست (مهم اقلیمي فکتورونه) تشریح کوي. - زده کوونکي په ډلو ویشل - له ډله ییز فعالیت څخه کتنه او لارښوونې - د ارزونې په موخه د لوست د وروستنیو پوښتنو طرح کول. د نوي لوست لنډیز وایي او زده کوونکو ته کورنۍ دنده سپاري

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

د لومړۍ پوښتنې ځواب: د اقلیم اغیز ناک عوامل، دلمر وړانګو د لګیدلو زاویه، جغرافیایي عرض، لوړ او ټیټ فشار، د سمندر له سطحي څخه لوړوالی، سمندري جریانونو، د هوایي کتلو، له سمندرڅخه لرې والي او نژدیوالی او داسې نورو څخه عبارت دی.

سمې جملې د (س) په توري او نا سمې د (ن) په توري په نښه کړئ

۱- س

۲- س

۳- س

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

د افغانستان په اقليم عمومي نظر:

په مترولوژي کې د اقليم موضوع له ډېرو مهمو، اساسي او فوق العاده موضوعگانو څخه گڼل کيږي او هم د انسان او نورو حشرانو په ژوند مستقيماً اغيزه کوي.

د اقليم پيژندنه: اقليم د جوي عواملو، جوي اثارو او مترولوژي له ټولگي څخه عبارت دی. چې د تودوخې، لنده بل، اوربنت، فشار او دغه شان د باد لگېدلو د منځني کچې ځانگړتياوې لږ تر لږه يې ۳۰ يا ۴۰ کاله يې مطالعه کوي.

– په غرنيو هېوادونو، لکه افغانستان کې د هوا پيژندنې دستگاوې د بېلا بيلو سيمو د جوي حالت د ټاکلو او ثابتولو له پـــاره ځاي پر ځاي او په کار اچوي. چې په پاې کې د اقليمي غوره او موثقو نتيجو د لاس ته راوړلو له مهمـــو او اساســـي غـــوره موضوعگانو څخه گڼل کيږي.

د جوي اثارو مهم، غوره عوامل او شرايط چې د افغانستان اقليم جوړوي، په دې ډول دي.

– د لمر د ځليدو زاويه: لکه چې مطالعه شوي په کابل کې د لمر د ځليدو زاويه د چنگاښ په اول ۷۸درجې او ۵۷ دقيقـــو ده، ځکه هوا توده وي.

خو دحمل او ميزان په اول په کابل کې د لمر د ځليدلو زاويه ۵۵ درجې او ۲۸ دقيقې وي، نو په منې او پسرلي کـــې هـــوا معتدله او دجدي په لومړۍ د لمر د ځليدو زاويه ۴۰ درجې او ۵۸ دقيقې وي، نو هوا سړه وي.

– د جغرافيايي عرض البلد موقعيت: دغه عامل په يوکال کې زموږ د هېواد اقليمي مهمې نتيجې رامنځ ته کوي، لکـــه چـــې زموږ د هېواد د شمالي عرض البلد په ۲۹ درجو او ۳۰ دقيقو او ۳۸ درجو او ۳۱ دقيقو کې پروت دی. کله چـــې د لمـــر وړانگې په استوا خط عمود وي، د افغانستان په جنوبي سيمه کې دلمر وړانگې ميلان ٦۰ درجې ۳۰ دقيقو او د افغانســـتان په بشپړه شمالي برخه کې ۵۱ درجې او ۲۳ دقيقو وي.

– د ټيټ او لوړ فشار اغيز ناک جوړښت هم غوره او مهم عامل دی.

– لنده بل لرونکي هوايي کتلې چې دکال په مختلفو موسمونو کې افغانستان ته له بيلو خوا وو څخه د اخليږي، هم د هېواد په اقليم اغيز کوي.

– لوړ والی هم د هېواد په اقليمي حالت کې اساسي عامل دی او د ځمکې د جوړښت د حالت له مخې فوق العاده اقليمـــي موضوع رامنځته کوي. افغانستان غرنی هېواد دی، تو پوگرافي وضعه او د غرونو د واقع کيدلو لوری يې څرگنـــد اقليمـــي عامل جوړ وي، ځکه چې د تودوخې درجه له لوړوالي سره معکوس تناسب لري، نو په لوړو غرنيـــو ځـــايونو کـــې زيـــاتره يخچالونه ليدل کيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرليکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">تو دوخه</td></tr>
<tr><td>۲– زده کړه بز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
د لوړ تيا له مخې به د تودوخې په بدلون پوه شي.
– ځانگړي موخې:
دکال موسومونه به په شکل کې رسم کړي.
– زده کوونکي به پوه شي چې ۲۴ ساعته يوه شپه او ورځ کيږي
– زده کوونکي به پوه شي چې عرض البلدونه پر اقليم اغيزه لري.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدريس ميتودونه</td><td colspan="2">تشريحې، پوښتنه او ځواب، ډله ييز بحث</td></tr>
<tr><td>۴– د تدريس اړين توکي</td><td colspan="2">کتاب، نقشه، مجسمه يي کره، تخته او تباشيراو د کتاب عکسونه.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحريري او شفاهي، عملي کار لنډ ځوابه پوښتنې</td></tr>
<tr><td rowspan="2">٦– په ټولگي کې زده کړه بز او تدريس لومړني فعاليتونه</td><td rowspan="2">سلام اچول، روغبړ، د ټولگي تنظيم، حاضرۍ اخيستل، د زاړه لوست پوښتنه، د کورني کار کتل او له نوي لوست سره اړيکې ټينگول.
– هڅوونکي پوښتنه.
کوم اقليمي عناصر د کال په اوږدوکې د هېواد پر اقليم اغيزه لري؟</td><td>وخت په دقيقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقيقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه	وخت په دقیقه
- ښوونکي د نوي لوست سرلیک په تختې لیکي - له تېر لوست څخه پوښتنې کوي. - د ټولګي مخې ته د افغانستان اقلیمي نقشې ځړوي - د نوي لوست په پټه خوله سپار ښتنه کوي. - ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې حل کوي. - پر تختې باندې د لوست مهمې برخې لیکي. - او د نوي لوست شرحه (تودوخه) - په ډلو کې د زده کوونکو ویشل تر سره کوي. - د ډلو په استازو د ټولګي په مخ کې نتیجې وایي - د لوست لنډیز وړاندې کوي. - دلوست دپای پوښتنې کوي. - له ټولګي بهر د فعالیت سپارښتنه کوي.	د نوي لوست سر لیک ته ګوري. د نوي لوست د سر لیک نقشې مطالعه کول په پټه خوله د لوست مطالعه کول د لوست د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحګانو پوښتنه د نوي لوست (حرارت) شرحې ته غوږ نیول - د ټولګي د ننه فعالیت کې برخه اخلي - د ډلو په فعالیت کې د نوي لوست شرحه کول - د خپلو استازو پواسطه د ډلو کار تشریح کول - وروستی نتیجه وړاندې کوي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کول - د لوست د پای پوښتنوته ځواب وایي - له ټولګي څخه د بهر فعالیت ته غور کول	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

د (۱) پوښتنې ځواب: تودوخه د طبیعي ځانګړتیا له یو عنصر څخه عبارت ده

د (۲) پوښتنې ځواب: هغه وخت چې لمر وړانګې له اتموسفیر څخه ځمکې مخ ته رسیږي.

د (۳) پوښتنې ځواب: افغانستان د ۲۹ درجو، ۳۰ دقیقو او ۳۸درجو ۳۱ دقیقو شمالي عرض البلدونو ترمنځ پروت دی.

د (۴) پوښتنې ځواب: افغانستان یو لوړ او غرنی هیواد دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

تودوخه: د یوې سیمې اقلیم اساسي عنصر ګڼل کیږي. تودوخه د ځمکې د مخ په ټولو ځایونو کې یو ډول نه ده، بلکې په مختلفو ځایونو کې په مختلفو درجو شتون لري، د یوې سیمې د تودوخې درجه دوخت په اوږ دوالي د عرض البلد دایرې لوړ والي او نورو پورې اړوند دي، نو هر کله چې د کابل، جلال اباد او چغچران د تودوخې درجه چې تقریبا په یو عرض البلد کې واقع دي، په نظر کې ونیسو، لیدل کیږي چې د دې ځایونو هر یو د ارتفاع له مخې زیات اختلاف لري، له دې کبله د کال په اوږ دوکې د هغو د تو دوخې درجه هم زیات اختلاف لري، نو هر څو مره چې ارتفاع زیاته شي، د تودوخې د درجې اندازه کمیږي، لکه څنګه چې واضح شوي ده، د تودوخې درجه په هر سل متره ارتفاع کې په مرطو بو ځایونو کې ۰.٦۵ درجې او په وچو ځایونو کې تقریبا یوه درجه ټیټیږي، که وغواړو چې د یوې سیمې د تودوخې درجه و څېړو، باید د یوې سیمې منځنۍ کچه د څو کلونو په اوږدوکې مطالعه کړو، او سط یې پیدا کوو، د یوې سیمې د مځنۍ تودوخې درجه معلومیږي، په یوه سیمه کې چې هر څو مره د تودوخې درجه زیاته وي، داښیې چې دغه سیمه یوه غرنۍ او یا بیدیانۍ منطقه ده

$$\frac{\text{اعظمي تودوخه + اصغري تودوخه}}{\text{۲}} = \text{د ورځې منځنۍ تودوخه}$$

$$\frac{\text{د کال د ۱۲ میاشتو تودوخه}}{\text{۱۲}} = \text{کالنۍ منځنۍ تودوخه}$$

$$\frac{\text{څو کلنه منځنۍ تودوخه}}{\text{M(د کلونو په شمیر)}} = \text{څو کلنه منځنۍ تودوخه}$$

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نهم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت) ۴۵ دقيقې

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	لنده بل او د هوا فشار د بادونو لګېدل	
۲- زده کړه بڼ (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندني موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د افغانستان په اقليم کې به د لنده بل وضعيت وپيژني ځانګړي موخې: - په دې به پوه شي چې کوم عوامل په لنده بل اغيزه لري - د افغانستان مرطوبې سيمې به په نقشه کې وښيي - په سيمه کې به د لنده بل وضعيت بيان کړای شي.	
۳- د تدريس ميتود او لار	تشريحي، پوښتنې او ځواب، ډله ييز بحث	
۴- د تدريس اړين توکي	درسي کتاب، د افغانستان اقليمي نقشه، تخته او تباشير، حاضرۍ اخيستل، دکتاب عکسونه د ښوونکي لارښود کتاب	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي، عملي کار	
۶- په ټولګي کې زده کړه بڼ او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، د زاړه لوست پوښتنه کول، د کورنۍ کار پوښتنه، دنوي او زاړه لوست ترمنځ اړيکې رامنځ ته کول. هڅوونکې پوښتنه - آيا پوهيږئ د افغانستان په اقليمي حالت کې لنده بل څه اغيزه لري؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک لیکل – انګیزه یي پوښتنې کول – د ټولګي په مخ کې د افغانستان د اقلیمي نقشې ځړول. – په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو سپار ښتنه – د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحګانو حل کول – پر تختې باندې د لوست د مهمو برخو لیکل او شرحه کول – په ډلو کې د زده کوونکو تنظیمول، د ډلو څارنه او لارښوونه او بیا د ډلې په استازې د هرې ډلې معلومات لولي – د ارزونې په موخه د لوست د ورستنیو پوښتنو طرحه کول. – له ټولګي بهر فعالیت سپار ښتنه کوي.	– د نوي لوست سر لیک ته ګوري. – انګیزه یي پوښتنې ته ځواب ورکوي. – د نقشې په هکله نظر ښکاره کوي. – په پټه خوله لوستل او د لوست د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحګانو پوښتنه کوي. – د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي – په ډلو کې برخه واخلي او د ښوونکي لارښوونې ته پاملرنه کوي. – د فعالیت نتیجه دي په ټولګي کې وایي. – له ټولګي بهر فعالیتونو ته پاملرنه کوي. – د پوښتنو ځوابونه وایې.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د میاشتې او کال په اوږدوکې لنده بل د یوې سیمې په جوي شرایطو او اقلیمي حالاتو باندې مستقیمه اغېزه لري.

۲– د یو ځای د اقلیم په بدلون کې بادونه ډېر اغیز ناک دي، بادونه تل د لوړ فشار له مرکز څخه د ټیټو فشارونو د مرکزونو په لوري حرکت کوي، د ساري په توګه پروان او هرات د ۱۲۰ ورځو بادونه چې د لوړ فشار له مرکز څخه د ټیټ فشار په لوري حرکت کوي.

۳– د تیټ فشار په ساحه د استوا په کرښه او د لوړ فشار ساحه د سرطان او جدي په دایره تشکیلیږي.

۴– ډېر تیټ فشار د زمري په میاشت کې او ډیر لوړ فشار مرغومي(جدي) په میاشت کې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

لنده بل- د يوې سيمې لنده بل او اورښت، د هوا د فشار د مرکزونو د څمکني جوړښت او په سړو او ګرمو جبهو پورې مستقيم تړاو لري. د اورښت اندازه زياتره په هغو سيمو کې چې ټيټ فشار لري، زياته وي، خو په لوړو سيمو او غرونو کې چې د تودوخې درجه په کې نسبتا ټيټه ده، لنده بل ژر د اشباع حالت غوره کوي، له دې کبله په لوړو ځايونو او د غرونو په لړۍ کې اورښت زيات وي. کله کله د سړې او ګرمې جبهې ټکر په صحرايي ځايونو کې په موقتي توګه اورښت او کله په پرله پسې توګه اورښت رامنځته کوي.

د جغرافيايي موقعيت له پلوه هغه ځايونه چې د لوړ فشار په ساحه کې دې، د دي سبب کيږي، چې دوچ اونيم صحرايي اقليم ځانګړتياوې افغانستان ته ډالۍ کړي، ځکه چې په عمومي توګه صافه هوا، کم لنده بل، د تودوخې د درجې اختلاف اوکم دوامه اورښتونو افغانستان ته وچ اقليم ورکړيدی او د سړې هوا کتلې چې دکال په مختلفو سيمو کې افغانستان تر اغيزې لاندې راولي، د لنده بل د پيدا کيدو او اورښت سبب ګرځي. د ژمي په موسم کې د سايبريا سړې جبهې د هيواد شمالي سيمو ته ننوځي، د واورې اوريدلو سبب کيږي د اوړي په موسم کې د هند د مونسون تودې کتلې د ختيځ او جنوب ختيځ له لوري زمونږ خاورې ته را ننوځي، د سپين غره په لوړو برخو او د سليمان د غرونو په لړۍ کې او د دغو غرونو د لړۍ په لمنو کې اورښت پيدا کوي. دجلال آباد په شاوخوا کې د تودو بادونو سبب کيږی، د ژمي د موسم په پای او د پسرلي په لومړيو کې هغه لند بل چې د اطلس له اوقيانوس څخه سرچينه اخلې، مرکزي لوړې سطحې او د هندوکش نورې غرنۍ سيمې تر اغيزې لاندې راولي، د اوړي، په موسم کې د فارس د خليج مرطوبه هوا افغانستان ته راننوځي، په غرنيو سيمو کې موقت او کم دوامه اورښت منځته راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د افغانستان اقلیمي سیمې	
۲– زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پایې کې لاندنې موخې تر لاسه کړې. – عمومي موخې: – د افغانستان له اقلیمي سیمو سره به بلد شي. ځانګړې موخې: – په افغانستان کې به د اقلیمونو له څرنګوالي څخه خبر شي. – په دې به پوه شي چې د افغانستان سیمې د لوړتیا له کبله کوم اقلیمي صفتونه لري. – د افغانستان په نقشه کې به د اقلیم ډولونه وښیي. – د افغانستان د اقلیمي سیمو نومونه به واخیستلای شي.	
۳– د تدریس میتود او لار	تشریحي، پوښتنې او ځوابونه، ډله ییز بحث	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، د افغانستان د اقلیم نقشه، تخته او تباشیر، د کتاب عکسونه او د ښوونکي لار ښود کتاب.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري شفاهي، عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ د ټولګي تنظیم، حاضرۍ اخیستل، د زاړه لوست پوښتنه، د کورني کار کتنه، د تېر او نوي لوست ترمنځ د اړیکې ټینګول هڅوونکې پوښتنه ایا د افغاسنتان د اقلیمي سیمو څرنګوالی بیانولی شئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ او دافغانستان دا اقلیم نقشې وځړوئ - په پټه خوله د نوي لوست مطالعه کول - ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې حل کړئ. - د افغانستان اقلیمي سیمې تشریح کړئ. - په ډلو کې د زده کوونکو تنظیمول او د ټولګي د ننه فعالیت تر سره کړئ. - د ډلو لارښوونه او څارنه وکړئ. - د لوست په پاې کې د ارزونې د پوښتنو سپارښتنه وکړئ. - له ټولګي بهر فعالیت سپارښتنه وکړئ.	- د نوي لوست سرلیک او د افغانستان اقلیمي نقشه ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې په خپله کتابچه کې لیکي. - د نوي لوست غوره او مهم ټکي یاداشت کوي. - د نوي لوست تشریح ته په غور غوږ نیسي - په تنظیم شوو ډ لو او د ټولګي په فعالیت کې زیاته برخه اخلي - د لوست په پای کې پوښتنو ته ځواب وايي - له ټولګي نه بهر فعالیت په اړوند یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

۱- د جلال آباد اقلیم لاندې ځانګړتیاوي لري، وچ او تود اوړی، په ژمي کې ډېر اورښت او په اوړي کې د تودوخې د منځنۍ درجې لوړوالي.

۲- په جلال آباد کې اورښت عموماً د باران په ډول وي او واوره نه وریږي، یوازې د سپین غره په ۹۰۰ مترو لوړوالي کې واوري لیدل کیږي.

۳- د (ب)ځواب سم دي

۴- د (د) ځواب سم دي

نا سم دي

نا سم دي

نا سم دي

سم دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د افغانستان اقليمي سيمې:

د افغانستان اقليمي سيمې په لاندې ترتيب تنظيميږي.

- صحرايي اقليم

- مونسوني اقليم

- مديترانه يي اقليم

- په اوارو ځايونوکې د ۱۰۰۰ او۲۵۰۰ مترو ترمنځ د ستپ اقليم.

د۲۵۰۰ او ۳۰۰۰ مترو تر منځ د تندرالپاين د ناحيې اقليم.

د ۳۰۰۰ مترو اوله هغو څخه لوړ غرنۍ اقليم.

صحرايي اقليم: د صحرايي اقليم صفتونه اومشخصات دا دي چې د کال په اوږدو کې د اورښت کچه او اندازه فوق العاده کمه او وقفه يې وي او مياشتنى منځنۍ اورښت له ۵- ۱۰ ملي متروڅخه تيرى نه کوي، د شپې ورځې په اوږدوکې د تودوخې درجې بدلون په اوړي اوژمي کې ډېر ليدل کيږي.

د ستپ سيمې اقليم: هغه څرګندې ځانګړتياوې چې له ستپ اقليم څخه نمايندګي کوي، له وچې اب او هوا څخه عبارت دى. د تودوخې د درجې اختلاف د سانتي ګريد له ۲۰ درجو نه زياتيږي، اورښت په عمومې توګه د ژمي په موسم کې واقع کيږي او زياتره علفزاروي، په ځينو ځايونو کې د تيټ قد لرونکو بوټو او په ځينو ځايو کې د کرکو بوټو پراخې سيمې نيولې دي. او په د وو بيلا بيلو سيمو ويشل شويدي، شمالي ستپ او جنوبي ستپ،

الپاين تندرا اقليم: د الپاين تندرا اقليم په ټولو ځايونو د لوړو قد لرونکو ونو د ودې له سيمو څخه پورته ليدل کيږي.خو موقعيت يې له يوې اقليمي سيمې څخه بلې اقليمي سيمې ته بدلون کوي. په افغانستان کې دغه سيمې په عمومي توګه له ۳۰۰۰ مترو لوړوالي څخه پورته ليدلى شو، د الپاين تندرا په شاوخواکې د تودوخې درجې توپير هم زيات وي، د کرنې دودې فصل ډېر لنډ او يخنې يې نه پريږ دي چې حبوبات په کې وکرل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوولسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ستپ سيمې اقليم	
۲– زده کړه بز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د افغانستان له ستپ اقليم سره به بلد شي ځانګړی موخې: – د غرني او ستپ اقليم څرنګوالي به وپيژني. – د ستپ اقليم د صفتونو په اړه به معلومات ترلاسه کړي – غرنی او ستپ اقليم به سره بيل کړای شي – د هغو سيمو په اړوند به معلومات پيدا کړي چې ستپ اقليم لري – د هېواد د سټپ سيمې به په اقليمي نقشه کې وښيي.	
۳– د تدریس میتود	تشريحي، پوښتنې او ځواب، ډله ييز بحث	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، دافغانستان د اقليم نقشه، تخته او تباشير، د کتاب عکسونه او د ښوونکي لارښود کتاب	
۵– د ارزونې لارې	تحريري، شفاهي، عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه بز او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، د زاړه لوست پوښتنې، له ټولګي څخه بهر فعاليت کتل، د تېر او نوي لوست ترمنځ اړيکې ټينګول. هڅوونکي پوښتنه: – ايا پوهيږئ چې سټپ اقليم څه ځانګړتياوي لري؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د ټولګي مخکې د افغانستان نقشې وځړوئ – په پټه خوله د نوي لوست د مطالعې سپار ښتنه وکړئ. – پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. – نوي لوست تشریح او توضیح (غرنی اقلیم) کړئ. – په ډلو د زده کوونکو ویشلو لارښوونه وکړئ. – د لوست د پای پوښتنې وکړئ. – له ټولګي بهر فعالیت سپارښتنه وکړئ.	– د نوي لوست سر لیک ته ګوري. – د افغانستان اقلیمي نقشې ته پاملرنه کوي. – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحګانو پوښتنه کوي. – د نوي لوست تشریح ته غوږ نیسي – په ټولګي کې دننه فعالیت کې برخه اخلي – د لوست د پای پوښتنو ته ځواب ورکوي. – له ټولګي څخه بهر فعالیت ته پاملرنه کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

د لوست د متن پوښتو ته ځواب:

د لومړۍ پوښتنې ځواب سم دی

د دویمې پوښتنې ځواب غلط دی

د دریمې پوښتنې ځواب سم دی

د څلورمې پوښتنې ځواب غلط دی

د پنځمې پوښتنې ځواب سم دی

د شپږمې پوښتنې ځواب سم دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

– غرنی اقلیم: په لوړو او غرنیو ځایونو کې د تودوخې درجه فوق العاده ټیټیږي. بر خلاف د اورښت اندازه او د هوا لنده بل زیاتیږي. په لوړ و ځایونو کې داوړي او ژمي د میاشتو د شپې او ورځې د تودوخې د درجې اختلاف ټیټ وي، د اورښت حالت په لوړو ځایونو کې د هماغې برخې له اقلیم سره په بشپړه توګه پیوستون لري، خود تودوخې درجه او د لمر لګیدلو زاویه د اراضي د میلان له مخې بدلون مومي، په دې معنا چې جنوبي میلان یو څه تود او وچ دی. شمالي میلانونه یې یخ او مرطوب دي. څنګه چې هر ډول مرطوبې کتلې او یاسرې جبې چې د افغانستان د لوړو ځایونو او د غرونو دلړۍ له پاسه تیریږي، د واورې اورید لواو اورښت سبب کیږي. ځکه په لوړو ځایونو کې د هوا تکاثف عمل او اشباع ژر منځته راځي لکه چې په شمالي سالنګ کې د اعظمي او اصغري تودوخې اختلاف ۵۲، ٦ درجې او په جنوبي سالنګ کې د سانتي ګرید ۴۶، ۸ درجو معادل وي، د واورې دایمي اورښت په ختیځ هندوکش او د بابا د غره په ځینو ځایونو کې په تیره د شاه فولادي په ګاونډ کې د یخوانیو یخچالونو نښې روښانه کوي.

ستپ اقلیم: د ستپ اقلیم د پراختیا ساحه د مونسوني او مدیترانه یي اقلیم په پرتله زیات دی.

ستپ په عمومي توګه په نیمه صحرایي ساحه کې پروت وي، د ستپ په سیمه کې واښه او مختلف حبوبات کرل کیږي چې د هندوکش شمالي او جنوبي لمنې او د پروان سمېې په بر کې نیسي.

میوه لرونکي اوبې میوې ونې هم په دې ځای کې وده اونمو کوي. که دغه لوړې سطحې او غرونه نه وای، بې شکه شګلنو او پراخو دښتو به په هندوکش ځاي نیولی و. له نیکه مرغه له د غې سیمې سره طبیعت مرسته کړي، د هندوکش غرو لړۍ او سپین غره له شتون سره سره په افغانستان کې یې پراخه د ښتې له منځه وړي دي. د ستپ سیمه وچه اب او هوا لري. د شپې او ورځې تودوخه یې له ۲۰ درجو زیاتی نه کوي، د هندوکش د غرونو لړۍ د ستپ برخه په دوو سیمو ویشلي ده، دستپ شمالي او جنوبي سیمې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دولسم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱− د لوست موضوع	د افغانستان جيولوجيکي حالت	
۲− زده کړه بز (پوهنيزې، او مهارتي ذهنيتي) موخي	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. − عمومي موخې: − د افغانستان له جيولوجيکي حالت سره به بشپړه بلدتيا پيداکړي ځانګړې موخې: − د افغانستان له جيولوجيکي حالت سره به بلدشي − د جيولوجيکي مختلفو دورو د بدلونونو سره به مينه پيدا کړي. − په يوه ديګرام کې جيولوجيکي مختلفې دورې رسم کړئ.	
۳− د تدريس ميتود	توضيحي، مباحثه يي، ډله ييز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴− د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د ځمکې د جوړښتونو او شکلونو بيلې بيلې نقشې، په لوست پورې اړوند عکسونه، د امکان په صورت کې د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخيستل.	
۵− د ارزونې لارې	تحريري شفاهي، د فعاليتونو ارزونه، لنډ ځوابه پوښتنې، عملي کار	
۶− په ټولګي کې زده کړه بز او تدريس لومړنې فعاليتونه	روغبړ د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، د ټولګي بهر فعاليت، له زاړه لوست سره د نوي لوست ارتباط تامينول، د زاړه لوست په اړه ارزونه − هڅوونکي پوښتنه: ايا د ځمکې د جوړښت د شکلونو په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پټې خولې مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د افغانستان د جیولوجیکي حالت په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. - د افغانستان جیولوجیکي حالت شرحه کړئ. - زده کوونکي په ډلو وویشئ - د نوي لوست په اړوند پوښتنې وکړئ - د ډله ییز کار لارښوونه اوڅارنه وکړئ. - د لوست د پای پوښتنې وکړئ. - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - د ټولګي بهر فعالیت شرحه کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري. - نوي لوست په پټه خوله مطلعه کوي. - د افغانستان د جیولوجیکي حالت په باره کې نظر څرګندوي. - د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. - تختې او نقشې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست تشریح ته غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنوته ځواب وایي. - زده کوونکي دې په ډلو کې او د ټولګي د ننه فعالیت کې فعاله ونډه واخلي او د ښوونکي لارښوونې تر سره کوي. - د نوي لوست د پای پوښتنوته ځواب وایي - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- لومړۍ شمیره سمه ده

۲- دویمه شمیره سمه ده

۲- رسوبي تیږې چې زموږ په هېواد کې د میزوزویک له دریم عهد څخه شتون لري، شګلنې تیږې، شیلونه او کانګلو مراتونه دي چې د هندوکش په جنوبي برخو کې لیدل کیږي.

۳- په کواترنري دوره کې جوړښتونه په عمومي توګه د افغانستان په جنوب غرب کې د نیمروز، مارجې، نوزاد، ګودزیره دښتې او په نورو برخو، لکه فراه. هلمند، کندهار او زابل کې رامنځته شویدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

افغانستان یو غرنی هیواد دي چې له $\frac{۱}{۳}$ څخه زیاته برخه یې د غرونو لړیو نیولي ده چې زیاتره دهمالیې د غرونولړۍ اوله بلې خوا د لویدیځې اسیا د غرونو لړۍ سره اړوند دی. د اسیا د فزیکي نقشې له کتنې څرګندیږي چې د منځنی اسیا لوړ ځایونه د لوړوالي له نظره د نړۍ له مهمو غرونو څخه شمیرل کیږي چې ختیځې سیمې یې ډیرې لوړې، خو لویدیځې برخې یې ډېره ارتفاع نه لري

د غرونودغه لړۍ دختیځ له خوا د لویدیځ په لور پرته ده.

د افغانستان غرونه هم له ختیځ څخه لویدیځ خواته پراته دي، نوموړي غرونه په خپل اوږدوالي کې د ختیځ له خوا لویدیځ لورته په څوڅانګو ویشل شویدي او له بلې خوا یې لوړ والی له ختیځ څخه د لویدیځ په لور لږ لږ کمیږي او په پای کې په اوارو ځمکو او جبو پای ته رسیږي.

د مرکزي آسیا په برخه کې چې نن د ځمکې د کرې ډیره لوړه سیمه جوړوي او د نړۍ په بام شهرت لري، د ځمکې پیژندنې په دویم عهد کې یو سمندر شتون درلود چې د اطلس سمندرېې د الکاهل له سمندر سره یو ځای کاوه. دغه سمندر د ځمکې پیژندنې د پوهانو په واسطه د تیتس په نامه یاد شوي دي چې شمالي لویه وچه یې (Angara) او جنوبي لویه وچه یې (Gondvana)سره بیلولې د وخت په تېریدلو شمالي اوجنوبي طبقاتو د دوه اړخیزفشار په پای کې او غرونود راپورته کیدلو حرکتونو کرار کرار د تیتس رسوبات لوړ کړل، په پای کې یې موجود غرونه منځته راوړل چې له ختیځ څخه دلویدیځ په لور پراته دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دیارلسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د اراضي جوړښت اوشکلونه	
۲- زده کړه بزر (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخي: - د اراضي له جوړښت او شکلونو سره به بشړه بلدتيا پيدا کړي ځانګړې موخې: - د اراضی له جوړښت او شکلونو سره به بلد شي. - لوړې، وتلي او نبوتلي او اوري سيمې رسمې کړي. - د افغانستان د لږو لوړو سيمو په باره کې به معلومات او مينه پيدا کړي.	
۳- د تدریس میتود	توضيحي، مباحثه يي، ډله کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکې	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د اراضی نقشه شکلونه او جوړښت، د لوست اړوند عکسونه د امکان په صورت کې د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخيستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحريري، شفاهي، د فعاليتونو ارزونه، لنډ ځواب پوښتنې، عملي کار	
۶- په ټولګي کې زده کړه بزر او تدریس لومړنې فعاليتونه	روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د حاضری اخيستل، له ټولګي بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه له زاړه لوست سره د نوي لوست ارتباط تامينول. هڅوونکي پوښتنه ايا د اراضي د جوړښت او شکلونو په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د اراضي د جوړښت او شکلونو په هکله ځانګړې پوښتنې. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې د تختې پرمخ د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د اراضي جوړښت او شکلونه تشریح کړئ. - د نوي لوست پوښتنې وکړئ. - زده کوونکي په ګروپونو وویشئ دهغوی په ټولګي کې د ننه فعالیت جوت کړئ. - د ډله ییز کار لارښوونه او څارنه وکړئ. - د لوست دپای پوښتنې وکړئ. - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - له ټولګي څخه بهر فعالیت تشریح کړئ.	- د لوست سرلیک ته ګوري. - نوي لوست په پټه خوله لولي. - د اراضي د جوړښت او شګلونو په هکله نظر ښکاره کوي. - د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. - نقشې او تختې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب ورکوي. - زده کوونکي په ډلو کې برخه اخلې او د ټولګي د ننه فعالیت کې تر سره کوي. - زده کوونکي په ډلو کې فعاله او رغنده ګډون کوي. - د نوي لوست د پای پوښتنو ته ځواب ورکوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې وایي. - له ټولګي بهر فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځوابونه:

د متن په کتنې سره د نیمګړو جملو تش ځایونه دک کړئ

۱- د سمندر له سطحې د هېواد د خاورې ډېره لږه ارتفاع ۲۵۹ متره ده.

۲- ډېره لوړه څوکه یې د نو شاخ په نامه د هندوکش څوکه ده چې ۷۴۸۵ متره لوړوالی لري.

۳- هغه اراضي چې له ۲۰۰۰ څخه تر ۶۰۰۰ لوړوالی لري، د افغانستان د ټولو غرونولړۍ ده.

۴- هغه اراضي چې په منځنۍ ارتفاع له ۵۰۰ څخه تر ۲۰۰۰ مترو لوړوالی کې پرته ده، څه ځانګړتیاوې لري.

۵- هغه سیمې چې د سمندر له سطحې له ۳۰۰ مترو څخه تر ۵۰۰ مترو پورې لوړوالي لرې، په عمومي توګه دټیټو ځمکو تر سرلیک لاندې یا د لږو لوړو سیمو په نوم یاد شوي دي

۱- د آمو لږه لوړه ساحه د افغانستان په شمال کې د آمو د سیند په غاړه د کوکچې د سیند تر وروستنۍ برخې پورې، د کندوز د سیند له غاړو څخه تر شکاشم، د تاشقرغان حوزه، د بلخ آب له سیند ورستنۍ برخې څخه د مزارشریف تر جنوب، د شبرغان حوزه، دولت آباد او تر اندخوي غزیدلي ده.

۲- د هلمند حوزه د افغانستان په جنوب لویدیځ کې پرته ده، د هلمند دسیند ټیټه حوزه، خاشرود، فراه رود، ادرسکن او ګودزیره نومیږي چې په عمومي توګه دګودزیره دښته، د جهندم دښته، امیران دښته د چخانسور ټولې ځمکې، زرنج، کنګ، د پوزک هامون او اطراف یې احتوا کوي او بري او صحرایي ځانګړتیا لري.

۳- د ننګرهار لږ ارتفاع ساحه نسبتاً د کابل دسیند غاړ وکې له جلال آباد څخه د لعل پورې سیمې نیسي د ګواترنرې د شګلنو تیږو او د نورو دورو د تیږو ډولونه جوړ شویدي، له دې کبله یې د اراضیو لنده بل رامنځته کړی او تر استوا لاندې اقلیم په درلودلو سره مدیترانه یې پیداوارو په کې پراختیا موندلي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

د افغانستان د غرونو لړۍ د جوړښت، تشکیل او پیدابښت له نظره تقریباً د مرکزي اسیا د غرونوله لړۍ سره ورته والی لري، د افغانستان د غرونو لړۍ په تیره مرکزي برخې یې له خیتځ ځخه د لویدیځ په لوري اوږدوالي لري او په پای کې د هریرود په حوزې پای ته رسیږي. د اوبو دوېش سرحد د هندوکش او بابا غر دشمال او جنوبي برخو ترمنځ تاکنه کوي سربیره پر هغې د افغانستان د بیلو بیلو سیمو د غرونو لړۍ له دې جملې نه د هېواد شمالی سیمې په تیره بدخشان اوترکستنان د جنوبي او جنوب ختیځ له سیمو یعنې کابل، ننگرهار، غزني او کندهار سره بیلوي او د مواصلاتو او ترانسپورټ له نظره یې زیاتې ستونزې رامنځ ته کړي دي، په داسې حال کې چې په اوسني وخت کې د سالنگ د تونل په کیندلو سره یې دغه ستونزې تر یوه حده لرې کړیدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څوارلسم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د غروونولړۍ او په ژوند کې د هغې اهميت	
۲- زده کړه بز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د غرونو له لړۍ او په ژوند کې به دهغې له اهميت سره به بشپړه بلدتيا ومومي ځانګړی موخې: - د غرونو په لړۍ او په ژوند کې د هغې اهميت وپيژنی. - زده کوونکي به مينه پيدا کړي چې د غرونو لړۍ د انسانانو په ژوند کې څه رول لري. - پوه به شي چې کومې مهمې زيرمې د غرونو په لړۍ کې شتون لري.	
۳- د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې پوښتنې اوځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې تړلي عکسونه، که امکان ولري جغرافيايي ويدويې، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر، سي، ډي ګاني او انټرنټ	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي، لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د ياداشت کتابچه	
۶- په ټولګي کې زده کړه بز او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي بهر فعاليتونه، د تېر لوست ارزونه، د نوي لوست او زاړه لوست ترمنځ اړيکه رامنځته کول: هڅوونکي پوښتنه ايا د غرونو د لړيو او په ژوند کې د هغو د ارزښت په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پټې خولې مطالعې سپارښتنه وکړئ. - په ژوند کې د غرونو د لړلو د اهمیت په هکله پوښتنې وکړئ. - د نقشې له مخې په تختې د غرونو د لړۍ مهم ټکي ولیکئ او په ژوند کې یې اهمیت شرحه کړئ. - د نوي لوست په باره کې پوښتنې وکړئ - زده کوونکي په ډلو وویشئ د هغو فعالیت مشخص کړئ. - د ډله ییز کار لارښوونه او څارنه وکړئ. - د لوست د پای پوښتنې وکړئ - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د غرونو د لړۍ او د هغو د اهمیت په باره نظرخرګندوي - د لوست مهم ټکي لیکي - نقشې او تختې ته پاملرنه کوي او د نوي لوست تشریح ته غوږ نیسئ. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - ز ده کوونکي پر ډلو ویشئ او په ټولګي کې د ننه فعالیت کې برخه اخلي. - د ښوونکي په لارښوونه د ګروپي کار پایله د خپل استازي پواسطه نورو زده کوونکو ته وړاندي کوي. - د نوي لوست د پاي پوښتنو ته ځواب وایي. - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د ټولګي بهر فعالیت لیکئ	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

د جملو خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ

۱- دافغانستان $\frac{۱}{۳}$ **برخه** دغرونولړۍ او لوړې ارتفاعګانې دي

۲- زموږ د هېواد غرونه او لوړې برخې د **قراقرم** او د کوچني پامیر له شمال خیتځ څخه پیل شویدي.

۳- د افغانستان د غرونو لړۍ یوازې طبیعي عامل دی چې د دغې ساحې **دښتې حالت یې** له منځه وړی دی.

۴- د افغانستان ځینې غرونه په **ځنګلونو** پوښلي دي

۵- د افغانستان په زیاترو **غرونو کې** دایمي **واورې** شته.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د افغانستان د غرونو لړۍ د مرکزي اسیا د غرونو له لړۍ سره د جوړښت له طرز او پیدایښت سره لږ تر لږه یوشان دی. د افغانستان د غرونولړۍ په تیره مرکزي برخې یې چې له ختیځ څخه لویدیځ پلو ته امتداد لري او په پای کې د هریرود په حوزې کې پای ته رسیږي، د شمالي سیمو، د هندوکش او بابا غره ترمنځ د اوبو دوېش سرحد ټاکي او سر بیره پر دې مختلفې سیمې یعنې د افغانستان شمال په تیره د ترکستان او بدخشان شاوخوا د افغانستان د جنوب او خیتځ جنوب سیمې یعنې کابل، ننګرهار، غزني او کندهار بیل کړیدي، د مواصلاتوله درکه یې ستونزې رامنځ ته کړیدي.

په داسې حال کې چې دغه ستونزې نن د سالنګ د تونل په کیندلو او له ښو نقلیه وسایطوڅخه په کار اخیستلو ترېوې اندازې لرې شویدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځلسم لوست د تدریس لاربنود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د هندوکش لړۍ	
۲- زده کړه یز (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د هندوکش له لړۍ سره به بلدشي ځانګړې موخې: - د هندوکش دلړۍ په باره کې به معلومات پیدا کړي. - په نقشه کې به د هندوکش د لړۍ موقعیت رسم کړي. - د ختیځ هندوکش او لویدیځ هندوکش د لړیو سره به مینه پیدا کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب- تخته، تباشیر، د ښوونکي لاربنود کتاب، په لوست پورې تړلې انځورونه، د هندوکش لړۍ، که امکان ولري د کمپیوټر، له سي ډي ګانو انټرنټ کار اخیستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي، لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د یاداشت کتابچه.	
۶- په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول هځوونکي پوښتنه - ایا د هندوکش دلړۍ په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د هندوکش د لړۍ په اړه پوښتنې وکړئ. – پر تختې باندې د لوست مهمې برخې وليکئ او په نقشه کې يې شرحه کړئ. – د هندوکش د لړۍ نوي لوست په اړه پوښتنې وکړئ. – زده کوونکي په ډلو وويشئ په ټولګي کې د نن فعاليت ورته مشخص کړئ. – د ډلو کار لارښوونه او څارنه وکړئ. – د لوست د پای پوښتنې طرحه کړئ – د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. – له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ.	– د نوي لوست د سرليک په غور لوستل او کتاب کې پيدا کول – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د هندوکش د لړۍ په باره کې نظرخرګند وي – د لوست مهم ټکي ليکي – نقشې او تختې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست شرحې ته غوږ نيسي. – د نوي لوست پوښتنوته ځواب ورکوي. – زده کوونکي په ډلو کې ونډه اخلي او د ټولګي د نن فعاليت ترسره کوي او د ښوونکي لارښوونې عملي کوي. – د نوي لوست د پای پوښتنوته ځواب وايي – خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. – له ټولګي بهر فعاليت ياداشت اخلي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– د افغانستان د هندوکش غرونو لړۍ په شمال او جنوب يعنې د دوو اوبو لرونکو سيمو يعنې د کابل د اوبو حوزه د امو له اوبو څخه بيلوي.

۲– ختيځ هندوکش د زيباک له درې د خاواک تر کوتله د ۳۶۰ کيلو مترو په واټن امتداد موندلی، زموږ د هېواد له لويو غرنيو لړيو څخه شميرل کيږي

۳– يخچالي مرينونه د کران او منجان له درې څخه لاندنۍ ناحيه انجمن، پوشال او خاواک د ائتکالي فعاليت له اغيزې په زياته اندازه رامنځته شوي دي.

۴– د ختيځ هندوکش ډيره لوړه څوکه له افغاني خاورې بهر په چترال کې د تراجمير په نامه پرته ده او د سمندر له سطحې څخه يې لوړوالی ۷۷۵۰ متروته رسيږي

۵– د هېواد د شمال او جنوب سترې لويې لارې دلويديځ هندوکش د سالنګ له تونل او شکاري دره له همدې ساحې څخه تيريږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د واخان په جنوب لویدیځ لوري. د غرونو لړۍ یا لوړې څوکې پرتې دي چې د هندوکش یا هندي قفقاز په نامه یادیږي. د غرونو دغه لړۍ له شمال ختیځ څخه د لویدیځ او جنوب لویدیځ پلوته امتداد لري او دغرونو هغه لړۍ چې په لویدیځ کې پرتې دي، د افغانستان د شمال او جنوب ترمنځ یې لوی دیوال رامنځته کړیدی. د غرونو دغه لړۍ د ختیځ له لوري د افغانستان خاورې د قراقرم د غرونو له لړۍ سره یوځای شوي دي او د بروغل کوتل د ۳۸۰۴ مترو په لوړوالي د دغو دوو لړیو بیلوونکی حد جوړوي.

د جیومار فولوجستانو له نتیجې څخه داسې روښانه کیږي چې د هندوکش د غرونولړۍ د مرکزي اسیا دلړیو په شان ځوانې دي او د څرګندیدو او ودې په حالت کې دي، د غرونو پیدا کولو حرکتونه چې د زلزلو د رامنځته کولو سبب کیږي، د دې موضوع حقیقت ثابتوي، د غرونو د دغه لړۍ اساس او بنسټ له پلتونیک او ولګانیک نار په ډوله تیږو څخه جوړ شوي او پورتنۍ برخې یې د رسوبي تیږو پنډو طبقو نیولې ده چې په ځینو برخو کې یې تیږې ښکاره شویدي، د هندوکش لړۍ ښې شمیره درې او وادي ګانې لري چې د ځینو د جوړښت اساس د ائتکال د عمل په واسطه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپاړسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">د بابا غر</td></tr>
<tr><td>۲- زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
- عمومي موخې:
- د بابا له غره سره به بشپړه بلدتیا ومومي.
ځانګړی موخې:
- د بابا د غره په باره کې به معلومات حاصل کړي.
- د بابا غره د موقعیت معلومات به ترلاسه کړي.
- په نقشه کې به د بابا غره کوتلونه په نبنه کړي.
- د سپین غره په باره کې به معلومات ترلاسه کړي.
- د سپین غر په اقتصادي ارزښت به وپوهیږي.</td></tr>
<tr><td>۳- د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴- د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، دبابا غره او سپین غره نقشې، د امکان په صورت کې دکمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخیستل.</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او دښوونکي د یاداشت کتابچه.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶- په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځته کول.</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>هڅوونکي پوښتنه
- ایا دبابا غره او سپین غره په باره کې معلومات لرئ؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د مطالعې سپارښته وکړئ. - د بابا د غره او سپين غره په اړه پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي وليکئ. - د نقشې له مخې پر تختې مهم ټکي وليکئ، د بابا غر او سپين غر نوی لوست توضيح کړئ. - د نوي لوست په اړه پوښتنې وکړئ - زده کوونکي په ډلو وويشئ او د هرې ډلې فعاليت و ټاکئ. - دلوست دپای پوښتنې طرحه کړئ. - د زده کوونکو پوښتنې اوستونزې حل کړئ - له ټولګي څخه بهر فعاليت توضيح کړئ.	- د نوي لوست سرليک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د بابا د غره او سپين غر ه په اړه نظر څرګندوي - د لوست مهم ټکي ياداشت کوي. - نقشې ته پاملرنه کوي او د نوي لوست د تشريح په اړه د ښوونکي څرګندونې په غور اوري - پوښتنو ته ځوابونه وايي. - په ډلو او د ټولګي د ننه فعاليت کې برخه اخلي. - د نوي لوست د پای پوښتنو ته ځواب وايي - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د ټولګي بهر فعاليت ياداشت کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځواب وايي:

سم ځواب نښه کړئ

۱- (د) سم دی

۲- (ب) سم دی

۳- (د) سم دی.

۴- (ج) سم دی

۹- د ښوونکي له لپاره اضافي معلومات

د بابا غر:

د غرونو دغه لړۍ تقريبا دافغانستان په مرکزي برخه کې پرته ده او دغرونو دغه لړۍ هم د هندوکش، فيروز کوه او د ترکستان د تيربند د غرونو په شان له ختيځ څخه دلويديځ په لور پرته ده، هغه ځانګې چې له دغې لړۍ بيلې شويدي په مختلفو خواوو غځېدلې چې د ځانګو يوه برخه يې د شمال او شمال لويديځ په لور او بله برخه يې د جنوب او جنوب لويديځ په لور پرته ده. دغه ځانګې له شمال څخه جنوب ته اوله جنوبه شمال ته تګ راتګ له ستونزو سره مخامخ کړيدی د بابا د غره زياتې لوړې برخې په کال کې له شپږمياشتو زياته موده په واورو پوښلې وي، تګ راتګ په کې نه کيږي، د دغې لړۍ د لوړوالي منځنۍ اندازه (۴۰۹۰) مترو ته رسيږي او ډيره لوړه څوکه يې د شاه فولادي په نوم يادېږي چې د سمندر له سطحې څخه (۵۱۴۰)متره لوړوالی لري.

سپين غر(سفيد کوه) د افغانستان د ختيځ په لور پروت دی، (۱۵۰) کيلو متره اوږدوالی لري، دغه لړۍ د پېښور له (۴۸) کيلومترۍ څخه پيل کيږي، د لويديځ په لورې امتداد لري، ښايي چې د سپين غره ښاخونه زيات وي چې يوه برخه يې د کابل تر جنوب ختيځ پورې رسيږي اوله هغه ځايه يې نورې ځانګې د جنوب په لور دوام لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اووه لسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">دسلیمان غر</td></tr>
<tr><td>۲– زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخه:
– د سلیمان غربه په بشپړه ډوگه وپیژني
ځانګړې موخې:
– دسلیمان د غره په اړوند به پشپړ معلومات پیداکړي.
– د سلیمان د غره موقعیت به په نقشه کې وښیي.
– دترکستان دتیربند په اړوند به خبرتیا او مینه پیدا کړي
– په دې به پوه شي چې په پسرلي او اوړي کې د ترکستان د تیر بند شمالي او جنوبي برخې څنګه دي، نوروته به يې روښانه کړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">درسي کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، دسلیمان د غره نقشې، د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنت څخه کار اخیستل.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار</td></tr>
<tr><td>۶– په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظیمول، له ټولګي بهر فعالیت تامینول، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول.
هڅوونکي پوښتنه
– ایا د سلیمان غره په باره کې معلومات لرئ؟</td><td>وخت په دقیقو

۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ - دسلیمان د غره او د ترکستان د تیربند په اړوند پوښتنې وکړئ - د تختې پرمخ د لوست دمهمو ټکو د لیکلو سپارښتنه وکړئ. - دنقشې له مخې پر تختې مهم ټکي ولیکئ. - دسلیمان د غره او د ترکستان د تیربند نوي لوست توضیح کړئ. - د نوي لوست پوښتنې وکړئ - زده کوونکي په ډلوویشئ - د ټولګي د ننه فعالیت وګورئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - دلوست د پای پوښتنې حل او دنوي لوست ارزونه وکړئ. - د ټولګي نه بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د سلیمان د غره او د ترکستنان دتیربند په باره کې نظر څرګندوي - د درس مهم ټکي یاداشت کوي. - نقشې او پر تختې باندې لیکلو مهمو ټکو ته پاملرنه کوي، نوي لوست ته په غور غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ډ لو او په ټولګي کې د ننه فعالیت کې فعاله ونډه اخلي. د خپلو ستونزو په هکله پوښتنې کوي. - د ډله ییز کار پایله د خپلو استازو په واسطه د ښوونکې په لارښوونه د ټولګي په مخکې نورو ته وړاندې کوي. - د لوست د پای پوښتنوته ځواب ورکوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- **د لوست د متن پوښتنو ته ځواب وو ایي:**

۱- د افغانستان د غرو لړۍ په مجموع کې په جیولوجیکي (ترشیري) دریمې دورې پورې اړوند دي.

۲- د سلیمان د غره د لړۍ لوړه څوکه د سلیمان د تخت په نامه یاده شوي او دسمندر له سطحې (۳۲۰۰) متره لوړوالی لري.

۳- نور ښاخونه چې دسلیمان د غره د لړۍ په دوام زموږ د هېواد محلي اوسیمه ییز غرونه جوړوي، په پکتیا، پکتیکا او بلوچستان کې پراخیتا موندلې او د سیند حوزه د افغانستان له جنوبي ولایتونو څخه بیلوي، خو د دغې سیمې د اوسیدونکو کلتوري ځانګړتیاوې یو شان دي او ګډ فرهنګ او کلتور لري او هغه سرحدي کرښه چې د غرونو له دغې لړۍ څخه تیره شوې واحدې قبیلې له یو بل څخه بیلوي.

۴- د ترکستان تیربند د افغانستان په شمال لویدیځ کې موقعیت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٩- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د سليمان د غرو دلړۍ پروت لورى د سپين غره او ختيځ تور غره له لړۍ سره اختلاف لري. د غرونو دغه لړۍ د افغانستان د پولو په جنوب کې پرته ده او ٦٠٠ کيلو متره اوږدوالى لري. د لويديځ سليمان داغ او ختيځ سليمان داغ په برخو ويشل کيږي. د سليمان د غره په جوړښت کې د تکتونيک عمليه رول لري او په دغه توګه يې زياتې ماتې په دغه لړۍ کې رامنځته کړې دي، د غرونو د لړۍ په پورتنيو برخو کې اهکي تيږې ځرګندوي چې د جوړښت عمل يې د طبقات الارضي په دويمه او دريمه پيړۍ کې رامنځته شويدى. د سليمان د غره دلړۍ ختيځه برخه د افغانستان له پولو بهر پرته ده او د وزيرستان خاوره جوړ وي. جنوبي څانګې يې د سيند حوزې په بلوچستان کې افغانستان له جنوبي حوزې بيلوي، د سليمان د غرو لړۍ، ختيځو غرو لړۍ، سپين غره د موسمي لنده بل درسيدلو له امله زيات مرطوب دى او ستنې ته ورته پاڼې لرونکې ونې، څيړۍ زيړه ونې او نورې ونې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتلسم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرليکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">ب– هوار ځايونه – د ښتې او شگلنې سيمې</td></tr>
<tr><td>۲– زده کړه يز (پوهنيزې مهارتي او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي:
– عمومي موخې:
– له اوارو ځايونو – دښتون اوشگلنو سيمو سره به بشپړه بلدتيا پيدا کړي
ځانگړې موخې:
– د اوارو ځايونو – دښتو او شگلنو سيمو په باره کې به معلومات پيدا کړي.
– د اوارو ځايونو – دښتو او شگلنو سيمو موقعيت به په نقشه کې وښيي
– د غرونولړۍ، لړ لوړ ځايونه او اوارې سيمې به وپيژني او نوروته به يې معلومات وړاندې کړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدريس ميتود</td><td colspan="2">توضيحي، خبرې، ډله ييزکار، پوښتنې، او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدريس اړين توکي</td><td colspan="2">د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، طبيعي نقشه که مکان ولري، د کمپيوتر له سي ډي گانو او انټرنت څخه کار اخيستل.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې) په ټولگي کې د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د ياداشت کتابچه.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولگي کې زده کړه يز او تدريس فعاليتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ، دټولگي تنظيمول، حاضرۍ اخستل، له ټولگي څخه بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه، له زاړه لوست سره د نوي لوست ترمنځ اړيکه رامنتځه کول</td><td>وخت په دقيقو</td></tr>
<tr><td>– هڅوونکي پوښتنه:
– ايا د اوارو ځايونو، دښتو او شگلنو سيمو په باره کې معلومات لرئ؟</td><td>۱۰ دقيقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د اوارو ځایونو، دښتو او شګلنو سیمو په اړوند پوښتنې وکړئ. – دلوست مهم ټکي ولیکئ. – د نقشې له مخې دې مهم ټکي ولیکئ او پر تختې دي اوار ځایونه، دښتې او شګلنې سیمې توضیح کړئ – د نوي لوست د مهمو ټکو په باره کې پوښتنې وکړئ. – زده کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د نه د هغو فعالیت مشخص کړئ. – د ډله ییز کار څارنه وکړئ – د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې طرحه کړئ – د لوست د پای پوښتنې طرحه او نوي لوست ارزيابي کړي – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د اوارو سیمو دښتو او شګلنو سیمو په اړوند نظر څرګندوي. – د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. – نقشې او په تخته لیکل شوی مهمو ټکوته پاملرنه کوي. – د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي. – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وايي. – په ډلو کې دټولګي د ننه فعالیت کې فعال برخه اخلي ډله ییزکارکې د ښوونکي له لارښونې سره سم برخه اخلي او پایله یې د خپل استازي پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. – د لوست د پای پوښتنو ته ځواب وايي – له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتو ته ځواب ووایې:

۱– د افغانستان هېواد د طبیعي عوارضو او توپوګرافی د له مخې په درو برخو ویشل شوی ده

۲– د افغانستان په شمال کې د شیر ماهي شګلنې دښتې د بلخ او امو دریاب ترمنځ پرتې دي.

۳– د هلمند د حوزې دښتې صحرایي اقلیمي ځانګړتیا لري.

۴– د ننګرهار د حوزې دښتې د ثمر خیلو او غازي اباد د شګلنو ځمکو او په لغمان کې د ګمبیري او سرخکانو له دښتو څخه عبارت دي.

۵– د افغانستان د جنوب لویدیځو شګلنې ساحې چې د ګودزرې د جهیل شاوخوا سیمې، د جهندم دښته، صدیقی ریګستان، د امیران دښته او د چخانسور ټولې ځمکې په کې شاملې دي چې پراخه شګلنې سیمې جوړې کړي دي.

۹– د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

په هغو ځایونو کې چې د غرونو لړۍ شتون و نه لري، او به او داوبو سرچینې نه لیدل کیږي او اورښت پکې ډیر لږ وي صحرایي او دښتي ساحې رامنځ ته کوي. د افغانستان په شمال کې د شیرماهي دښته او شګلنه دښتې د بلخ او امو دریاب ترمنځ موقعیت لري، دهلمند په حوزه کې اواره اراضي د ګودزری د جهیل شاوخوا، د جهندم دښته، صدیقي ریګستان او د امیران دښته پرته ده. په ننګرهار کې د ثمر خیلو او غازي اباد شګلنې سیمې، په لغمان کې د ګمبیري او د سرخکانو دښتې شته. دغه راز په لوګر کې د سقاوې دښته او په کاپیسا کې ریګ روان د یادولو وړ ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نولسم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	ژوي	
۲– زده کړه یز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له ژويو سره به بشپړه بلدتيا ومومي ځانګړې موخې: – د افغانستان د ژويو په اړه به معلومات حاصل کړي. – د اهلي او وحشي ژويو د ارزښت په اړه به معلومات پيدا کړي. – د ژويو د ژوند ځای به د اقليمي سيمو له نظره وپيژني – د ژويو د اقتصادي ارزښت په اړه به معلومات پيدا کړي	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د سليمان غره نقشه، که امکان ولري د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنت څخه به کار واخلي	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، په ټولګي کې د فعاليت ارزونه او عملي کار.	
٦– په ټولګي کې زده کړه يز او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د حاضرۍ اخيستل، له ټولګي څخه بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه، د زاړه او نوي لوست ترمنځ اړيکه رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه: – ايا د افغانستان د ژويو په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښته وکړئ. - د ژویو په اړه پوښتنې وکړئ. - له تختې څخه د لوست د مهمو ټکو لیکلو سپارښتنه وکړئ. - د انځورونو له مخه پر تختې باندې مهم ټکي ولیکئ او نوی لوست تشریح کړئ. - له نوي لوست څخه پوښتنې وکړئ - زده کوونکي په ډلو وویشئ د ټولګي د ننه د هغو فعالیت مشخص کړئ. - ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د لوست په اړه نظر څرګندوي - د نوي لوست مهم او غوره ټکي یاداشت کوي. - د انځورونو له مخه د تختې مهم ټکي (ژوي) توضیح کوي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ډلو او د ټولګي د ننه فعالیت کې ونډه اخلي، د ډله ییز کار نتیجه د استازو پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځواب ووایې:

سم ځواب په نښه کړئ

۱- (۱) شمیره سمه ده

لنډ ځواب ورکړئ

۲- د هندوکش د غرونو لړۍ د نیمه قطبی او نیمه استوایي سیمو د څارویو د جلا کولویوه پوله ګڼل کیږي.

۳- زمونږ په هیواد کې له ۴۴۱ څخه زیات ډولونه الوتونکي لیدل کیږي چې زیات شمیریې د اوبو او مهاجر الوتکونکي دي.

۴- هغه مرغان چې په لوړو ځایونو کې ځاله لري، د هامون له جهیلونو او د غزني د ولاړ و اوبو له مرغانو سره توپیر لري.

د ساري په توګه: پکه باښه، ګربت، تپوس او کونګ په لوړو ځایونو کې ژوند کوي.

۵- صحرایي ژوي له ډول ډول موږ کانو، ګیدړو، کفتار، سور لنډي، خځنده ګانو او حشراتو څخه عبارت دي.

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

په افغانستان کې ډول ډول ژوي، مدیترانې او تر استوا لاندې ژویو ته ورته ژوي شته. له دې کبله زموږ د هېواد نبنتې ساحه د ژویو ځای د قطب او تر استوا لاندې سیمو ترمنځ سیمه جوړوي چې د هېواد په اقتصاد او د توریزم په جلبولو کې مهم رول لري، دغه هېواد د هغو د ژوند له پاره مناسب ځای دي چې کم پیداکیږي، لکه مار خوړونکې هوسۍ، مارکوپولو هوسۍ، د ختن هوسۍ، اورین پړانګ، سپین کلنګ او ډول ډول تې لرونکي او نور جوړ وي.

لکه: پخوا یږه دنورستان په ځنګلونو کې اوسیده، د امو دریاب په غاړه کې ببر او پړانګ په اوچتو او د هندوکش په لوړو سیمو کې یې شتون در لود، په کوهستانونوکې لیوه ژوند کاوه، سره ګیدړه چې ځانګړې طبي ارزښت لري، په مرکزي کوهستانونو کې پیدا شویده.

د شمال په لوس ستپ خاوره کې شیشګې ژوند کوي او له ۴۴۱ زیات مرغان چې زیات شمیریې ابي او مهاجر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شلم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	**د مطلبونو شرح**	
۱– د لوست موضوع	ځنګلونه	
۲– زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له ځنګلونو سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: – د افغانستان له ډول ډول ځنګلونو څخه به خبرتیا تر لاسه کړي. – د ځنګلونو اقتصادي ګټې به وپیژني. – په دې به و پوهیږي چې ځنګلونه په څو ډولو ویشل شویدي – د ځنګلونو ارزښت د ژوند د چاپیریال په ساتنه به پوه او نورروته به یې معلومات ورکړای شي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې، خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د ځنګلونو انځورونه که امکان ولري د کمپیوتر سي ډي ګاني او انټرنټ کارول	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونې او عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت د تېر لوست ارزونه، له زاړه لوست سره د نوي لوست د اړیکي رامنځته کول	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه – ایا د ځنګلونو له ډولونو او قسمونو سره بلدتیا لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیت	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښته وکړئ. - (د ځنګلونو) په اړوند پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د ځنګلونو د نوي لوست د انځورونو له مخې لیکل شوي مهم ټکي توضیح کړئ. - له زده کوونکو څخه د نوي لوست پوښتنې وکړئ - د ټولګي د ننه ډله ییز کار مشخص کړئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده کوونکو پوښتنو او ستونزو ته ځوابونه ورکړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د نوي لوست (ځنکلونو) په اړه نظر څرګندوي - د لوست مهم او عمده ټکي یاداشت کوي. - د انځورونو او هغو مهمو ټکو چې په تخته لیکل شوي په اړوند توضیح کوي. - نوی لوست (ځنګلونه)په غور وایي - د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې فعاله ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظریې په خپل استازي د ټولګي په مخکې لولي - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د ستنې په شان پاڼې لرونکي صنعتي ځنګلونه چې پاڼې یې همیشه شنې دي، د ۲۰۰۰ - او ۳۰۰۰ متره لوړتیا ترمنځ وده او نمو کوي، د هېواد په جنوبي او ختیځو سیمو کې شتون لري.

۲- د دولت په وسیله د ځنګلونو حفاظت او ساتنه او په عنعنوي توګه دهغه ځای د خلکو په وسیله رامنځته کیږي

۳- ځنګلونه زیاتې اقتصادي ګټې لري، د ساري په توګه د ودانیو د جوړولو، تودوخې، سکرو او مغز لرونکو میوو، د لرګیو پلورل چې د ملي اقتصاد په پراختیا کې مهم رول لري

خالي ځایونه ډک کړی

۱- زموږ د هېواد د ځنګلونو زیاتې **برخې د امنیت** د تامین له امله او په تیره دونو ساحې خالي کول، چې دوا ټونو او اوسیدلو کورونو ته نژدې وې له منځه وړی دي.

۲- د ستنې په شان پاڼې لرونکي صنعتي ځنکلونه د ۲۰۰۰ - او ۳۰۰۰ مترو ترمنځ لوړوالي کې وده او نموکوي.

۳- بوټي لرونکي او ټیت شوي ځنګلونه د هېواد په مرکزي او جنوب لویدیځو برخو کې واقع دي.

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

ځنګلونه دافغانستان له طبیعي مهمو سرچینو څخه دي، د ټولنې او هېواد په اقتصادي بنسټ او د اړتیا وو په لرې کولو کې اغیزمن رول لري. شواهد ښیي چې د هېواد د جنوب غرنۍ سیمې د ستنې په شان پاڼو لرونکو او پلنو پاڼوګېو ځنګلونو پوښلي دي. د هېواد د جنوب ختیځ غرونه، لکه: دسلیمان غر، سپین غر، د چترال برخې، هندوکش او پامیر دنورستان په ګډون له او چتو ارتفاګانو څخه د هغو ترلمنو پورې له صنعتي او له ارزښت لرونکي صنعتي ځنګلونو او دځېړۍ او ستنې په شان پاڼو لرونکوونو پوښلي دي او هم د هېواد شمال لویدیځې سیمې او غونډۍ دښتې ځنګلونو او نورو ډول ډول ونو پوښلي دي، په افغانستان کې د ځنګلونو حفاظت او ساتنه د دولت په واسطه په عنعنوي توګه د هغه ځای د خلکو په واسطه کیږي، زموږ په هېواد کې د استوګنې د چاپیریال له عمده ړنګولو او د جګړې په وخت کې د ځنګلونو له منځه تلل او د طبیعي سرچینو ستره ضایعه ګڼل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونه شرحه	
۱- د لوست موضوع	د بوټو فرش	
۲- د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د بوټو له فرش سره به بشپړه بلدتيا پيدا کړي ځانګړې موخې: - د بوټو د فرش په ارزښت به پوه او نوروته به يې معلومات وړاندې کړي. - د اقليمي سيمې ټول بوټي به وپيژني - د بوټو د فرش په ګټو به پوه شي - له و نو او بوټو څخه د کار اخيستلو له طريقې به خبرتيا حاصله او په کتابچو کې به يې وليکي.	
۳- د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	درسي کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د بوټو فرش انځورونه، که امکان ولري د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخيستل	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
٦- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړني فعاليتونه	روغبړ، دټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي بهر فعاليت کتل، د تېر لوست ارزونه، له زاړه لوست سره د نوي لوست ترمنځ اړيکه رامنځ ته کول. - هڅوونکي پوښتنه: - ايا له اقليمي مختلفو سيمو څخه د بوټو د فرش خبرتيا لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د بوټو د فرش په اړوند پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم او عمده ټکي وليکئ. - د انځورونو او په تخته د ليکل شوو بوټو فرش توضيح کړئ - د نوي لوست په اړوند پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ د ټولګې د ننه د دوی فعاليت مشخص کړئ. - د ډله ييز کار څارنه وکړئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ او د لوست ارزونه وکړئ - د لوست لنډيز ووايي - له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	- د نوي لوست سرليک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د بوټو د فرش اړوند نظر څرګندوي - د لوست مهم او عمده ټکي ياداشت کوي. - د بوټو د فرش توضيح ته غوږ نيسي - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب ورکوي. - په ټولګي کې د ننه د ډلو په فعاليت کې فعاله ونډه اخلي د ښوونکي لارښوونې تر سره کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د لوست لنډيزته غوږ نيسي چې پوه شي - له ټولګي بهر فعاليت ياداشت کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

خالي ځايونه په مناسبو جملو ډک کړئ

۱- افغانستان يو غرنی هېواد دی

۲- په افغانستان کې د تودوخې د درجې، لنده بل، اورښت او د ځمکې د جوړښت له نظره ډول ډول بوټي ليدلی شو.

صحيح او غلطې پوښتنې

۱- (ص)

۲- (غ)

۳- (غ)

۴- (غ)

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

افغانستان يو غرنی هېواد دی، چې د تودوخې د درجې، لنده بل، اورښت او د ځمکې دجوړښت له نظره ډول ډول بوټي پکې ليدلی شو. لکه چې زموږ د هېواد شمالي برخو کې ډول ډول نباتات روزل کيږي، سربيره په دې په افغانستان کې نور بوټي هم شته. زيره د وحشي بوټو له ډلې څخه ده چې له هېواد څخه بهرته صادريږي. د بدخشان درې د نرۍ ډېره ښه زيره توليدوي او دد غه بوټي تخم زرونه کاله پخوا ختيځو او لويديځو هېوادونو ته د وريښمولو لارې صادريده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دووه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	په طبیعت کې د اوبو ګرځېدل (سایکل یې)	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	زده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – په طبیعت کې به د اوبو ګرځېدل(سایکل یې) وپېژني ځانګړې موخې: – په طبیعت کې داوبو له ګرځېدلو (د اوبو سایکل) سره به بلد شي او نورروته به یې معلومات ورکړای شي. – د هایدرو سایکل په عملیې به و پوهیږي. – د اوبو د بد لیدلو حالت په بړاس او کنګل کېدل به وپېژني	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، د ښوونکي لارښود کتاب، په طبیعت کې داوبو له ګرځېدلو (د اوبو سایکل) که امکان ولري، د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار واخلي.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګیو بهر فعالیت لیدل، د تېر لوست ارزونه، له زاړه سره د نوي لوست اړیکه رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه: – ایا په طبیعت کې د اوبو د ګرځېدلو (د اوبو سایکل) په اړه څه معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - په طبیعت کې داوبو ګرځیدلو (داوبو سایکل) په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې دلوست مهم ټکي ولیکئ. - د تختې له مخې د غوره ټکو پوښتنې وکړئ. - د انځورونو له مخې د اوبو سایکل توضیح کړئ. د زده‌کوونکو ستوتزې او پوښتنې حل کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او فعالیت یې ځانګړی کړئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - له زده‌کوونکو د اروزنې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - په طبیعت کې د اوبو د ګرځیدلو(د اوبو سایکل) په باره کې نظر څرګندوي - دلوست مهم ټکي یاداشتت کوي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ټولګي کې د ننه خپلې ستونزي هواروي او پوښتنې کوي. - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې فعاله ونډه اخلي او د خپلو ډلو پایله د خپل استازې پواسطه د ټولګي په مخکې د ښوونکي په لارښوونه وړاندې کوي. - د ارزونو پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځواب:

۱- د ځمکې په کره کې موجودې اوبه تل په بدلون کې دي چې راز راز پړاوونه او پیچلتیا په کې طی کوي، د بېلګې په ډول د مایع او بلن حالت په بړاس او وریځو بدلیږي، او ربنتونه منځه راوړی، تر هغې چې په لومړي حالت بدلې شي، د اوبو دغه سایکل ته د اوبو دوراني سایکل ویل کیږي.

۲- د اوبو ګرځیدل د ځمکې د کرې پر اصلي برخو یعنې اتموسفیر، هایدروسفیر او بایوسفیر ویشل کیږي.

صحیح اوغلطې پوښتنې

۱- (ص)

۲- (غ)

۳- (ص)

۴- (غ)

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

سایکل یا د اوبو دوران د سمندر له بړاس څخه پیل کیږي او به له سمندرونو او د اوبو له سرچینو څخه بړاس کیږي، فضاته پورته کیږي او د باد په وسیله په فضا کې حرکت کوي، د هوا د کتلو د حرکت واسطه، د اوبو بړاس د مترولوجي شرایطو لاندې تراکم کوي، وریځې رامنځ ته کوي او داشباع د عملیې په واسطه بیرته تکاثف(نژدې کیدل) کوي، په باران بدلیږي، د باران او به چې پر ځمکه پریوزي، په مختلفو بڼو جریان پیدا کوي، یوه برخه یې په خاورې کې جذبیږي، بله برخه یې سمد لاسه د لمر د لګیدلو په اغیزې د خاورې د مخې د بړاس او ترانسپایریشن، په بڼه د بوټي له سطحې فضا ته پورته کیږي، د باران یوه برخه د ځمکې پرمخ جاري کیږي، د سیند او یا ویالې په شکل حرکت کوي او یوه برخه یې په ځمکه کې جذبیږي، تر دې چې ترځمکې لاندې او به جوړ وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اوبو ارزښت په ژوندانه، د انرژۍ په تولید او کرنیز اقتصاد کې	
۲– د زده کړې(پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په تولید او ژوند کې به د اوبو له اهمیت سره به بشپړه توګه بلدتیا پیدا کړي ځانګړې موخې: – د زراعتي اقتصاد، انرژۍ د تولید او ژوند کې به د اوبو د اهمیت په اړه معلومات پیدا کړي – په زراعتي اقتصاد کې به د اوبو په اهمیت وپوهیږي او نوروته به یې ووایي – په ژوند کې به د اوبو ارزښت وپیژني. – د انرژۍ په تولید کې به له اوبوڅخه د کار اخیستلو په اهمیت پوه شي	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په زراعتي اقتصاد انرژۍ تولید، د اوبو اهمیت او که امکان ولري د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	شفاهي تحریري (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
٦– په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، له زاړه سره د نوي لوست اړیکه رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه – ایا په زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په تولید او ژوند کې د اوبو له اهمیت خبرتیا لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – په زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په تولید او ژوند کې د اوبو د اهمیت په باب پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. – د انځورونوله مخې په تخته د لیکل شویو مهمو ټکو تشریح وکړئ – د نوي لوست په هکله پوښتنې وکړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ په ټولګي کې دننه د هغو فعالیت مشخص کړئ – د ډله ییز کار څارنه وکړئ. – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. – د نوي لوست ارزونه وکړئ، د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – په زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په تولید او ژوند کې د اوبو د اهمیت په اړوند نظر څرګندوي – دلوست مهم ټکي لیکي – د نوي لوست شرحې ته په غور سره غوږ نیسي – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي – د ټولګي د ننه فعالیت کې برخه اخلي او پایله یې د خپلو استازو پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي، دلوست لنډیز ته پاملرنه کوي. – له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

سم ځواب په نښه کړئ

۱– (ج) سم دی

۲– (ج) سم دی

۳– (الف) سم دی

تشریحي پوښتنې:

۱– د اوبو له سطحې څخه د کورونو په ورځنیو لګښتونو، ښاري او کورنیو لګښتونو، زراعتي او صنعتي لګښتونو سر بیره د کالیو او مسافرو په وړلو راوړلو کې کار اخېستل کیږي.

۲– په کرنه کې هم باید د اوبه خور او د اوبه کولو له مناسبو او نویو لارو څخه کار واخیستل شي، څو د اوبو له ضایع کیدلو مخنیوی وشي

۳– اوبه په صنعت کې هم کارول کیږي، لکه چې په میلیونونو لیتره اوبه د صنعت په تولید کې کارول کیږي. دبرېښنا د ځواک په تولید کې د موادو او دستګاوو په کارولو کې هم له اوبو څخه کار اخیستل کیږي، په پرمخ تللیو هېوادونو کې چټلې اوبه بیرته سایکل کوي او په ښارونو کې ترې کار اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د $\frac{۳}{۴}$ برخې په شاوخوا کې د ځمکې سطحه اوبو نیولې ده، دانسانانو، ژویو او نباتاتو ژوند په اوبو پورې تړلی دی، له اوبوڅخه د څښلو او په ورځنیو کارونو کې کار اخیستل کیږي. له اوبو څخه د کرنې، صنعت او دبرېښنا د انرژۍ له پاره هم کار اخیستل کیږي، امکان لري چې بشر له خوړو پرته ډېر وخت ژوندي پاتې شي، خوله اوبو پرته ژوند ته دوام نه شي ورکولی، انسانان په څښلو او ورځنیو فعالیتونو کې خوړو او بوته اړتیا لري یعنې هغه اوبه چې د مالګې اندازه یې ډېره کمه وي، د سمندرونو او بحیرو اوبه ترو شې دي او له هغو څخه د کار اخیستل پاکولو ته اړتیا لري.

د براعظمونو په ترتیب سره د نړۍ د اوبو نامتو حوزې په لاندې ډول دي

۱- په آسیا کې د ژیړ سیند او هوانګهو د اوبو حوزه په چین کې، د آسیا په سهیل ختیځ کې میکانګ سیند، همدارنګه د سیر او آمو سیندونه د افغانستان په شمال کې له ځانکړي اهمیت څخه برخمن دي. چې په دې حوزو کې په ځانګړي ډول په چین او افغانستان کې مهمې کریزي حوزې شمیرل کیږي. سر بیره پر دې د دې حوزو له اوبو څخه د بریښنا په تولید کې ډیره ګټه اخیستل کیږي.

د سیند دریاب حوزه همدارنګه د ګنګا او بر هماپوترا سیندونو اوبه چې د بنګال په خلیج کې ورتویږي، له هغوي څخه هم په کرنه او د بریښنا په تولید کې ګټه اخیستل کیږي.

زمونږ په ګران هیواد کې د کابل سیند، امو دریاب، د هریرود او هلمند اوبو له حوزو څخه په کرنه او د بریښنا په تولید په لوړه کچه ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلور ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اوبو لګولو حوزې	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له اوبو لرونکو حوزو څخه به بشپړه معلومات ومومي ځانګړې موخې: – په دې به پوه شي چې افغانستان په څو اوبو لرونکو حوزو ویشل شویدي. – د هېواد اوبو لرونکو حوزو سر چینې به وپیژني. – اوبو لرونکی حوزې به رسم کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني، خبرې او ډله ییز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د اوبو لرونکو حوزونقشې او انځورونه، د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، کورنۍ دنده، د لوست کتل، دتېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکې ټینګول – هڅوونکې پوښتنه – ایا د اوبو لرونکو حوزو په باره کې خبرتیا لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - (د اوبو لرونکو حوزو) اړوند پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي وليکئ. - د نقشې له مخې د اوبو لرونکو حوزو تشريح وکړئ. - پر تختې ليکل شوي مهم ټکي شرحه کړئ - د نوي لوست په باره کې ستونزې اوارې او پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي کې د نه د هغو فعاليت مشخص کړئ - د ډله ييز کار څارنه وکړئ - د نوي لوست ارزونه وکړئ - د لوست لنډيز ووايي - کورنۍ دنده ورکړئ	- د نوي لوست سرليک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د اوبو لرونکو حوزو په اړوند نظر څرګند وي - دلوست مهم ټکي ياداشت کوي. - د نوي لوست شرحې ته په غور سره غوږ نيسي - له تختې مهم ټکي په خپلو کتابچو کې ليکي. - د خپلو ستونزو په اړوند پوښتنې طرحه کوي. - په ډلو کې خپل کارونه تر سره او د خپل استازې پواسطه يې د ښوونکي په لارښوونه د ټولګې مخکې وړاندې کوي چې نور زده‌کوونکي هم پرې پوه شي - د ډله ييز کار په تر سره کولو کې د ښوونکي لارښوونې عملې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډيز ته غوږ نيسي - په کورنۍ دنده ځانونه پوهوي چې په کورونوکې يې تر سره کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځوابونه:

۱- (ص)

۲- (ص)

۳- (غ)

۴- (غ)

۵- (غ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

– افغانستان يو غرنی هېواد دی، د اوبو لرونکو حوزو سر چينې يې د هندوکش د غرونو لړۍ او دهغه لوړې سيمې جوړوي، په تيره دايمي واورې او يخچالي کتلې چې په واخان، پامير، ختيځ او لويديځ هندوکش او د بابا په غره باندې يودبل له پاسه لويږي، د پسرلي او اوړي په ورځو کې دغه واورې اوبه کيږي، رواني اوبه د هېواد په مختلفو حوزو کې رامنځ ته کوي. دواورې او باران د اورښت له کبله په ژمي او دپسرلي په لومړيو ورځو کې د سيندونو د اوبو اندازه زياتيږي، کله سيلابي متلاطم اوطوفاني کيږي او کله د سيندونو د اوبو دغه زياتيدل د ځمکې په سطحه کې د نباتاتو دکموالي سبب کيږي، د سيندونو او خوړونو په تګلاره کې د ګاونډيو سيمو د ځمکو شکلونه تخريبيږي او يو څه برخې يې سمسورې او زراعتي ګرځي.

په اوسينو شرايطو کې په افغانستان کې د اوبو پنځه سيمې شتون لري.

۱– د آمو حوزه: په دې حوزه کې د واخان: کوکچې، پلخمري او امام صاحب سيندونه شامل دي.

دا حوزه د هيواد په شمال کې د سر سبزي او کرنيزو ځمکو په خړوبولو کې ګټه اخيستل کيږي.

۲– د کابل سيند د اوبو حوزه: په دې حوزه کې د غوربند، سالنګ، پنجشير، للندر او لوګر سيندونه شامل دي. همدارنګه دې حوزې د سره رود، اليشينګ، الينګار او د کنړ سيند پراخه سيمه يې نيولې ده. د دې حوزې له اوبو څخه دوې کرنيزې پروژې (هډه او غازي آباد) فارمونه او د هغوي ترڅنګ ځمکې خړوبيږي. همدارنګه د سروبي، نغلو او درونټې په سيمو کې د بريښنا لويې دستګاوي، د دې حوزې پر اوبو ګرځي او بريښنا توليدوي.

۳– د هريرود اوبو حوزه په کرنه او د بريښنا په توليد ارزښتناکه ونډه لري.

۴– د هلمند د اوبو حوزه: دا حوزه پغمان ته نږدې له لوړو برخو سرچينه اخلي، اوبه يې سهيل لوديځ پلو بهيږي، د قندهار او هلمند ولايتونو له خړوبولو وروسته د سيستان هامون ته ورتويږي، د دې حوزې پر اوبو د کجکي د بريښنا بند جوړ شوي او قندهار ولايت ته بريښنا توليدوي.

۵– د اوبو بسته حوزې: په دې حوزې کې د غزني، تاشقرغان او بلخاب سيندونه شامل دي، له دې اوبو څخه د کرنيزو ځمکو په خړوبولو کې ډيره ګټه اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د آمو حوزه	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د آمو له حوزې سره به بشپړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړې موخې: - د آمو د حوزې په اړه به بشپړ معلومات ترلاسه کړي - د آمو دریاب موقعیت به په نقشه کې رسم کړي. - د آمو دریاب مرستیالان به وپیژني - د آمو دریاب، بندرونه به وپیژني او له هغوي سره به مینه پیدا کړي. - .د کوکچې او کندز دسیند په اړوند به پوه او نوروته به معلومات ورکړای شي	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې، خبرې، او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د امو دریاب د حوزې عکسونه انځورونه که امکان ولري د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه دې کار واخیستل شي	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار، او د ښوونکي د یاداشت کتابچه	
٦- په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام، روغبړ د ټولګي تنظیم، حاضرۍ اخېستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوې لوست سره یې اړیکي رامنځ ته کول - هڅوونکي پوښتنه - ایا د امو حوزې په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د آمو د حوزې په اړوند ځانګړې پوښتنه وکړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې او په تخته د لیکل شوي نوي لوست له مخې د آمو حوزه شرح کړئ د نوي لوست له مخې اړوند پوښتنې وکړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست ارزونه وکړئ - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د آمو د حوزې اړوند نظر څرګندوي - د تختې د نوي لوست غوره ټکې لیکي - نقشې او تختې ته پاملرنه کوي د نوي لوست تشریح ته غوږ نیسي - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ټولګي کې د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ټولګي په مخکې د ښوونکې په لارښوونه د خپل استازې پواسطه وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته غوږ نیسي او ځانونه پرې پوهوي - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځواب:

۱- د آمو په حوزه کې هغه شمیر دریابونه شامل دي چې هندوکش د لړۍ شمال او شمال ختیځ له څوړو څخه سرچینه اخلي.

۲- Oxus د آمو دریاب په ګاونډ کې د بخدي یا نني بلخ زوړ مدنیت را څرګند شوی او پخوانیو یونانیانو امو د اوکسوس په نامه یاد وه.

۳- د افغانستان په خاوره کې د امو دریاب مرستیالان له کندز او کوکچې څخه عبارت دي چې د واخان او پامیر د اوبو په ګډون په سلو کې څلویښت برخه لري او د اوبو د حجم له مخې په سلو کې له ۲۰څخه تر ۳۰ پورې د امو په اوبو کې برخه لري، د دغه دریاب مرستیالان چې د شمال له غاړې ورسره یو ځای کیږي، د تاجکستان او ازبکستان په جمهوریت کې بهیږي، مهم یې له ګونت، وانچ دریاب، قزل سو، وخش دریاب او د کافرنهان او سرخان له دریابو څخه عبارت دي.

۴- د امو دریا ب د افغانستان د اسلامي جمهوریت، تاجکستان او ترکمنستان ترمنځ سیاسي پوله جوړوي.

۵- د کوکچې دریاب د بدخشان له مهمو او مشهورو سیندونو څخه ګڼل کیږي، له دې کبله چې د کوکچې د سیند ژوروالې زیات او سور یې لږ او په ځینو ځایونو کې له یو کیلو متر څخه تیری نه کوي، له دې امله په ویالو او لښتیو کې د اوبو اخیستل ترې ناشونې دي او په بدخشان کې زراعت هم دومره پراختیا نه ده کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د آمو په حوزه کې هغه سيندونه شامل دي چې د هندوکش له لړۍ د شمال او شمال ختيځو ځوړو څخه جاري کيږي، يو شميرېي د امو له درياب سره يو ځای او نوريې د هندوکش د شمال په پراخو دښتو او شګلنو سيمو کې جذبيږي.

د آمو درياب چې د اکسوس Oxus په نامه هم مشهور دی، د پامير له لوړو سطحو څخه سرچينه اخلي د آمو سيند د ارال تر بحيرې Aral (د اورال په درياب کې د تويېدو تر ځای) پورې۲۵۰۰ کيلومتره اوږ دوالی لري، ۱۲۰۰ کيلو متره د افغانستان او تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان ترمنځ سياسي پوله جوړوي، د امو درياب د کوچني پامير له کنګلونو څخه سر چينه اخېستې ده، د امو درياب چې د افغانستان او تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان د جمهوريتونو ترمنځ واقع دی، له سياسي اړخه د بين المللي سيندونو رژيم لري يعنې دواړه هېوادونه په ټاکلو شرطونو له اوبو څخه د کار اخيستلو حق لري، خو د امو د کيڼې غاړې د نه مساعدت له نظره او د اوبود اوچتولو له پاره د کافي وسايلو د نشتوالي له کبله د کرنې هغه ځمکې چې د درياب د بستر له سطحې ډېرې اوچتې، دي، د امو له اوبو څخه لږه اقتصادي استفاده کيږي، خوله مرستيالانو څخه يې په تيره د کندز او کوکچې له سيندونو څخه کرنيز او اقتصادي کار اخيستل کيږي. د کندز له سيند څخه د برېښنا د توليد له پاره د پلخمري د سپېسينو ټوکرانو د فابريکې او د روښانولو له پاره کار اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږ ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">د کابل حوزه</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د کابل له حوزې سره به بشپړه بلدتیا ومومي
ځانګړې موخې:
– د کابل د حوزې له سیندونو سره به بلد شي
– د کابل سیند او د هغه مرستیالان به د نقشې پر مخ رسم کړي.
– د کابل د سیند د اوبو لرونکي حوزې په سمسورتیا کې به د برېښنا په ترلاسه کولو به وپوهیږي او نوروته به یې معلومات ورکړای شي
– د کابل سیند تګلاره او سرچینه به وپیژني او د هغه سره به مینه پیدا کړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">درسي کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، نقشه او د کابل د سیند انځورونه، د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د یاداشت کتابچه</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنۍ فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخېستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او د نوي لوست سره یې اړیکې ټینګول

– هڅوونکې پوښتنه:
آیا دکابل د حوزې په اړوند معلومات لرئ؟</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td></td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د (کابل د حوزې) په باب ځانګړي پوښتنې وکړئ. – پر تختې د لوست مهم ټکي وليکئ. – د نقشې له مخې د نوي لوست مهم ټکي تشريح کړئ. – د نوي لوست اړوند پوښتنې وکړئ. – د ټولګي د ننه د هغو فعاليت وټاکئ. – د ډله ييز کار خارنه وکړئ. – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ. – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. – د نوي لوست ارزونه وکړئ. – د نوي لوست لنډيز وړاندې کړئ. – له ټولګي نه بهر فعاليت توضيح کړئ.	– د نوي لوست سرليک ګوري. – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د کابل د حوزې په هکله نظر څرګندول – د لوست مهم ټکي ياداشت کوي. – د نوي لوست (کابل حوزه) تشريح ته غوږ نيسي. – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وايي. – په ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي – خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. – د نوي لوست د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وايي. – د لوست لنډيز ته غوږ نيسي. – له ټولګي بهر فعاليت ياداشت کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– (ص)
۲– (ص)
۳– (غ)
۴– (ص)
۵– (غ)
۶– (غ)
۷– د کونړ سيند کامې ته نژدې د کابل له سيند سره يوځای کيږي

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د کابل د سيند اوږ دوالی له سرچينې څخه د تويېدو تر ځايه ۵۰۰ کيلومتروته رسيږي، چې ۳۶۰ کيلو متره يې د افغانستان په خاوره کې بهيږي. د کابل سيند د کابل د ښار د لويديځ له ۸۰ کيلو مترۍ د اونی درې له نژدې اوله ۳۵۰۰ متره لوړ والي څخه سرچينه اخلي، د خپل بهير په پورتنۍ برخه کې ډېر تيز او مخ پر ځوړې بهيږي. د کابل د سيند تګلوری لويديځ لوري ته دی، له بې شميره حوزو او تنګيو تيريږي، د ساري په توګه کله چې د کابل سيند د للندر له تنګي تيريږي د چهاردهي حوزې ته ننوځي، ورروسته له هغه چې له کابل څخه تيرشو، تنګ غاروته ننوځي او دنغلو او سروبي له حوزې څخه تيريږي، وريښمين تنګي ته د اخليږي، ورروسته بيا لغمان او د بهسودو له حوزې د لعل پورې تنګي ته ننوځي، د پيښور حوزې ته داخل او د اټک په نژدوکې د سيند له سطحې څخه د ۲۷۱ مترو په لوړالی د سند له درياب سره يو ځای کيږي. د دغه بهير په اوږدوکې له ښي او کينې خوا څو مرسيتالان ورسره يوځای کيږي او د کابل دسيند د اوبو د زياتوالي سبب کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اووه ويشتم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د هلمند او سيستان اوبو لرونکي سيمه	
۲– د زده کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د هلمند او سيستان اوبو لرونکي حوزې به وپيژني ځانګړې موخې: – د هلمند او سيستان له اوبو لرونکې حوزې سره به بلدتيا پيدا کړي – د هلمند سيند له اوبو لرونکي حوزه به په نقشه کې رسم کړي. – د هلمند سيند له اوبو لرونکي حوزې څخه به د ژوند په بهبود کې د کاراخيستلو معلومات پيدا او نورو ته به يې وړاندې کړای شي – د ادرسکن دسيند له ساحې سره به بلد شي – د هلمند سيند په باره کې به معلومات پيدا کړي.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې، خبرې، ډله ييز کار، پوښتنې، او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، دهلمند سيند نقشه او انځورونه، که امکان ولري د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار واخلي	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې) د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدريس لومړني فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظيم، حاضرۍ اخېستل، دکورنۍ دندې کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره يې اړيکې رامنځ ته کول – هڅوونکي پوښتنه: – ايا د هلمند او سيستان اوبو لرونکي حوزې په باره کې خبرتيا لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د هلمند او سیستان اوبو لرونکو حوزې په باره ځانګړې پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې او په تخته د نوي لوست (هلمند او سیستان) مهم ټکي توضیح کړئ - زده‌کوونکي په ګروپونو وویشئ د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د هلمند اوسیستان اوبو لرونکي حوزو په باره کې نظر څرګندوي - له تختې د نوي لوست د غوره برخو لیکل - د سیستان د حوزې د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي - په ټولګي کې د ننه په ډله ییز فعالیت کې ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لار ښوونه د خپل استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې لوست يې زده شي - له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

سم ځواب غوره کړئ

۱- (ج) ځواب سم دی

۲- د هلمند سیند د پغمان غره له لویدیځو څوړو او د اونی د کوتل له لویدیځ څخه د یونیم کیلومتر په واټن سر چینه اخلي، وروسته بیا د (ګردن د یوال) له جنوب څخه تیریږي، د ملایعقوب د کوتل د لمنو په برخه کې د میدان لویدیځ سرحد شاته پریږ دي، د بامیانو جنوبي برخوته د اخلیږي، د ارزګان په ولایت کې له خپلو نورو مرستیالانو سره په لوري روانیږي، د کجکي د بند په برخه کې یې سور پراخیزي، د بریښنا د تولید په غرض د زیرمې لویه ساحه جوړوي وروسته بیا د لښکر ګاه په لور روانیږي، په نیمه صحرایي ځمکو کې لوی قوس د درویشان او چهار برجک په برخه کې منځ ته راوړي، د نیمروز ولایت د کمال خان په ساحه کې د شمال په لوري ځي، د خوابګاه او کنګ په حصه کې دهږواد د پولو په امتداد په مختلفو پیچلتیا و وخپل جریان ته دوام ورکوي، د خپلې دلتا په برخه کې پر بې شیمره ښاخونو ویشل کیږي.

۳- د هلمند د سیند رسوبات ناوړه پایلې لري، د هامون په سیستان کې د هلمند د سیند رسوبات د دې سبب شوي دي چې هرکال د سیند دلتا د لویدیځ په لور خویږي په پایله کې د سیستان د هامون اوبه د لویدیځ په لوری وړاندی ځي او بلاخره د سیستان د هامون اوبه د سر حدي کرښې څخه هغه خوا راتلو شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د هلمند سيند د افغانستان ډېر لوی سيند دی چې تقريباً له سرچينې تر تويېد لو ځای پورې د افغانستان په خاوره کې بهيږي، د هلمند سيند د هزاره جاتو له غره څخه چې د سمندر له سطحې څخه ۳۸۰۰ متره لوړ والی لري، سرچينه اخلي او ترمصبه پورې چې دلويديځ او جنوب لويديځ په لور جاري دي ۱۴۰۰ کيلو متره اوږدوالی لري، د هلمند د سيند په پورتنۍ برخه کې ابشار موجود دی، خو په منځنۍ برخه کې يعنې د ګرشک له سيمې له تيريدو څخه وروسته سيلابي حالت له لاسه ورکوي، تقريبا ۸۰۰ متره (يعنې له سر چينی تر ګرشکه) يې لوړ والی کميږي. له هغه ځايه وروسته د هلمند سيند پراخيږي، لوی مرستيال يې يعنې د ارغنداب سيند چې د ترنک، ارغستان او لورا له ګډون څخه تشکيليږي او د بست کلا ته نژدې ورسره يو ځای کيږي، له هغې وروسته د جنوب په لور روانيږي، د زيات واټن له وهلو وروسته د يوه قوس په شکل د افغانستان په جنوب لويديځ کې د هلمند په هامون کې تويیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اته ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">د هریرود حوزه</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د هریرود له حوزې سره به بشپړه بلدتیا ومومي.
ځانګړې موخې:
– د هریرود د حوزې په اړه به بشپړه معلومات پیدا کړي
– د هریرود د حوزې پر اقتصادي او کرنیز ارزښت باندې به پوه شي
– د هریرود د سیند په باره کې به معلومات تر لاسه کړي.
– د هریرود د سیند موقعیت به په نقشې کې رسم کړي.
– د مرغاب د سیند په اړوند به پوره معلومات پیدا کړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې، خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">درسې کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، دهریرود نقشه، که امکان ولري د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخېستل، کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره يې اړیکې پیدا کول</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>– هڅوونکي پوښتنه:
– ایا د هریرود دحوزې په باره کې خبرتیا لرئ؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د (هريرود د حوزې) په اړه ځانګړې پوښتنې وکړئ. - پر تختې د ليکنې، نقشې او د نوي لوست له مخې د هريرود حوزه توضيح کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او دهغو فعاليت په ټولګي کې دننه وڅاکئ. - د ډله ييز کار څارنه وکړئ - له زده‌کوونکو د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	- د نوي لوست سرليک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د هريرود د حوزې په باره کې نظر څرګندول - د هريرود د حوزې نوي لوست ته غوږ نيسي - د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپل استازې پواسطه د ښوونکي لارښود د ټولګي مخکې نوروته وړاندې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وايي - د لوست لنډيز وړاندې کوي. - له ټولګي بهر فعاليت ياداشت کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- (ب)سم دي

۲- (ج)سم دي

۳- (الف)سم دي

تشريحي:

۱- د هريرودسيند د بابا غره له لوړو څخه سرچينه اخيستې ده

۲- د هريرود سيند له تګاب اوشلان سره له يو ځای کيدلو وروسته د لويديځ په لوري روانيږي

۳- هريرود سيند د ذولفقار د درې له تيريدو وروسته د ايران دولت او ترکمنستان ترمنځ ګډه پوله ترسرخس پورې جوړوي.

۴- د هريرود له اوبو څخه د اوبه کولو له پاره زيات کار اخيستل کيږي، له همدې کبله په هرات کې د کرنې حالت د قناعت وړ دي، ځکه چې د کانالونو او اوبو ګرځولو بندونو په مرسته همدارنګه د هرات د ښار د سلما بند له برکته يې ختيځې برخې ډيرې سمسورې اوتازه دي.

۵- د مرغاب سيند د ځمکې د کرنې په برخه کې ورڅخه کار اخيستل کيږي، اقتصادي ارزښت لري، د ماري چاق په برخه کې په اوارو ځمکو کې بهيږي، د کرنې په برخه کې ګټې اخيستلو ته مساعد دي، خو په ځينو برخو کې دلوړوالي له مخې د اوبو تيزوالی زيات شوی، ترې کم ګټه اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د هریرود سیند د بابا غره دلړۍ له لویدځو لمنو او د سنګل اب او سرجنګل له دوو سیندونو څخه سرچینه اخلي، د دولت یار په برخه کې سره یو ځای کیږي، د هریرود سیند جوړوي، د هریرود سیند له ختیځ څخه لویدیځ ته د ۴۰۰ کیلو مترو په اوږدوالي د سفید کوه د غرونو دلړۍ او کاسه یې مرغ ترمنځ بهیږي. دا اوبه د ښار په لویدیځ کې له خپل ستر مرستیال تګاویشان سره چې ۲۰۰ کیلومتره شاوخوا د هریرود له سیند سره موازي د سیاه کوه په جنوبي لمن کې بهیږي، یوځای کیږي او له هغې وروسته له غرنیو ځمکو تیریږي، د هرات ښارته ننوځي.

د مرغاب له سیند څخه د ساحل د لوړوالي له امله د افغانستان په خاوره کې د مرغاب له ناحیې څخه پرته کرنیز کار کې ګټه نه اخیستل کیږي، خو د مروي په پنجدې کې زیات شمیر بندونه جوړ شوي او له هغو زیات کار اخیستل کیږي، خو د بالامرغاب او ماري چاق په برخه کې چې د ترکمنستان پولوته نژدې پرته ده، یوازې د مرغاب د سیند غاړې سمسوري او شنې شویدي او د پنجدې ناحیه له ۱۸۸۵ کال څخه مخکې د افغانستان په خاورې پورې تړلې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نه ويشتم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	ترڼلي حوزې	
۲- د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - له ترڼلو حوزو سره به بشپړه بلدتيا ومومي ځانګړې موخې: - له ترڼلو حوزو سره به پشپړه بلدتيا پيدا کړي. - ترڼلې حوزې به وپيژني - د غزني سيند په باره کې به معلومات تر لاسه کړي - د بلخاب له سيند سره به بلد شي - د قيصار د سيند موقعيت به وپيژني.	
۳- د تدريس ميتود	څرګندونې، خبرې، ډله ييز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، د ترڼلو حوزو نقشه، که امکان ولري د کمپيوټر سي ډي ګانو او انټرنټ کارول	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظيم، حاضرۍ اخېستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره يې اړيکي رامنځ ته کول - هڅوونکي پوښتنه: - ايا د ترڼلو حوزو په باره کې خبرتيا لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - (د تړلي حوزې) په هکله ځانګړې پوښتنې وکړئ. - د نقشې له مخې پر تختې د لیکل شوي لوست غوره ټکي تشریح کړئ. - نوی لوست (تړلي حوزې) توضیح کړئ. - زده‌کوونکي د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې تنظیم او د ډله ییز کار څارنه یې وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست ارزونه وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د تړلو حوزو په هکله نظر څرګندوي - نقشې او د تختې لیکنې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي، د تړلوحوزو توضیح ته پاملرنه کوي. - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او پایله یې د ښوونکي په لارښوونه د خپل استازي پواسطه نوروته وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د لوست اړوند د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د افغانستان د تړلې حوزې سیندونه غزني، بلخاب، قیصار، سمنګانو او د اندخوی له سیندونو څخه عبارت دي

۲- د غزني سیند د سوسنګ، جغتو، شش ګاو او خواجه عمري له سیمو تیریږي.

۳- د بلخاب درې ویالې له نهر شاهي او بلخ له نهرونو څخه عبارت دي

۴- د سلطان بند د غزني د سیند له پاسه جوړ شوی، چې له ۲۰ تر ۲۵ میلیون مترو مکعب اوبو ظرفیت لري.

۵- د قیصار سیند د ترکستان د تیر بند د شمال له څوړو سر چینه اخیستې او د اندخوی د ښار په شګو کې جذبیږي.

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

په افغانستان کې ځینې هغه سیندونه چې له لوړو غرنیو ارتفاعګانو څخه سرچینه اخلي او جریان یې په یو تړلي تګلوري پورې منحصر شوی او یا جذبیږي، د تړلې حوزې د سیندونو په نامه یادیږي، د ساري په توګه د غزني، بلخاب، قیصار، او داندخوی سیندونه دي.

بسته یا تړلي حوزې (سیمې): له هغو سیمو څخه عبارت دي، چې په افغانستان کې یې د ننه اوبه راټولې شوي، خو د هیواد له پولو نه خارجیږي، لکه:

۱- د غزني د سیند تړلي حوزه یا سیمه چې له اوبو څخه یې د سلطان د بند په شاوخوا کې د کرنې لپاره ګټه اخیستل کیږي او د غزني په سهیل کې یې د غزني و لاړې اوبه رامنځ ته کړي، د ښکلو او ښایسته الوتونکو د تولیدو مرکز یې جوړ کړیدي.

۲- د هیواد په شمال کې د قیصار، بلخاب او د تاشقرغان سیندونو ټولې بسته او تړلي سیمې جوړوي، بې له شکه د هغو سیندونو له اوبو څخه په کرنه کې ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیرشم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د افغانستان مشهور جهیلونه	
۲- د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندنۍ موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د افغانستان له مشهورو جهیلونو سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: - د افغانستان له مشهورو جهیلونوسره به بشپړه بلدتیا ترلاسه کړي. - د سیستان هامون، د پوزک هامون او د صابري هامون به وپیژني - د دغ نمد او نمکسار کول په هکله به خبرتیا حاصله کړي - د ګودزیره جهیل، د ناور د دښتې و لاړې اوبه، او د غزني ولاړې اوبه بند امیر او د زرکول جهیل به وپیژني. - د چقمقتین د جهیل او د شیوا جهیل په هکله به معلومات تر لاسه کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې، خبري، ګروپي کار، پوښتنې، او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې) د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظیم، حاضرۍ اخېستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکې رامنځ ته کول	وخت په دقیقو
	- هڅوونکې پوښتنه: - ایا د افغانستان له جهیلونو سره بلد تیا لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو زده‌کړیز فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د افغانستان د مشهورو جهیلونو په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - له نقشې او تختې څخه په ګټه اخیستلو سره د افغانستان مشهور جهیلونه، توضیح کړئ - د لوست اړوند پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت وڅاړئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - د کورنۍ دندې په اړه لارښوونه وکړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د افغانستان د مشهورو جهیلونو نقشې او پر تختې د لیکل شوو ټکو تشریح ته پاملرنه کوي. - د نوي لوست تشریح ته پاملرنه کوي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځوابونه وایي - د ټولګي کې په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپل فعالیت معلومات د ښوونکي په لارښوونه نورو ته د خپل استازي پواسطه وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- (ج) سم دی

۲- (ج) سم دی

۳- (ج) سم دی

۴- (ب) سم دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

افغانستان یو شمیر کوچني او لوی جهیلونه لري چې په لاندې ډول دي. د شیوا جهیل، د چقمقتین جهیل، د زرکول جهیل، بند امیر، د غزني و لاړې اوبه، د ناور د دښتې ولاړې اوبه، د ګودزیره جهیل، د دغ نمد او نمکسار د کول جهیلونه، صابري هامون، د پوزک هامون، دسیستان هامون او نور.

د افغانستان نامتو جهیلونه په دوو بیلا بیلو کتګوریو کې تر بحث لاندې نیسو.

۱- کنګل لرونکی جهیلونه، چې د واخان په لوړو نقطو کې پراته دي.

د بیلګې په ډول د چقمقتین جهیل، د زرکول جهیل په همدې ډول د بدخشان په شمال ختیځ کې د شیوا جهیل دا ټول خوږې اوبه لري او د سیمې په مرطوبوالي کې ځانګړې ارزښت لري.

۲- هغه جهیلونه چې د افغانستان په لویدیځ او یا هم په سویل لویدیځ کې تقریبا په نیمه سارایي سیمو کې پراته دي، لکه: د هرات د نمکسار، دغ نمدي، د ګودزیره جهیل، چې مالګیني اوبه لري، په غالب ګمان سره له ځینو کمیاوي عملیو وروسته له دې جهیلونو څخه مالګه هم تر لاسه کیږي.

په غزنیو جهیلونو کې نه ګوني بندونه، لکه د امیر بند د پاملرنې وړ دی چې د بلخاب دریاب لومړنۍ سر چینه جوړ وي او له هغه څخه په کرنه کې ډیره ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ديرشم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرليکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">وچکالي او د اوبو کمښت</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د وچکالی او اوبو له کمښت سره به بشپړه بلدتیا ومومي
ځانګړې موخې:
– له وچکالی او اوبو د کمښت په اړه به معلومات تر لاسه کړي.
– په دې به پوه شي چې وچکالي څه وخت منځ ته راځي
– د وچکالی له اقتصادي ستونزو به خبرتیا تر لاسه کړي او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس لارې</td><td colspan="2">څرګندونې، خبرې، ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د وچکالی او د اوبو د کمبود انځورونه او عکسونه، که امکان ولري، د کمپیوټر له سې ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې میتود</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td>۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخېستل، د کورني کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره اړیکې پیدا کول
– هڅوونکي پوښتنه:
– ایا د وچکالی او د اوبو د کمښت اړوند خبرتیا لرئ؟</td><td>وخت په دقیقو

۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو زده‌کړېز فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د وچکالۍ او اوبو د کمښت په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – د نوي لوست غوره ټکې پر تختې ولیکئ او د نقشې له مخې وچکالۍ او د اوبو کمښت توضیح کړئ – د نوي لوست په هکله پوښتنې وکړئ – ز ده کوونکي په ډلو وویشئ په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت وټاکئ. – د ډله ییز کار څارنه وکړئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د نوي لوست ارزونه وکړئ – د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د وچکالۍ او اوبو دکمښت په هکله نظر څرګندوي. – د وچکالۍ او اوبو د کمښت نوي لوست ته غوږ نیسي په نقشې کې یې پیژني – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي – د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې د خپلو استازو پواسطه وړاندې کوي. – د نوي لوست ستونزې له ښوونکي سره شریکوي او پوښتنې کوي. – د نوي لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د نوي لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي بهر فعالیت لیکي	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– په یو کال کې له منځنۍ حد کښته د اورښت او وچوبې د اندازې زیاتوالی ته وچکالي وايي، یا په بل عبارت وچکالي د اورښت کمښت اولړ والی چې انسان، ژویو، نباتاتو او خاورې ته بسنه ونه کړي او اکوسیستم ګډ وډ کړي له وچکالۍ او د اوبو له کمښت څخه عبارت دی.

۲– په وچو او نیمه وچو سیمو کې د وچکالۍ زیاتوالی یعنې هغه سیمې چې دهوا جوي حالت زیاتوالی او له خاورې د زیات براس سبب کیږي، منځ ته راوړي.

۳– په افغانستان کې وچکالۍ د زراعتي او د اقتصاد په برخه کې زیاتې ستونزې پیدا کوي.

سمې اونا سمې پوښتنې:

۱– (ص)

۲– (غ)

۳– (غ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

وچکالي يوه طبيعي او پيچلې ښکارنده ده چې امکان لري، په هر ډول اقليم هم وچ، مرطوب، حاره يي، او ان قطب ته نژدې هم واقع کيږي. د اوبو کمښت په وچو او نيمو وچو سيمو يعنې په هغو سيمو کې چې د هوا د وچوالي زيادښت له خاورې د زيات براس سبب کيږي، رامنځ ته کوي.

وچکالي، څاروي او انسانانو لپاره يو لوی ګواښ دی او کرنيز محصولات له ستونزو سره مخامخ کوي. وچکالي يو نا څاپه رامنځ ته کيږي، بلکي وچکالي د اوبو په کچه او سيمه ييز اقليم کې بدلون رامنځ ته کوي. له بله پلوه له طبعيت سره د انسان بې پروايي په دې معنا چې انسانان هڅه کوي، ځنګلونه له منځه يوسي او يا هم په استوايي سيمو کې څارويو د زيادې څرولو له امله واښه له منځه ولاړ شي، په پايله کې شنې دښتې په اوچو او سپيرو ډاګونو اوړي. څه موده پخوا مو د دې ښه بيلګه، په خپل ګران هيواد افغانستان کې وليده، ډير بندونه وچ شول د کاريزونو اوبه وچې شوې، تر ځمکې لاندې اوبه نورې هم ښکته شوې او د دريابونو د اوبو حجم کم شو چې دا موضوع د قرغې، نغلو او سروبي بندونو، همدارنګه د سيستان په هامون کې وليدل شوه. چې د اوبو کچه ډيره کمه شوي وه او انسانان يې ليږديدو ته اړ کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۲ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	طبيعي چاپيريال	
۲- د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - چاپيريال به په بشپړه توګه وپيژني ځانګړې موخې: - د اوسيدو چاپيريال او طبيعي چاپيريال په باره کې به معلومات ترلاسه کړي - طبيعي چاپيريال به وپيژني. - د طبيعي سر چينو په اړوند به خبرتيا ترلاسه کړي. - د اوسيدو د چاپيريال ساتنې اغيزې به په روغتيا باندې وپيژني او نورو ته به يې معلومات ورکړي	
۳- د تدريس ميتود	د لوست څرګندونې ګروپي کار، يوکسيز او دوه کسيزکار	
۴- د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د اوربښتونو انځورونه او عکسونه، د امکان په صورت کې جغرافيايي فلمونه، ويديويي، تلويزيوني د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخيستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړني فعاليتونه	سلام اوچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړيکه رامنځ ته کول	وخت په دقيقو
	- هڅونکي پوښتنه. - ايا پوهيږئ چې د اوسيدلو چاپيريال څه ته وايي؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷− د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو زده‌کړېز فعالیتونه	وخت په دقیقو
− پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. − په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. − د استوګنې د چاپیریال او د طبیعي چاپیریال په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. − پر تختې د مهمو ټکو لیکل، د نقشې پرمخ د طبیعي چاپیریال او د استوګنې چاپیریال توضیح کړئ − ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ − د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ − له نوي لوست څخه د ارزونې پوښتنې وکړئ − د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ − له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	− د نوي لوست سرلیک ګوري − نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. − د استوګنې د چاپیریال او طبیعي چاپیریال په هکله نظر څرګندوي − د لوست مهم او غوره ټکي لیکي − نقشې ته پاملرنه کوي او په دقت سره غوږ نیسي چې د استوګنې د چاپیریال او طبیعي چاپیریال د ساتنې په هکله له محترم ښوونکي سره یوځای خبرې وکړي − د ټولګي کې د ننه په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي له لارښوونو سره د ټولګي مخکې بیانوي چې نور زده‌کوونکي پرې پوه شي − مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. − د ارزونې څو پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. − د نوي لوست لنډیز اوري او ځانونه پرې پوهوي − له ټولګي څخه بهر فعالیت په کورونو کې اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸− د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱− د استو ګنې چاپیریال د بیولوژیکي فزیکي، ټولنیز، خپل منځي او له یو بل سره د هغو مقابلو اړیکو ښکارندو څخه عبارت دی چې په مجموع کې د انسان په ژوند اغیزې کوي، په بل عبارت انسان او دهغه شاوخوا چاپیریال له اقلیمي ټولنیزو شرایطو او دهغو متقابلې اغیزې د استوګنې د چاپیریال په نامه یادیږي، نو له دې کبله د استوګنې چاپیریال د ژوندیو او نا ژوندیو عناصرو د یوځای کیدلو مجموعه ده، چې انسان یې نه بېلېدونکی جز دی او د خپل ژوند له دوام سره په مستقیمه توګه تړلي دي.

۲− طبیعي چاپیریال له هغو ټولو شتو شیانو څخه چې زموږ په شاوخوا کې پراته دي، چاپیریال جوړیږي، په عمومي توګه په چاپیریال کې دوه ډوله عناصر لیدلی شو، اول حیاتي یا ژوندي عناصر، لکه: انسان، نباتات او ذره بیني جسمونه دویم د نا ژوندیو عناصرو چاپیریال، لکه اوبه، هوا، خاوره، تیږې او نور

۳− طبیعي چاپیریال له غرونو، څرځایونو، تیږو، سیندونو، جهیلونو، اوبو، هوا، خاورې، انسانانو، ژویو، نباتاتو، ذره بیني جسمونو او نورو څخه جوړ شویدي.

۴− هغه چاپیریال چې مونږ په کې ژوندکوو، ځانګړي هنري نظم او قانون لري، باران د باد لګیدل، د یخچالونو رامنځ ته کېدل، د بوټو شنه کیدل، د کال د موسمونو بدلون، ټول په ځانګړو اساسي قوانینو رامنځ ته کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

د پېړيو په اوږدوکې انسانان په دې وپوهيدل، چې همدغه چاپيريال زموږ زياتې اړتياوې پوره کولی شي، له دې کبله له دغوښکارندو سره اړيکې په چټکتيا ټينګيږي او په دې اړوند يې زياتې تجربې تر لاسه کړي، انسانان وپوهيدل چې په هر چاپيريال کې بايد په ځانګړې توګه له طبيعت سره اړيکه ټينګه کړي، څو د هغو له امکاناتو څخه ګټه واخلي، تودې او وچې سيمې د کرنې او غذا د توليد له پاره مناسبې نه دي، په جبه زارو او سمسورو سيمو کې چې له سيندونو او جهيلونو سره نژ دې دي، ټول شيان د مطلوب ژوندانه د پرمختګ له پاره برابر دي، د همدې سيندونو پر غاړو تمدنونه راپيدا شوي دي، په هر ځای کې انسانان هڅه کوي، څو د طبيعي چاپيريال شرايط وپيژني او خپل ژوند ورسره برابر کړي او يا چاپيريال ته له خپلې اړتيا سره سم بدلون ورکړي.

کوم چاپيريال چې موږ په کې ژوند کوو، ځانګړی نظم او قانون لري، د باران اورښت، باد لګيدل، د يخچالو واقع کيدل د بوټو زرغونيدل، د کال د موسمونو بدلون ټول د ټاکلو قوانينو پر اساس واقع کيږي، موږ بايد دغه قوانين او نظام وپيژنو او له چاپيريال سره خپله اړيکه د هغو پر اساس تنظيم کړو، نو له دې کبله دا زموږ دنده او زموږ وجيبه ده چې په چاپيريال کې د ژوند په ترڅ کې د ښکارندو د پيژند لو له لارې او له هغو څخه د خبرتيا په لرلو د هغو د اړيکو له کشف سره سم چلند وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (۳۳) لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">د څنګلونو ساتنه</td></tr>
<tr><td>۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
- عمومي موخې:
- د څنګلونو له ساتنې سره به بلدتیا ومومي
ځانګړې موخې:
- د څنګلونو د ساتنې په اړه به معلومات پید اکړي
- د څنګلونو د ساتنې لارې به وپیژني
- په روغتیا او د استوګنې په چاپیریال به د ځنګلونو د اغیز په ګټه پوه شي
- له ځنګلونو څخه به د کار اخیستلو په لارو بلد او نورو ته به یې په اړه معلومات ورکړي.</td></tr>
<tr><td>۳- د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ډله ییز کار، پوښتني او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴- د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که امکان ولري جغرافیایي، ویډویي، تلویزیوني فلمونه او د کمپیوټر له سي ډي ګانې. او انټرنټ څخه ګټه واخلئ</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td>٦- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه</td><td>سلام روغبړ، د ټولګي تنظیم، د کورنۍ دندې کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکي رامنځته کول
هڅوونکي پوښتنه:
- ایا پوهیږئ چې ځنګلونه د انسانانو او ژویو په ژوندانه کې څه اهمیت لري؟</td><td>وخت په دقیقو

۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د ځنګلونو په اړوند ځانګړې پوښتنې وکړئ. – د ځنګلونو د ساتنې اړوند خبرې وکړئ – پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ – د ځنګلونو ساتنه، د بوټو او څړ ځایونو نوی لوست توضیح کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړه پوښتنې طرحه کړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د ځنګلونو د ساتنې اړوند له محترم ښوونکي سره یو ځای بحث کوي. – د لوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. – د ښوونکي توضیح ته غوږ نیسي – په ټولګي کې د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي چې ټول پرې پوه شي – د مهمو ټکو په اړوند خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځواب ورکوي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– ځنګلونه ارزښنا کې اقتصادي ګټې لري، د طبیعي ځنګلونو وده او نمو الهٰي نعمتونه دي چې په طبیعت کې شتون لري او د ځمکې کرې ته یې روغتیا یې او اقلیمې ښه رونق ورکړی دی، ځکه چې د ځنګلونو شتون د هوا په پاکولوکې چې موږ یې تنفس کوو، ځانګړې نقش لري.

۳– په څلورو کټګوریو ویشل شوي دي

۱– د ستنې په شان پاڼې لرونکي ځنګلونه، (مخروطي)،

۲– پلن پاڼي او پاڼې توییدونکوونو ځنګلونه

۳– له دواړو قسمونو مخلوط ځنګلونه.

۴– استوایي چترۍ ته ورته ځنګلونه

۳– د ټولو په ژوندانه کې ځنګلونه زیات ارزښت او نقش لري، لکه: چې له ټولو مهمه دنده دا ده چې کاربن ډای اکساید اخلي او اکسیجن تولیدوي، له لرګیو څخه یې د سیلاوونو مخنیوی کوي، ځانګې او پاڼې یې د باران تیزوالی کموي، د موټرونو کار خانو او الوتکو لوړ اوازونه کموي، د دوړ و او ګردونو مخه نیسي، د ژوو د اړ تیاوړ واښه برابروي، په صنایعو او در مل جوړولو کې ترې کار اخیستل کیږي، د ځناورو د استوګنې ځای دی، د کاک ربړ ونې، صناعتي سرچینه ده.

۴– باید له بوټو او وښویې سمه ساتنه وکړو، څو زیات حاصلات ورکړي.

۵– له بوټو او وښو څخه یې د ژویو د خوراک له پاره کار اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

د ۱۹۸۰ لسیزې د کلونو په اوږدو کې د نړۍ په زیاتو برخو کې د ځنګل نالول او نشتوالی مولیدلی د شمیرنې له مخې یوازې په استوایي برخو او تودو ځایونو کې هر کال پنځلس میلیونه هکتاره د ځنګلونو له مساحت څخه کم شویدي، دغه بهیر په ۱۹۹۰ لسیزه کې زیات چټکوالی درلود او په وروسته کې دغه شان دوام لري.

د مایو د موسسې وروستنې تعریف چې د رسمي مسؤولیت برخه یې ځنګلونه جوړوي، د یادو لوړ دی چې طبیعي یا مصنوعي ځنګلونه چی ونې یې په دوه یا درې ډوله دي، لکه او کالینوس، کاج، سبر او دغه شان نورو پورې ځانګړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د وحشي ژوو د ژوند ساتنه	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د وحشي ژوو د ژوند ساتنې په اړه به معلومات تر لاسه کړي ځانګړې موخې: – د وحشي ژوو په ساتنه به وپوهیږي. – د وحشي ژویو د ساتنې لارې به وپیژني – د ژوو او مرغانو د کمښت د مخنیوي له لارو سره به بلدتیا. – د بامیانو د ملي پارک موقعیت (بند امیر) د نقشې پر مخ وښیي.	
۳– د تدریس میتود	خرګندونې او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د وحشي ژوو انځورونه که امکان ولري جغرافیایي، ویدیویي تلویزیوني، د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي څخه د بهر فعالیت لیدنه، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه: آیا غوره نه ده چې د وحشي ژوو ساتنه وکړو؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د وحشي ژوو د ساتنې ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - د ژوو او مرغانو دله منځه تللو مخنيوی او دملي پارکونو ساتنه وکړئ. - د وحشي ژوو د ژوند ساتنې په باره کې بحث وکړئ - پر تختې د لوست د مهمو ټکو ليکل - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي د ننه ډله ييز کار او د هغه فعاليت وڅارئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د نوي لوست لنډيز وايي او د لوست ارزونه وکړي. - له ټولګي څخه بهر فعاليت توضيح کړئ	- د نوي لوست سرليک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د وحشي ژوو د ساتنې په هکله نظر څرګندوي - د وحشي ژوو د ژوند د ساتنې په باره کې له محترم ښوونکي سره يو ځای بحث کوي او د ملي پارکونو د ساتنې دنده اخلي - د وحشي ژوو د ساتنې په اړه خبرې کوي. - د ښوونکي توضيح ته په غور سره غوږ نيسي د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې فعاله برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي چې ټول پرې پوه شي - مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. - د لوست ارزونه کې برخه اخلي او ځوابونه وايي - د لوست لنډيز وړاندې کوي. - له ټولګي څخه بهر فعاليت اجرا کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- زموږ د هېواد وحشي ژوي تر استوا لاندې، د مديترانې، معتدله او قطب لاندې چاپيريال ژويوته ورته دی.

۲- د هغو غوښه او پوستکی زموږ په هېواد کې اقتصادی ارزښت لري.

۳- ملي پارکونه له طبيعي ارزښتناکو ژوو څخه برخمن دي، چې لږ تره لږه زر هکتاره دي او د دولت په واسطه يې ساتنه کيږي.

۴- له وحشي ژوو څخه کولای شو چې ژوبڼونو کې ګټه واخلو.

۵- د ملي پارکونو ساتنه د ټولنې د ټولو افرادو دنده ده، موږ بايد د هغو په ساتنه کې زياته هڅه وکړو، څو زموږ ملي پارکونه سمسور، زرغون، پاک او ښکلي اوسي، څو ټول خلک ترې ګټه واخلي او خپلو کوچنيانو ته هم ور زده‌کړو چې همداسې عادت شي چې د کثافاتو له اچولو او د ګلانو له شوکولو مخنيوی وکړي.

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د ژوو پيژندونکو پوهانو Zoologists له مطالعه کولو چې د سيمو او د هېواد له بيلا بيلو ناحيو څخه داسې څرګنديږي، چې افغاني ژوي مديترانه يې او تر استوا لاندې چاپيريال کې شتون لري، او هغو ژووته ورته دي، له دې کبله افغانستان د ژوو د اتصال د قلمرو ساحه تر قطب لاندې او استوا لاندې سيمو ترمنځ ساحه جوړوي.

د تاريخي دورو په منځ کې زيات شمير ژوي په غرنيو سيمو کې ژوند کاوه، له څو کالو را په دې خوا د نورستان په ځنګلونو کې يږه موجوده وه، سربيره پر دې د امو درياب په غاړو کې ببر هم ژوند کاوه، پړانګ د هندوکش په لوړو ځايونو کې اوسيده. سر بيره پر دې وحشي خرس د هېواد په لويديځ جنوب سيمو کې په سر ګردانه توګه ژوند کوي. ليوه په وچکاليو کې اوارو ځمکوته راښکته کيږي. په دې سر بيره ګيدړه د نړۍ په غرونو او د هېواد په شمال کې، وحشي پسه اوغرنۍ وزه او د هندوکش په جنوب لويديځو دروکې بيزو او سور لنډۍ په هر ځای کې زيات شمير شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اوبو، خاورې او هوا ساتنه	
۲– د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اوبو، خاورې او هوا په ساتنه به پوه شي ځانګړې موخې: – د اوبو، خاورې او هوا په ساتنه به وپوهیږي – د انسان په روغتیا کې به د اوبو، خاورې او هوا په ګټو او ضررونو وپوهیږي – د اوبو، خاورې او هوا د ساتنې په لارو به پوه شي او نوروته به يې معلومات ورکړي	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د اوبو، خاورې او هوا انځورونه، د امکان په صورت کې جغرافیایي، ویډیویي، فلمونه او دکمپیوتر سي ډي ګاني او انټرنټ	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي څخه بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي لوست او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول – هڅوونکي پوښتنه: – د اوبو، هوا او خاورې دککړتیا مخنیوی څنګه کوو؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د اوبو، خاورې او هوا ځانګړي پوښتنې طرحه کړئ. – د اوبو، خاورې او هوا په هکله غوره ټکئ په تختې ولیکئ. – پر تختې د لوست د لیکل شوو مهمو ټکو روښانه کول – د اوبو، خاورې او هوا د ساتنې په هکله غوره ټکي او نوی لوست توضیح کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – پوښتنې طرحه کړئ – د نوي لوست ارزونه وکړئ – د نوي لوست لنډیز په ساده الفاظو وړاندې کړئ، چې زده‌کوونکي پرې پوه شي – د ټولګي نه بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د اوبو، خاورې او هوا د ساتنې په هکله له محترم ښوونکي سره یو ځای بحث کوي. – د نوي لوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. – د ښوونکي توضیح ته غوږ نیسي – خپلې پوښتنې طرحه او د مهمو ټکو او د لوست تشریح ته پاملرنه کوي. – په ډلو کې د خپل فعالیت نتیجه د خپلو استازو پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې تشریح کوي. – پوښتنو ته لنډ او مناسب ځوابونه وایي – د لوست ارزونې پوښتنوته ځوابونه وایي – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې په لوست پوه شي – له ټولګي بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– اوبه د ژوند سرچینه ده. انسانان، ژوي او نباتات د خپل ژوند د دوام له پاره اوبو ته اړتیا لري، د ټولو ژوندیو موجوداتو شتون په اوبو پورې اړه لري، په ساه لرونکو کې مهم رول لري.

۲– خاوره یوه ارزښتناکه ماده ده چې انسانان ترې په کار اخیستلو، د خوراکي او صنعتي محصولاتو د تر لاسه کولو لپاره تخمونه کري، خاوره د نباتاتو، زراعت، ځنګلونو او ژوو دودې او نمو یو مهم عنصر دی او د غذا د تولید له پاره د ځمکې په سطحه د ژوندانه د بقا به خاطر ورته اړتیا لیدل کیږي.

۳– هوا زموږ په ژوند کې مهم رول لري، موږ ټول باید د خپل ژوند د دوام له پاره د هوا د وضعې له ترکیب څخه خبر اوسو، ټول ژوندي موجودات هوا او اکسیجن ته اړتیا لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

هر انسان د اوبو په څښلو سر بیره د خپلو ټولو فعالیتونو له پاره اوبوته اړتیا لري، د کرنیزو صنعتي او کورنیو فعالیتونو له پاره اوبه په زیاته اندازه د انسانانو د کار اخیستلو له پاره په کاریږي، خوله بده مرغه د اضافي لګښت او د صنعتي فعالیتونو له کبله اوبه ککړیږي، د اوبو سرچینې تر تهدید لاندې دي، نو د هر سړي دنده د اوبو ساتنه ده، ځکه چې د اوبو د سرچینو ککړتیا د انسانانو، او ژوو ژوند له جدي خطر سره مخامخ کړیدي.

خاورې د ځمکې د پورتنۍ طبقې مخ جوړ کړیدي، په خاورې کې ژوندي موجودات، هوموس د بوټو له فعالیت ځناورانو او په کې له موجودو باکتریا وو څخه منځ ته راځې، خاوره د زراعت، ځنګلونو او ژوو له پاره، د بوټو دودې او نمو له پاره له مهمو عناصرو څخه ده چې په مجموعه کې د بوټو او حبوباتو وده ور پورې اړه لري او موږ د غذا د تولید له پاره ورته اړتیا لرو، خو که انسان په سمه توګه خاوره ونه ساتي، خاوره په ډېره چټکتیا خرابیږي او له استفادې نه وځي.

اوبه او هوا زموږ په ژوندانه کې مهم رول لري، موږ باید د خپلو کارونو د تر سره کولو له پاره د اوبو او هوا له حالت نه خبراو سو، د ساري په توګه که وغواړو چیرې لاړ شو، د کالیو ډول چې باید ویې غوند و اوهم غواړ وچې په ازاده هوا کې سپورټ وکړو، د اوبو او هوا له وضعې باید خبرتیا و لرو.

(Humus) د خاورې پورتنۍ برخه عضوي حصه ده چې دونو د پاڼو او د وښود عضوي موادو ګنده کیدل د حبوباتو او نورو نباتاتو د ودې له پاره زمینه برابر وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ښار د هوا ککړتیا	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د ښار د هوا د ککړتیا په اړه به معلومات تر لاسه کړي. ځانګړې موخې: – د ښار د هوا له ککړتیا څخه به په ځان ساتنې وپوهیږي – د ښار د هوا د ککړتیا په مخنیوي به وپوهیږي او ورسره به مینه پیدا کړي – په روغتیا باندې به د ښار د هوا د ککړتیا په اغیز او ضرر وپوهیږي او نوروته به یې تشریح کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د هوا د ککړتیا انځورونه او عکسونه، په ټولګي کې د ننه فعالیت، که امکان ولري جغرافیایي، ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د ټولګي بهر فعالیت کنټرول، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه: – څنګه د ښار د هوا دککړتیا مخنیوی کولی شو؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د ښار د هوا دککړتیا په اړوند ځانګړې پوښتنې وکړئ. - د ښار د هوا د ککړتیا په هکله بحث وکړئ - د تختې پرمخ د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د ښار د هوا د ککړتیانوی لوست توضیح کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د هغو فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د ښار د هوا دککړتیا په هکله نظر څرګندوي - د ښار د هوا د ساتنې په باره له ښوونکي سره بحث کوي. - د لوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. - د ښوونکي توضیح ته غوږ نیسي - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د ډلې فعالیت د خپل استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې تشریح کوي. - پوښتنوته ځواب وايي - د ارزونې پوښتنو ته ځواب ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- هر ډول اضافي ماده چې هواته ننوځي، فزیکي، کیمیاوي خواص او حیاتي شرایط یې بدل کړي، د هوا ککړتیا بلل کیږي، د ماسټرپلان په خلاف د کابل د ښار بې اندازې پراختیا، د نفوسوزیاتوالی، د ترانسپورتي وسایطو له حده زیات زیاتوالی، په تیره بیا د زړو میعاد ختم وسایطو تګ راتګ، د بې کیفیته تیلو او ګاز استعمال او نور ډیر عوامل، لکه: د ربړ له سوزو لو څخه استفاده، په داشونو او حمامونوکې د پلاستیک او سوو مبلایلو سوزول، په زیاتو کوروونو، دوکانونو او دښارشاوخوا موسساتو کې د دغه موادو سوزول دښار د هوا دککړتیا سبب کیږي، دکاربن ډای اکساید، کاربن مونو اکساید، ککړې خاورې، صنعت، کرنه د ژوو سرې او ښارې صنایعو اړوند اضافي موادو اچول په نامناسبو ځایونوکې، دغه شان نورې ستونزې په مجموع کې د ښار د هوا او دکابل په ښار کې د استوګنې چاپیریال ککړوي.

۲- د هوا له ککړتیا څخه د مخنیوي له پاره باید پاکوالی مراعات کړو اوله هغو شیانو نوچې د هوا د ککړتیا سبب ګرځي، کارو انځلو، خپل ښار چاپیریال پاک او سمسور وساتو او کثافوتونه په ټاکلو ځایونو کې واچوو

۳- ککړه هوا د انسانانو او ژویو له پاره ډول ډول وژونکې ناروغۍ پیدا کوي.

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

هر ډول اضافي غازونه چې په هوا کې داخل شي، فزیکي، کیمیاوي خواص او د هغې حیاتي شرایط بدل کړي، د هوا ککړتیا ورته وايي. په بل عبارت د هوا د ککړتیا مهم عوامل له هغه لوګي څخه عبارت دي چې د سوزولو له ډول ډول موادونه پیدا شوي وي. جغرافیایي موقعیت، د اوربښت کموالی، هر ډول انساني فعالیت، لکه د سرې اچولو د ځای زیاتوالی. نامناسبه ټټی، د کاربن ډای اوکساید، کاربن مونو اوکساید تولیدول، ککړې خاورې، د ژوو سرې د کرنې اړوند صنعت، ښاري صنایع په نامناسب ځای کې د ښار د هوا او د استوګنې د چاپیریال د ککړتیا سبب ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۷ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د زړو موټرو زیاتوالی او د ښار ککړتیا:	
۲– د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له زاړو موټرو او دښار د هوا له ککړتیا سره د زده کوونکو بلدتیا ځانګړې موخې: – زده کوونکي به وپوهیږي چې زاړه موټرونه څنګه د هوا د ککړتیا سبب کیږي. – د زړ و موټرو په ضررونو به وپوهیږي او نوروته به معلومات ورکړي. – د ښار د ککړتیا په اړوند د زړو موټرو د زیاتوالي په مخنیوي به وپوهیږي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د ښار د هوا د ککړتیا انځورونه، عکسونه، که امکان ولري جغرافیایي، ویدیویي، تلویزوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګاني او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، له نوي لوست سره د زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه: – آیا زاړه موټر د ښار د هوا په ککړتیا باندې څه اغیزه لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د زړو موټرو او د ښار د هوا د ککړتیا په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - د زړ و موټرو زیاتوالی او د ښار د هوا د ککړتیا په باره کې بحث وکړئ - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د زړو موټرو زیاتوالی او د ښار د هوا ککړتیا توضیح کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغوي فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د زړو موټرو زیاتوالي او د ښار د ککړتیا په باره کې نظر څرګندوي - د زړو موټرو د زیاتوالي او د ښار دککړتیا په باره کې له محترم ښوونکي سره بحث کوي. - دلوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. - د ښوونکي څرګندونو ته غوږ نیسي - په ټولګي کې د ننه په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپل استازې پواسطه یې نتیجه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې روښانه کوي. - خپلې پوښتنې او مهم ټکي طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځواب وایي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- زاړه موټرونه زیات په وروسته پاتي او بېوزلو هېوادونو کې کارول کیږي، ځکه چې بیه یې ارزانه دي. په عمومي توګه نقلیه وسایط له یوې خوا د اړتیاوو د لرې کولو له پاره په کاریږي، له بلې خوا لوګی او هغه ګازونه چې ترې وځي، د هوا د ککړتیا سبب ګرځي.

۲- پټرول او سوي موبلایل د سلفر ډای اکساید so۲، نایتروجن ډای اکساید No۲، کاربن مونو اوکساید co_2، د Pm - Pm۲ مخصوصې ماده لري.(کوچني ذره بیني ماده(خپروي)

۳- د زړو اونوو موټرونو توپیر د هوا د ککړتیا په لحاظ زیات دی چې زاړه موټرونه زیات لوګی او ګازونه خارجوي، هوا ککړوي، خو نوي موټرونه پر مختللي تخنیک او عصري مدرنې پرزې لري چې ټول خلک ورنه زیات کار اخلي او هوا نه ککړوي

۹- د ښوونکي له پاره معلومات اضافي

زاړه موټرونه زیاتره مخ په پرمختیا او بېوزلو هېوادونو کې کارول کیږي، ځکه چې بیه یې ارزانه دي، معمولاً نقلیه وسایط که له یوې خوا زموږ د اړتیاوو د لرې کولو له پاره په کاریږي، له بلې خوا لوګی او هغه ګازونه چې ورنه خارجیږي، د هوا د ککړتیا سبب ګرځي چې موږ یې تنفس کوو. نقلیه زاړه وسایط په عمومي توګه د کار اخیستلو وړ نه دي، په بېوزلو هېوادونوکې له هغو زیات کار اخیستل کیږي، لوګی او هغه بړ اسونه چې ترې وځي، فضا زهرجنه کوي، زموږ د تنفس، روغتیا او ژوند له پاره ضرر رسوي، په مجموع کې د انسان ژوند له ستونزو سره مخامخ کوي. زاړه موټرونه چې پخوا زیات استعمال شوي وي زیات عوارض او د تیلو اومبلایلو زیات لګښت لري، نو لکه چې نوي موټر تولید شول، د زړو موټرو ځای یې ونیوه، په اوسني وخت کې له نوو موټرونو زیاته استفاده کیږي او ټول خلک له هغو کار اخلي، زاړو موټرو په بازار کې هم خپل ارزښت له لاسه ورکړیدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتیا	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د واټونو اوکوڅو له خرابۍ او د واټونو له ککړتیا سره به زده کوونکي بلد شي. ځانګړې موخې: - زده‌کوونکي به د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتیا وپیژني - د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا له عواملو سره به بلد شي - د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا څخه دساتلو لنډې لارې به وپیژني او نوروته به یې روښانه کړي	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا انځورونه، که امکان ولري جغرافیایي، ویدیویي، تلویزیوني فلمونه او دکمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي کنټرول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، له نوي لوست سره د زاړه اړیکه رامنځ ته کول	وخت په دقیقو
	- هڅوونکي پوښتنه: - د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتیا د خلکو له پاره څه ستونزې پیدا کوي؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا به باب ځانګړي پوښتنې طرحه کړئ. - د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا په هکله بحث وکړئ - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د هغو فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا په هکله نظر څرګندوي - د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا په باره کې له ښوونکي سره یو ځای بحث کوي. - د لوست مهمو ټکوته پاملرنه وکړي - په ټولګي کې د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ټولګي د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې لولي - مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځواب وایي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- په وروسته پاتې او مخ پروده هېوادونو کې واټونه او کوڅې عموماً خراب، خامې او په خاورو لړلي وي. ځکه تر اوسه زیاتره واټونه او کوڅې قیر او اسفالت شوی نه دي، د واټونو په غاړه د اوبو تللو ویالې نه لري، په خامو واټونو کې دوړې، لښتي او کندې چې بې اندازې ککړتیا لري، د مرضونو د خپریدو سبب ګرځي چې همدغه عوامل د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا سبب کیږي.

۲- د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا د مخنیوي له پاره باید پاکوالی مراعات کړو، د ونوا یښودل هم د واټونو او کوڅو په پاکوالي او نظافت زیاته اغیزه لري، چاپیریال تر یوې اندازې له دوړو او ککړتیا څخه ساتي، ځکه چې په سمسور او زرغون چاپیریال کې دوړي نه وي. د ښار شاوخوا واټونه او کوڅي ناولي خامې او خاورینې وي، په اقلیمي وضعې هم اغیزه لري، د واورې او باران د اورښت په وخت کې ټرانسپورټ له زیاتو ستونزو سره مخامخ کیږي.

۳- ښاروالي دنده لري چې د واټونو، سړکونو او کوڅو بیارغاونې ته پاملرنه وکړي او په کیفیت لرونکو موادو او فني اشخاصو ټول واټونه او کوڅې بیا ورغوي، د ښار د ساحو زرغون کمربند بیرنی دی، د ماسټرپلان تطبیق د ښار په ټولو برخو کې حتمي دی او رسنۍ تل باید ښاري کلتور ښاریانوته تبلیغ کړي، په دې ترڅ کې د ښاروالي د تنظیفاتو برخه باید خپل مسوولیت هم وپیژني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتیا زیاتره د نظافت دنه مرعات کولو له اغیزې رامنځ ته کیږي، په وروسته پاتې اومخ په پراختیا هېوادونو کې د ښاروالي پراختیا نا منظمه ده، نو واټونه او کوڅې له پلان سره سمون نه لري. د کلو او بانډو خلک زیاتره ښارونو ته مهاجر شوي او له ښاري فرهنګ سره له بلدتیا پرته ژوند کوي، نو د کوڅو او واټونو ککړتیا او دوړن والی زیاتیږي، د ښار په کلو کې کورونه زیاتره خامې او له ښاري نقشو پرته دي. کوڅې هم خامې او په دوړو ککړې دي او دشګو په ځاي کوڅې په خاورو لړلي چې کوڅې یې زیاتې غیر صحي کوي او مناسبې ټیټې شتون نه لري، چې ککړې اوبه له ساحې نه ووځي. په ټولو واټونو او کوڅو کې پلان شوي کانالیزاسیون شتون نه لري، چې د واټونو او کوڅو د ککړتیا مخه ونیسي، ښاري فرهنګ نه شتون هم د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا سبب ګرځي، ځکه چې تر اوسه د ټولنې ټول افراد په واټونو او کوڅو کې نظافت نه مراعاتوي او ټول ځیزونه چې وغواړي په کې اچوي، واټونه کوڅې چټلیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۹ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">زلزله</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د زلزلې په اړه به بشپړه معلومات تر لاسه کړي
ځانګړې موخې:
– زده‌کوونکي به وپوهیږي چې زلزله څه شی ده او څنګه واقع کیږي
– د زلزلې عوامل به وپیژني او نوروته به یې معلومات ورکړي
– د هغو سیمو په اړه به معلومات پیدا کړي چې زلزلې په کې کیږي
– د زلزلو څپې به رسم کړای شي</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که امکان ولري له جغرافیایي، ویدیویي، او تلویزیوني فلمونو د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنېټ څخه کار اخیستل.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار، د ښوونکي د ارزونې کتابچه</td></tr>
<tr><td>۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړني فعالیتونه</td><td>سلام اچول روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د ټولګي بهر فعالیت، کتل، د تېر لوست ارزونه، د زاړه او نوي لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول.

– هڅوونکي پوښتنه:
– ایا د زلزلې په هکله معلومات لرئ؟</td><td>وخت په دقیقو

۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– د نوي لوست سرليک په تختې وليکئ. – د پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د زلزلې په باب ځانګړې پوښتنې وکړئ او د لوست مهم ټکي پر تختې وليکئ. – طبيعي نقشې زلزله او هغه سيمې چې زلزلې په کې کيږي، توضيح کړئ. – د نوي لوست پوښتنې طرحه کړئ. – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي کې د نه د هغوي فعاليت وټاکئ – په ټولګي کې د نه د نوي لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	– د نوی لوست سرليک ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د زلزلې په هکله نظر څرګندوي – د لوست مهم ټکي ليکي – نقشې ته پاملرنه کوي او د نوي لوست توضيح ته غوږ نيسي. – د ټولګي په ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. – خپلې پوښتنې او مهم ټکي طرحه کوي. – د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – د ټولګي د نه فعاليت اجرا کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– زلزله د ځمکې د سطحې له خفيف او يا شديد لړزيدلو څخه عبارت دی چې په سيمه ييزه توګه واقع کيږي، څپې يې اطرافو ته خپريږي، شدت او دوام يې مالي او ځاني خطرونه لري

۲– تکتونيکي زلزلې د ځمکې د مخ له پليټونو سره مستقيم ارتباط لري، د ځمکې مخ له يو شيمر کوچنيو او لويو پليټونونه جوړشويدي، چې د توازن د لاسه ورکولو په وخت کې يو پليټ د بل پليټ په وړاندې حرکت کوي، په هماغه سيمه کې زلزله رامنځ ته کوي. د ځمکې ستر پليټونه د ايروشيا، هند، استراليا، د افريقې، شمالي امريکې، د جنوبي امريکې، انتارکتيکي له پليټ، څو نورو وړو پليټونو څخه عبارت دي. هند او ايرو شيا د پليټونو حرکتونه په بدخشان، چترال او تاجکستان کې د بېلابيلو زلزلو سبب کيږي.

۳– اورغور ځونکي زلزلې زياتره د مديترانې دسمندرګي د وزو سيسلي په ساحه کې، د آسيا په ختيځو ساحلونو او د امريکا په لويديځو غاړ وکې د دغو سيمو د اور غورځوونکو زلزلو مهم مثالونه ګڼل کيږي، چې په جاپان، لرې ختيځ، کليفورنيا او د امريکې په لويديځو غاړو کې سختې او يا خفيفې زلزلې رامنځ ته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

زلزله په عمومي توګه درې علته لري، لکه: تکتونيکي، د اورغورځوونکي علت، پلوتونيکي عامل. تکتونيکي عامل يې د ځمکې پر مخ له مختلفو پليټو سره مستقيمه اړيکه لري.

اور غورځوونکي عامل يې د وزو د سسلې اور غورځوونکي ساحه په مديترانه کې، د اسيا ختيځې غاړې او د امريکي لويديځې غاړې اورغورځوونکي، د زلزلو د پيدا کېدلو مهم مثالونه د غه سيمې ګڼل کيږي.

پلوتونيک زلزلې په اصل کې د مګما د پورتنۍ برخې د حرکتونو فشار دی چې د ځينو ځايونو د تودوخې د ګرځيدو اغيزې له زلزلې سره مخامخ کيږي.

خلک بايد هغه له پامه و نه غورځوي، ځکه چې له امله يې ځاني ار مالي خطرونه رامنځ ته کيږي، د انسانانو د له منځه تلو او ودانيو د ړنګيدو لامل ګرځي. که څه هم د زلزلو وړ اندوينه (پيشبيني) نه شي کړای، خو په حيواناتو او ځنګلونو کې ځينې نا ځاپي پيښې تر سترګو کيږي، له دې امله د زلزلې د معلومولو، سنجولو او پيژندلو مرکزونه په ځنګلو کې جوړيږي او د زلزلې د ثبتولو او سنجولو آلې په ځنګلونو کې ځاي پر ځاي کوي. چې د حيواناتو نا ځاپي او غير مترقبه اوازونه د هغه په وسيله اوري او د زلزلې د پيښدو په فکر کې لويږي، زلزلې د بندونو او نهرونو د ورانيدو لامل کرځي همدارنګه لوېې او کوچنۍ ودانۍ له منځه وړي، بې له شکه د انسانانو د مرګ ژوبلې سبب کيږي. لکه چې د ايران د بم په ښار کې زلزله او يا هم هغه زلزله چې د مکسيکو په ښارکې پيښه شوه. يا هغه زلزله چې په ۱۷۰۰م کال کې په پغمان کې وشوه او يا هم هغه لويه زلزله چې په کليفورنيا کې رامنځ ته شوه، چې د ډيرو ودانيو د ړنګيدو سبب، د ډيرو ځاني او مالي زيانونو لامل شوه، له دې امله بايد انسانان هڅه وکړي، چې د زلزلو زيانونه راټيټ او ځانونه په امن کې وساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۰ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د زلزلې خطرونه	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	زده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د زلزلې د خطرونو په اړه به بشپړ معلومات تر لاسه کوي. ځانګړې موخې: - زده‌کوونکي به وپوهیږي چې زلزله څه خطرونه لري - د زلزلې په خطرونو به پوه شي - د زلزلې د کیدلو له پاره پر وخت به لازمو او وقایوي تدبیرونو وپوهیږي او نوروته به معلومات ورکول.	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني او ګروپي کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه او عکسونه، که امکان ولري د جغرافیایي، ویدیویي، تلویزیوني فلمونه او د کمپیوټر سي ډي ګاني او انټرنټ وکاروي.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، دتېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره د زاړه اړیکې رامنځ ته کول	وخت په دقیقو
	- هڅوونکي پوښتنه: - ایا پوهیږئ چې زلزله څه خطرونه لري؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- د تختې پرمخ د نوي لوست سرليک وليکئ. - د پټې خولې مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د زلزلې د خطرونو په اړوند ځانګړي پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي وليکئ. - د لزلې خطرونه توضيح کړئ - د نوي لوست پوښتنې طرحه کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ د هغو د بحث وړ موضوع څرګنده کړئ - د ټولګي د ننه فعاليت څارنه وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د نوي لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	- د نوي لوست سرليک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د زلزلې د خطرونو په باره کې نظر څرګندوي. - د لوست مهم ټکي ليکي - د محترم ښوونکي توضيح ته غوږ نيسي - پوښتنو ته ځواب وايي - د ټولګي په ډله ييز فعاليت کې فعاله برخه اخلي او په ټاکل شوي موضوع بحث کوي او وروسته د ډلې استازي د بحث نتيجه نوروته وايي - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د نوي لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي بهر فعاليت ليکي	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- څنګه چې زموږ د استو ګنې ځاي د کابل ښار دي، نو په عمومي توګه دکابل په ښارکې د نفوسو ګنه ګونه زياته ده.

۲- د زلزلې خطرونه له دوو لحاظو کمزوري کيداى شي، د کورونو فزيکي او انجينري جوړښت.

۴- زړې ودانې، چې له لرګيو، خښتو يا پخسې څخه جوړې شوي وي، زيات تاوان ورسيږي.

۳- د ودانيو په اسکليت کې ودانۍ بايد کانکريت چې له اوسپينې، ګاډر او سيمنټو څخه وي، کلکې ستنې دې ورکړل شي څو ودانۍ ته ارتجاعيت او مقاومت ورکړاى شي

زړې ودانۍ چې له خښتنو او پخسې نه جوړې شوې وي، تاوان زر ورسيږي، هغو ته دې استنادې او کلکې ستنې ورکړلې شي، د ودانيو د ټينګښت ستنې دې ورکړل شي چې د ودانۍ د ټينګښت سطحه لوړوي، ودانۍ په هغو سيمو کې چې زياتې زلزلې په کې کيږي، د غرونو په لمنه او نرمو رسوبي ځمکو کې جوړې نه شي.

درسي او د اجتماعياتو ټولګي په تعليمي ځايونو کې بايد په هغو کوټو کې چې ټينګښت ونه لري، ځاى پر ځاى نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

په زلزلو کې د کورونو ړنګیدل، او اور لګیدل، ان چې د ځمکې پرمخ سوري او درزونه پیدا کیږي، نو له دې امله د زلزلې په وخت کې اخطارونه او لارښوونې حتمي وي، له دې کبله خلکو او د پوهنې زده‌کوونکوته خبرتیا د دولتي موسسو ډله ییزه دنده ګڼل کیږي، څو خلک د زلزلې د خطرونو له اساسي مسایلو او د تدبیرونو د نیولو له پاره چمتو اوسي.

د زلزلې زیانونه د هغې په کچه پورې اړه لري، هغه زلزلې چې د ریختر په (۷- ۹) درجو په کچه پېښیږي، ودانۍ له منځه وړي، د لارو او سړکونو بنې ته بدلون ورکوي، همدارنګه د ریل ګاډي لیکه هم ورانوي. د زلزلې د پېښندو له امله کله چې د ودانیو له کړکیو څخه ښیښې رالویږي، د ځینو خلکو د ټپیکیدو او ستونزو لامل ګرځي، کچیرې څوک د زلزلې په پېښنو کې را ایسار شول، خپل ژوند له لاسه ورکوي، باید دې ډول پېښنو د مخنیوي لپاره دولت اړین ګامونه پورته کړي، په ښوونځیو او د تولیدو په نورو ځایونو کې د زلزلې خطر ته پاملرنه وکړي، د زلزلې خطر په مستقیم او غیر مستقیم ډول احساسیږي، په مستقیم ډول د ودانیو رالویدل د اوسیدونکو له منځه تللو سبب کیږي، په غیر مستقیم ډول د زلزلې زیانونه، لکه: د سیندونو د تګ لوري بدلون، د کانالون ورانیدل او د ځمکې ماتیدل (شکست) په غیر مستقیم ډول انسانان زیانموي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۱ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">د زلزلې د اندازې سنجول</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د زلزلې د اندازې د سنجولو په اړه به معلومات تر لاسه کړي
ځانګړې موخې:
– زده‌کوونکي به د زلزلې د اندازې په سنجولو باندې وپوهیږي.
– د اندازې اخیستلو په اله به د زلزلې سختوالي پیدا کړای شي
– د زلزلې سختوالي او تراکم له ۱– ۹ اندازې پورې مینه پیدا کړي</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه او عکسونه، د امکان په صورت کې له جغرافیايي، ویدیويي تلویزیوني فلمونو او د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډه ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي څخه د بهر فعالیت، کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره د زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول.</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>– هڅوونکي پوښتنه:
– ایا پوهیږئ چې د زلزلې سختوالي څنګه سنجول کیږي؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه
۳۵ دقیقې	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د زلزلې د اندازې سنجولو په هکله نظر څرګندوي - د لوست مهم ټکي لیکي - د ښوونکي توضیح ته ښه غوږ نیسي - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې فعاله برخه اخلي او د خپلې ډلې د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - د لوست مهم ټکي او پوښتنې طرحه کوي. - د لوست ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز وړاندې کوي. - له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د زلزلې د اندازې سنجولو په باب ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - نوی لوست او د زلزلې د اندازې سنجول توضیح کړئ - له نوي لوست نه پوښتنې طرحه کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت وټاکئ - په ټولګي کې د ننه فعالیت څارنه وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- په دریمه درجه زلزله کې د ودانۍ خوځښت احساسیږي او ځوړند شیان ښه لړزیږي

۲- اور ګاډی د ریختر په نهو درجه کې له ځایه بې ځایه کیږي

۳- د زلزلې تشخیص جرمني عالم د ریختر په ټاکلي مقیاس وکړ.

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

هر شي د اندازه کولویو واحد لري. دساري په توګه د وزن د اندازه کولو واحد کیلو ګرام، من او یا پونډ دی، د اوږ دوالي، د اندازه کولو واحد له متر، فټ او یا میل څخه عبارت دی، له دې امله قوه سختوالی او یا د زلزلې دلړزو ځواک په مرکالي او ریختر اندازه کیږي، د زلزلې د لړزولو او ټکانونو له اغیزې په کورونو کې د ننه شیان ډېر سخت لړزیږي.

د زلزلې کچه د تخنیکي وسایلو (ریختر) په واسطه محاسبه کیږي. هغه زلزلې چې د ریختر تر (۱- ۳) درجو پورې رامنځ ته شوي وي، خفیفي زلزلې، که د ریختر د (۴- ٦) درجو په کچه وي، منځنۍ زلزلې او د ریختر له (۵- ۹) درجو په کچه زلزلې سختې زلزلې ګڼل کیږي. دا وسیلې کله کله ساده او ابتدایي جوړښت لري او کله هم اتوماتې برقي وسیلې وي، چې هره یوه یې د «زلزله سنج» په نوم یادیږي.

ریختر د فزیک نامتو عالم و، که د زلزلې شدت او درجې تثبیت کړئ، د زلزلې دغه سنجش د دې په نوم نومول کیږي، دا فزیکي آله پیچلی جوړښت لري، چې د زلزلې د تکانونو پر وخت لړزیږي، که چیري دا لړزیدنه د عقربې په واسط د (۱- ۹)لوحې پر مخ حرکت وکړي، هغه د سیسمو ګرام په نوم یادیږي او که د زلزلې دا لړزیدنه د کاغذ پر مخ ثبت شي، نو سیسمو ګراف یې بولي، خو په اوسنو استیشنونو کې د زلزلې اندازه کوونکي او سنجوونکي اتومات وسایل ځاې پر ځاي شوي دي، چې د زلزلې د سختوالي کچه، وخت او دقیقه نیټه سمت ته راځي او د هغه په منځ کې ریکارد کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۲ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د هېواد زلزله کیدونکي ساحې	
۲- د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د هېواد د زلزله کیدونکو حوزو په اړه به معلومات پیدا کړي ځانګړې موخې: - زده کوونکي به د هېواد د زلزلې حوزې په نقشه کې وښيي. - د زلزلې د شدت او کمزورتیا حوزې به پیژني - په مختلفو حوزوکې به د زلزلو د شدت په باره کې پوهه ولري او نوروته به يې معلومات ورکړای شي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتني او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه، که امکان ولري جغرافیايي، ویدیويي، تلویزیوني فلمونو، د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېرلوست ارزونه، له نوي لوست سره د زاړه اړیکه رامنځ ته کول.	وخت په دقیقو
	- انګیزوي پوښتنې: - ایا د هېواد د زلزله کیدونکو حوزو په باره کې خبرتیا لري؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د نوي لوست په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د هېواد د زلزله کیدونکو حوزو په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د طبیعي نقشې پرمخ د هېواد زلزله کیدونکې حوزې توضیح کړئ. - له نوي لوست څخه پوښتنې طرحه کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د هغو فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د هېواد د زلزله کیدونکو حوزو په باره کې نظر څرګندوي - د لوست مهم ټکي لیکي - نقشې ته ګوري د لوست توضیح ته غوږ نیسي - پوښتنو ته ځواب وایي - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې د خپل استازې پواسطه وړاندې کوي. - د لوست مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. - د نوي لوست د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د نوي لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوهه ومومي - له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- (د) سم دی

۲- (۳) سم دی

۳- د افغانستان د مات مهم خطونه د بدخشان، چمن او هرات له ماتو خطونو څخه عبارت دي

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د افغانستان زلزله کیدونکي مرکزونه په شمال ختیځ کې ډېر زیات دي او د جنوب لویدیځ په لور د زلزلې شدت ورو ورو کمیږي، د پامیر، واخان، فیض اباد، تخار، خان اباد، دکونړو نو شمال او نورستان په ساحو کې د زلزلې خوځښت او ټکانونه سخت دي، هرکال څو ځلې رامنځ ته کیږي، له دې سره یوځای، موضعې خوځښتونه، د ځمکې پرمخ هم زیاتې ماتې رامنځ ته کوي چې زیات شمیرېې ننګرهار، بدخشان، کابل او غزني کې شتون لري.

په هېواد کې د زلزلو سیمې په درو برخو کې کولی شو، مطالعه او وڅیړو:

۱- د هیواد په شمال ختیځو ولایتونو، لکه: بدخشان، تخار، د پنجشیر شمالي برخې، د لغمان ولایت شمالي سیمې او د کنړونو ولایت شمالي برخې د ډیرو زیانمنو سیمو په نوم یادولی شو. چې په هیواد کې له زلزلې څخه یوه ستره اغیزمنه سیمه جوړوي. خو له شمال ختیځو ولایتونو څخه د سهیل لودیځو او لودیځو ولایتونو پر لورې د زلزلې د سختوالي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شدت کچه کمیږي، ځکه کله چې له بدخشان څخه د زلزلي موجونه پیل کیږي. په شمال ختیځو ولایتونو کې د زلزلې لوړه کچه احساسیږي، خو د بلخ، شبرغان، اندخوي، هرات ولایتونه، د قندهار، هرات، ارزګان او زابل شمالي برخې تقریبا د زلزلې منځنۍ سیمې جوړوي.

خو د هیواد په سهیل کې لکه: د قندهار، هلمند او نیمروز سهیلي سیمو کې یا د زلزلې د سختوالي کچه لږه احساسیږي او یا هم په دې سیمو کې زلزله نه کیږي، په دې ترتیب د زلزلو د پیښدو درې سیمې شتون لري، چې له شمال ختیځ پیل، په سهیل ختیځو ولایتونو کې په منځنۍ کچه زلزلې پېښیږي، د هیواد په سهیل لودیځو ولایتونو او سیمو کې زلزله نه احساسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۳ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	سيلاب	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – زده کوونکي به سيلاب وپېژني. ځانګړې موخې: – زده‌کوونکي به په دې پوه شي چې سيلاب څنګه رامنځ ته کيږي – د سيلاب ډولونه به وپيژني – د سيلاب په خطرونو او زيانونو به پوه شي – د سيلاب له آفتونو څخه د خلاصون په باره کې به معلومات تر لاسه کړي.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي، ويډيويي، او تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنيټ	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولکي تنظيمول، د سوبتيا کنترول، له ټولګي څخه د وتلي فعاليت څارنه، د تېر لوست ارزونه او له زوړ لوست سره د نوي لوست اړيکې – هڅوونکې پوښتنه. – آيا د سيلاب په هکله معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې باندې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - نوي لوست په پټه خوله ولولئ. - د سیلاب په باره کې پوښتنې وکړئ. - پر تخته باندې د لوست مهم او غوره ټکي ولیکئ، د نوي لوست په اړه څرګندونې وکړئ - د نوي لوست په اړه پوښتنې وکړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت ورته وټاکئ - د ټولګي د ننه فعالیتونه وڅارئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلي فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله لولي - د سیلاب په اړه نظر څرګندوي - د لوست د مهمو او غوره ټکو په ګوته کول او په کتابچو کې لیکل - د نوي لوست څرګندولوته په غور غوږ نیسي - د نوي لوست پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - په ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونو د ټولګي مخکې د استازې پواسطه وړاندې کوي. - د ښوونکي لارښوونو ته پاملرنه کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې وایي - د لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د نوي لوست لنډیز وړاندې کوي. - له ټولګي څخه وتلي فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته سم ځواب غوره کړي:

۱- (د) سم دی

۲- (الف) سم دی

۳- (ج) سم دی

۴- (الف) سم دي

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

سیلاب یا سیلاو د باران د اوبو هغه بهیردی چې د باران د اوریدو له امله په نا څاپي ډول د غرونو له درو څخه راځي، په بل عبارت د عادي سطحې د اوبو د حوزو لوړوالی او بهیر چې په ډیره تېزۍ بهیږي، پټي او ځمکې وړي او خرابوي یې، سیلاب یا سیلاو بلل کیږي.

سیلاب د اوبو هغه طوفان دی، چې په سیندونو کې د اوبو د کچې د لوړوالي له امله رامنځ ته کیږي، دا سیلابونه ډیر په پسرلي کې رامنځ ته کیږي، ځکه چې په دې وخت د غرونو واورې ویلې کیږي او د پسرلي موسمي بارانونه په سیندونو کې د اوبو د کچې د لوړوالي لامل ګرځي، د سیلاب د راوتلو پر وخت نه یوازې کرنیزو ځمکو ته زیان رسیږي، بلکې کلیو او بانډو هم له منځه وړي، په دې اړوند د بیلګې په ډول له دوو سیمو یادونه کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- هغه ویجاړونکي سیلاب چې په ۱۳۲۰ هجري شمسي کال په کوهدامن کې راوتلي و، ډیر عمومي سرکونه یې له منځه یووړل، ډیر کسان پکې مړه شول ډیر کوچیان او د کوچیانو ډیرې رمې یې له منځه یووړې. دې سیلاب په دې سیمه کې ډیرې زیاتې ستونزنې او زیانونه رامنځ ته کړل، کرنیزو ځمکو او کلا ګانو د خوړ بنه غوره کړه.

په دې اړوند دویمه بیلګه د امو سیند د اوبو د کچې لوړوالي دی، چې د پسرلي په لومړیو وختونو کې یې د اوبو کچه لوړیږي، له درقد څخه ترخماب پورې یې د شورتیپې، قرقین، حیرتانو سیمو او ټول هغه کلي چې د آمو سیند پر غاړو پراته دي له یوې مخې له منځه وړي، د دې سیمو ځمکوالو او بزګرانو ته ډیر زیانونه ورا ړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د سیل خطرونه اود هغه د مخنیوي لارې	
۲– د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د سیل له خطرونو سره بشپړه بلدتیا او دهغه د مخنیوي لارې به وموموي ځانګړې موخې: – زده‌کوونکي به د سیل د خطرونو او دهغه د مخنیوي په لارو پوه شي او نوروته به يې ووايي – د سیلاب په خطرونو به پوه شي – د سیلاب مستقیم او غیر مستقیم خطرونه به وپیژني او په ژوند کې به ورته پاملرنه ولري.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، ښوونکي د لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي، ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سې ډي ګانې او انټرنټ	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د سوبتیا کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د زوړ او نوي لوست ترمنځ د اړیکې رامنځ ته کول. – هڅوونکې پوښتنه: – د سیلاب د خطرونو او له هغه سره د مقابلې د لارو په باره کې څه پوهیږئ ؟	وخت په دقیقو ۱۰دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	**د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه**	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - دنوي لوست په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د سیل د خطرونو او له هغه سره د مقابلې پوښتنې وکړئ. - پر تختې باندې د نوي لوست مهم او غوره ټکي ولیکئ - د کتاب د انځورونو او نقشې له مخې د سیل له خطرونو او د هغو د مخنیوي د لارې څرګندولو سپارښتنه وکړئ. - له نوي لوست څخه پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیتونه یې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیتونه څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله لولي - د سیل د خطرونو او له هغو سره د مقابلې په باره کې د نظر څرګندول. - د لوست مهم او غوره ټکي د تختې له مخې لیکي - د لوست څرګندولوته په غور سره غوږ نیسي، د کتاب انځورونو او نقشې ته ځیر شي او د خطرونو په مخنیوي یې ځان پوه کوي. - د نوي لوست پوښتنو ته په غور سره ځواب ورکوي. - د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې ونډه اخلي او د ډلې نظرد ښوونکي په لارښوونه د استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې وایي - د نوي لوست ارزونې په اړوند پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د نوي لوست لنډیزته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي څخه وتلي فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د سیلاب په کنټرولو کې معیاري استحکامونه رول لري، په تیره هغه استحکامونه چې معیاري توکي پکې کارول شوي وي، د سیلابونو په مخنیوي کې ډیر مقاومت کوي

۲- عملیاتي او کنترولي ډلې.

۳- (د) سم دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د سېل خطرونه په دوه ډوله دي، مستقیم خطرونه او نا مستقیم خطرونه، په مستقیموخطرونو کې د زراعتي، کورونو، باغونو، ځنګلونو، ترانسپورتي لارو، هغه توکي او وسیلې چې د سیلاب په سیمه کې د حیواناتو رمې او یا انسانان، په تیره کوچیان چې د سیلاب په ټګلاره کې وي، تخریبیږي، کله نا کله ژوند له لاسه ورکوي او له منځه ځي.

د سیلاب په نامستقیمو غیر مستقیمو خطرونو کې ترافیکي بهیر له خنډ سره مخ کیږي، خلکو ته روحي تکلیفونه او رواني نا ارامي پیدا کوي، د لاسي خرځلاو کارونه خرابوي، ورځني چارې ځنډوي او په سیلابي حوزو کې د کارګرانو عاید له منځه وړي.

سونامي ډوله توپانونه اقتصادي، ټولنیز اودولتي فعالیتونه په ټولیزه توګه له خنډونو سره مخامخ کوي چې د جاپان سونامي د دې ډوله زیانونو ښه بیلګه ده. د دې ډول سونامي سیلابونو زیانونه له ملیاردونو ډالرو څخه هم ډیریږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">اورغورځوونکي(آتشفشان)</td></tr>
<tr><td>۲- د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کوي.
- عمومي (موخې)
- اورشیندونکي سره به په بشپړه توګه بلد شِي.
ځانګړې موخې:
- زده کوونکي به د اورشیندونکو په اړه معلومات تر لاسه کړي
اورشیندونکي سیمې به په نقشې کې وټاکلی شي.
- هغه توکې به وپیژني چې اورشیندونکي یې د ځمکې سطحې ته راباسي نوروته به یې هم معلومات ورکړي.</td></tr>
<tr><td>۳- د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ګروپي کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴- د تدریس اړین توکي او وسیلې</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي د لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي، ویډیویي تلویزیوني فلمونه دکمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶- په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړني فعالیتونه:</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، دحاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او له تیر لوست سره د نوي لوست د اړیکو ټینګول.</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>- هڅوونکي پوښتنه:
ایا پوهیږئ چې اورشیندونکي څه شی دی او څنګه منځ ته راځي؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	**د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه**	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د نوي لوست په پټه خوله د لوستلو سپارښته وکړئ. – د اورشیندونکي په اړه ځانګړې پوښتنه وکړئ. – پر تختې باندې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – د نقشې او دکتاب د انځورونو له مخې اورشیندونکي څرګند کړئ – له نوي لوست څخه پوښتنې وکړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیتونه یې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ – د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیتونه څرګند کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي – د اورشیندونکو په اړه د نظر څرګندول. – د لوست مهم او غوره ټکي لیکي – د لوست څرګندولوته غوږ نیسي – د نوي لوست پوښتنوته ځواب وایي – د ټولګي په ډله ییزو فعالیتونوکې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې داستازې پواسطه وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې وایي – د لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي بهر فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– اورشیندونکي د ځمکې د داخلي مواد و راپورته کېدل وي چې (مګما) ورته وایي چې د تودوخې د فشار او کیمیایي تعاملونو او د فزیکي بدلونونو په اثر راپورته کیږي او د ځمکې د قشر د بدلون سبب ګرځي.

۲– متحرکه ویلې شوي اوري توکي چې د ښوېدونکي جسم غوندې حرکت کوي، د لاوا په نوم یادیږي، د لاوا د توکو رنګ سور، یا سپین او یا نارنجي وي، ټینګوالی یې د اوبلنې متحرکې ختې غوندې دی، د اوبو غوندې نرمه نه وي او د ټینګوالي په خاطریې د حرکت چټکوالی نظر اوبو ته کم دی.

۳– د ایسلنډ اورشیندونکي د ۲۰۱۰ کال د اپریل په میاشت کې بیا فعال شول او د اروپایي هبوادونو د الوتکو په خطونو کې د خنډ او د سیمو د اوسیدونکو د بیځایه کېدو او د هوا د ککړتیا سبب شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اورشیدوونکي مواد چې په ډېر زیاد فشار د ځمکې له داخلي طبقو څخه راپورته کيږي، کله په وچو طبقو کې مخروطي ډوله غونډۍ جوړوي او وروسته په ډېرا روونکي حیرانوونکي اواز چاودنه کوي، لوګي، ډبرې ویلې شوي ټینګ توکي یې له خولې راوځي. څلورو لوروته غورځول کيږي. هر څه چې یې د لارې مخې ته راشي، د تودوخې پواسطه یې ویلې کوي د تودوخې درجه یې له ۳۰۰۰ سانتي ګریډ درجو څخه زیاته وي، مانۍ، فلزونه، ځنګل، او د برې چې مخې ته یې وي، ټول نابوده وي، سوزوي یې او ویلې کوي یې.

اتشفشانونه د ځمکې د داخلي طبقو له فعالیت څخه رامنځ ته کيږي، چې د زیاتې تودوخې له امله د ځمکې په هسته کې نیم ویلې شوي مواد د ځمکې د سطحې له کمزورو نقطو څخه د یوې چاودنې په بڼه خارجيږي، دا مواد له ټینګو او وژونکو ګازونو څخه عبارت دي، چې هوا ککړوي او د الوتکو په تګ را تګ خنډ او ځنډ رامنځ ته کوي، لکه چې څه موده پخوا په آیسلند کې د اتشفشان د لوګې له امله د الوتکو د الوتنو د ریدو سبب شو، د شمالي او لویدیځې اروپا د هیوادونو هوایي ډګرونه یې له دې کبله څلور ورځې تړلي وو. له اتشفشان څخه له خارجو شوو موادو څخه یې یو لاوا دي، چې بیل بیل فلزات د اتشفشان له خولې څخه د مایع په ډول راوزي، چې د اوبو په شان پر نژدې ځمکو بهيږي، هر څه چې پر مخه ورځي، هغه له منځه وړي او ویلې کوي. دا ویلې شوي مواد د (لاوا) په نوم یادیږي، سر بیره پر دې د اتشفشان له خولې ډبرې الوځي، چې د نژدې سیمو د اوسیدونکو د زیان لامل ګرځي. د Pumice په نوم اتشفشاني ډبرې دي، چې اړوند غازونه له هغه را وزي او خلک له هغې څخه د د پښو تیکو(سنګ پای) د تېږو په ډول ګټه اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	په هېواد کې د پخوانیو اورشیندونکو حوزې	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – په هېواد کې به د پخوانیو اورشیندونکو حوزې بشپړې وپېژني. ځانګړې موخې: – زده کوونکي به په هېواد کې د پخوانیو اورشیندونکو سیمې په نقشې کې رسم کړي – د پرې کامبرین د جیولوجي په لومړیو دوروکې به د اورشیندنکو پاتې شونې وپېژني. – هغه اورشیندونکي توکې به وپیژني چې له لاوا څخه منځ ته راځي او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د زوړاو نوي لوست د اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه. – ایا پوهیږئ چې په هېواد کې د پخوانیو اورشیندونکو حوزې کومې دي؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – د نوي لوست په پټه خوله د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – په هېواد کې د پخوانيو اورشيندونکو حوزو په اړه ځانگړې پوښتنې وکړئ – پر تختې د نوي لوست غوره او مهم ټکي وليکئ. – د نقشو او انځورونو له مخې په هېواد کې پخوانۍ اورشيندونکو حوزې څرگندې کړئ – د نوي لوست په اړوند پوښتنې وکړئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولگي څخه وتلې فعاليت څرگند کړئ	– د نوي لوست سرليک ته گوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – په هېواد کې د پخوانيو اورشيندونکو حوزو په اړه د نظر څرگندول. – په تختې د لوست د مهمو او غوره ټکو ليکل. – نقشې او انځورونو ته پاملرنه کوي د لوست تشريح ته په غور سره غوږ نيسي – د نوي لوست پوښتنوته ځواب ورکوي. – د ټولگي د ننه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولگي مخکې د استازې پواسطه وړاندې کوي. – خپلې ستونزې په گوته کوي او پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځواب ورکوي. – د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي. – له ټولگي څخه بهر فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د اورشيندونکو نښې په مخروطي بڼه يو شمير غونډۍ د بزلت، سکوريا گردې ډبرې چې ډېر کوچني کوچني سوري لري، لکه د پښود منښلو ډبره (سنگ پای) اوپو مايس ډوله ډبرې چې شفافې او کم وزنه دي. سر بېره پر دې د اورشيندونکو په گاونډ کې د تودو اوبو چينې شتون لري.

۲– د افغانستان په سويل لويديځ د نيمروز په ولايت کې دي

۳– د گل کوه غر منظم مخروطي جوړښت لري

۴– د بلخ په ولايت کې د شفا چينه ده چې زيړ رنگه اوبه لري او د سلفرو د شتون نمايند گي کوي، شته.

۹– د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

په افغانستان کې فعاله اورشيندونکي نشته، خو ځنې نښې شته چې اورشيندونکې سيمې راپېژني. په دې ډول روښانه کوي چې د هندوکش د لړۍ د جوړښت په لومړۍ کې له تکتونيکي فعاليتونو سره موازي په افغانستان کې اورشيندونکي محدود فعاليتونه تر سره شوي دي.

د بابا د غره مخروطي بڼه په حقيقت کې اتشفشاني بڼه ده، په هغه سيمه کې د ژوند اړين منرالونه شتون لري. هغه نباتات او بوټي چې بابا په غره کې زرغونيږي له گټورو منرالونو ډک دی. بله اتشفشانې سيمه د گودزيرې په سهيل کې شتون لري چې ځيني د بزلت ډبرې د دې سيمې د اورشيندولو فعاليتونو ښکارندوي دي، د غزني ولايت د ناور په سيمه کې هم د (برک...) ډبرې د اتشفشان د بزلت ډبرو له ډلې څخه دي. چې د بابا د غره سره يو ځاي په دې دوو سيمو کې هم د اور غورځوونې فعاليتونه رامنځ ته شويدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۷ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د نړۍ د پیدایښت په باره کې نظریې	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د نړۍ له پیدایښت سره بشپړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د اسلام د مقدس دین له نظره به د نړۍ په پیدایښت پوه شي. - د پخوانیو پوهانو له نظره به د نړۍ د پیدایښت په اړه معلومات تر لاسه کړي - د نړۍ د پیدایښت په باره کې به د نووو پوهانو له نظر یو څخه خبر شي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي د لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوتر سي ډي ګانې او انټرنېټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، له تېر لوست سره د نوې لوست اړیکې ټینګول. - هڅوونکې پوښتنه. - د نړۍ د پیدایښت په باره کې څه پوهیږئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ - د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د نړۍ د پیدایښت په اړه پوښتنې وکړئ. - د لومړنیو نقشو له مخې د نړۍ پیدایښت څرګند کړئ - د نړۍ د پیدایښت په باب خبرې وکړئ - پر تختې د نوي لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د هغو د ټولګي فعالیتونه وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ. - له ټولګي څخه بهر فعالیتونه څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري. - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د نړۍ د پیدایښت په اړه د نظر ښکاره کوي. - نقشې ته په غور ګوري او د ښاغلي ښوونکي لارښوونې په غور اوري - د نړۍ د پیدایښت په هکله له ښاغلي ښوونکي سره خبرې کوي. - تختې ته ګوري او غوره ټکي ترې لیکي - د ټولګي د ننه ډله ییزو فعالیتونو کې ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې د خپل استازي پواسطه وړاندې کوي. - مهم ټکي او خپلې پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځواب ورکوي. - د لوست لنډیز ته غوږ نیسي او ځانونه پرې پوهوي - له ټولګي بهر فعالیت تر سره کوي..	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- پخوانیو پوهانو د نړۍ د پیدایښت په هکله داسې نظر یې ورکړې وې، چې د کایناتو په فضاکې لوګی او غاز په پراخه حجم تیت او پرک وچې ننیو پوهانو هم هغه منلې چې د سحابه (نیبولا) په نوم یې یادکړې دی.

۲- کانت د نړۍ د پیدایښت په هکله داسې نظر ورکړی دی چې د کایناتو په فضا کې (نیبولا) تورې وریځې یا د غبار غوندې وریځې له جامدو کوچنیو زرو سره شتون درلود چې د وخت په تیرېدو د جاذبې قوې پواسطه سره ونښتل او لویه کتله یې جوړه کړه.

لاپلاس داسې نظر ورکړې چې لمریز نظام په لومړي پړاوکې له سحابي وریځې څخه عبارت وچې ډېره زیاته تودوخه یې لرله. د نوموړو وریځو پنډوالی ډېر زیات و، د همدغو وریځو تودوخه د وخت په تیرېدو سره کمه شوه، په پایله کې یې کنډې او سوري پیدا کړه، هاربیکر په دې عقیده وچې نیبولا د وریځې کتلو یا هغو حلقو چې د هغو پنډوالي د ځمکې د کتلې او یاله هغې څخه غټ و، شتون درلود، دغه کتلې په فضا کې او په حرکت کې وې، په ناڅاپي ډول د لمر په سطحه ولګېده او وچاودیده اوله شیندل شوو ټوټو څخه یې ستوري جوړ شول، د تایدل د نظر یې له مخې لمر په کایناتو کې د یو وړانګو لرونکي جسم اوسرې وړانګې په ډول شتون درلود، وروسته ټوټې شو او د لمریز نظام ستوري یې جوړ کړل.

۳- د نړۍ د پیدایښت په شیبو کې لویه چاودنه چې د بیګ بنګ Bigbang په نامه د کائناتو او په فضا کې رامنځ ته شوه او د هغې په اثر د شېدو د لارې کهکشان او منظومې جوړې شوې، لاکبیر داسې نظر لري چې په فضا کې آسماني ډبرې شته، هغه سیاري چې په لمریز نظام کې دي د همدغه تېږو له یو ځای کېدو څخه جوړې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

پخوانیو او نوو پوهانو د عالم د پیدایښت په باره کې بېلې بېلې نظریې ورکړې دي، خو د اسلام د سپیڅلي دین له پلوه الله ج نړۍ او ټول موجودات پیدا کړي دي. د اسلام له نظره د کایناتو په فضا کې پراخه حجم او خپور دود او غاز موجود و چې ننني پوهانو هم دا منلې ده او هغه (نیبولا سحابي) په نوم یادوي.

د وریځو نظریه:

دا ډېره پخوانۍ نظریه ده چې الماني فیلسوف امانیول کانت او فرانسوي ریاضي پوه پیرسمیون لاپلاس ۱۷۹۶میلادي کال د وریځو فرضیه وړاندې کړه، دغه نظریه د لمریزې منظومې منشا لومړنۍ وریځ یا سحابي بولي چې د جاذبې لاندې راغلې او په پایله کې د دغه سحابي وریځې په مرکز کې لمر منځ ته راغی او په شاوخوا کې یې ستورو ښه و موندله، دغه نظریه تر ۱۰۰ کاله مخکې پورې یعنې د نولسمې پېړۍ تر پایه د منلو وړوه.

د چامبرلین او د مالتون نظریه:

امریکایي ځمکه پېژندونکي چامبرلین په (۱۹) پیړۍ کې له مولتن منجم سره بله نظریه وړاندې کړه، هغوی څرګنده کړه چې لمریزه منظومه هغه وخت منځ ته راغله چې نور ستوري د لمر په نژدې کې تېریده او تېرېدنې په دغه حرکت کې د لمر له سطحې ویلې شوي توکي راوتل او دغه تود ګاز متراکم کېدل راټولېدل او بېلېدل، په ستورو بدل شو، کوچنۍ لارې د یو بل د متقابلې جاذبې د طاقت په اثر یو بل جذب او ستورې پیدا شول په **۱۹۳۴** میلادي کال کې راتزل چې فضایي فزیک پوه و، څرګنده کړه چې ستورې په ګډه د لمریزې منظومې ټول مسایل پکې راځي، خو د لمر حجم د ځمکې په پرتله ۱، **۳۰۴۰۰۰** ځله ډېر دي او د لمریز نظام د ټولو سیارو په پرتله یې د کتلې وزن **۷۵۰** ځلې زیات دي، په همدې وخت کې منجمانو (ستورو پیژندونکو) داسي نبني، هم وکتلې چې د دغه وړاندیز د منلو سبب شو چې ټول ستوري د لمر په ګډون د سیارو ترمنځ وریځو د انقباض په پایله کې منځ ته راغله دي.

د نیبولا د وریځو نظریه: په **۱۹۴۰ – ۱۹۵۵** کلونو کې الماني، هالیندي او امریکایي ستورو پیژندونکو یوه بشپړه نظریه وړاندې کړه، کولای شو چې د لمریز نظام ټول مسایل پکې حل شي. د (غباري) وریځې د نظریې په اساس لمریزه منظومه له هغه وریځې چې غاز او غبار پکې دی (نېبولا) چې ډېره ورو تاوېدله اوله هغې وروسته کلکه ښکاره شوه، د دغه تاوېدو سرعت مرکز ته په نژدې برخه کې لږو اوله مرکز څخه په لرې کېدوکې ډېر شوېدي، کله چې وریځې ورو ورو سړېدې په ځنډوکې یې متراکم مواد و، کردابونو غوندې منځ ته راغله او په پایله کې یې ستورې ښکاره شول چې ټول په یو لورې څرخېدل مرکزي برخې کې څرخیدل ورو، د متراکم کېدو په نتیجه کې یې د لمر کتله رامنځ ته شوه او ورو ورو د متراکم شوو توکو د جاذبې ځواک د لمر د مرکز په تودوخه کې ډېر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th><th>د مطلبونو سرلیکونه</th></tr>
<tr><td colspan="2">Galaxy کهکشان</td><td>۱– د لوست موضوع</td></tr>
<tr><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د کهکشان او دهغه ډولونه په بشپړه توګه وپیژني
ځانګړې موخې:
– د کهکشان په باره کې به معلومات تر لاسه کړای شي.
– د کهکشان ډولونه به یو له بل څخه بیل کړي.
– د شیدو لار او د اندرو میدا کهکشان به وپیژني او مینه به پیدا کړي.
– درې ګونې کهکشان او قنطورس به وپیژني او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.</td><td>۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td></tr>
<tr><td colspan="2">څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td><td>۳– د تدریس میتود</td></tr>
<tr><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه، که شونې وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.</td><td>۴– د تدریس اړین توکي</td></tr>
<tr><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.</td><td>۵– د ارزونې لارې</td></tr>
<tr><td>وخت په دقیقو</td><td>د سلام اچول، روغبړ، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه بهر فعالیت دتېر لوست ارزونه او له تېر لوست سره د نوي لوست د اړیکو ټینګول.</td><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقیقې</td><td>– هڅوونکې پوښتنه:
– ایا پوهیږئ چې کهکشان څه شی دی؟</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د کهکشان په باره کې پوښتنې وکړئ. – د نقشې له مخې د کهکشان لمريزه منظومه شرحه کړئ – د کهکشان په باره کې خپلو کې خبرې وکړئ – پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي وليکئ. – د کهکشان د نوي لوست د دلدل د لارې کهکشان او اندروميدا کهکشان د ترې انکلوم کهکشان او د قنطورس کهکشان شرحه کړئ – زده‌کوونکي په ډلو ووېشئ او د ټولګي د ننه فعاليت يې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – پوښتنې وکړئ – د لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعاليت څرګند کړئ	– د نوی لوست سرليک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – په نقشه کې د رنګ د کارولو په اړه نظر ښکاره کوي. – نقشې ته پاملرنه کوي او د ښاغلي ښوونکي لارښوونې په غور اوري – د کهکشان په اړه خبرې کوي. – په نقشه کې د رنګ د کارولو په باره کې له ښاغلي ښوونکي سره خبرې کوي او شرحې ته غوږ نيسي. – په ټولګي کې خپلې پوښتنې مطرح کوي. – زده‌کوونکي په ډلوکې د خپل فعاليت نتيجه د ټولګي په مخکې د ښوونکي په لارښوونه د ډلې د استازې پواسطه وړاندې کوي. – د نوي لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وايي – د نوي لوست لنډيز ته ځيرېږي چې پرې پوه شي – له ټولګي څخه بهر فعاليت تر سره کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د لمر وړانګې ځمکې ته په اتو دقيقو کې را رسيږي

۲– د شېدو د لارې په کهکشان کې له دوو سوو ميليونو زيات ستوري او ثوابت شته چې يو شميرېې له لمر څخه ځو ځله غټې او لوی دي. د ښلګې په توګه د ويګا ستوري د لمر ځو برابره دي. بيتل ګوس د لمر ۶۰۰ برابره او دبران دلمر ۲۰ برابره دي.

۳– د دې لپاره چې د غه کهکشان له زياتې پراختيا سره په لايتناهي فضا کې د صاف آسمان په شپو کې د شودو په روښانه رنګ ليدل کيږي، نو دغه کهکشان د شودو د لارې په نوم ياديږي

۴– له لويې چاودنې څخه مراد د ستورو، ثوابتو او قمرونو د جوړښت اساس دی چې د عالم د جوړښت بنسټ جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

کهکشان د ستورو د سیستم له هغې ټولګې څخه عبارت دی چې د ستورو نړۍ هم ورته وایي. په کهکشان کې په ملیاردو ستوري شتون لري، د فضا پراختیا او سحابي کهکشان اندازه کېدلی نشي، پیل او پای یې ټاکلی نشو، د کایناتو په فضا کې په میلیونو فضا یي کهکشانونه شته چې لمریز نظام نظر د هغه لویوالی ته دیو ټکي حیثیت لري، په ځینو هغو عکسونو کې چې له ستورو اخېستل شوي، لیدل کیږي چې لمریز نظام په سحابي کهکشان کې د نقطې په شان یو ځای نیولی دی او په ملیونو نورې منظومې یې په شاوخوا کې لیدل کیږي، که څه هم لمریزې منظومې په سحابي کهکشان کې ډیر کم ځای نیولی، سره له دې هم د لمر او دهغه د ډیر لرې ستوري (پلوتو) ترمنځ (۹۲۴) میلیونه کیلومتره واټن شته دی. چې د ځمکې د کرې په نسبت د لمر چاپیره په (۲۴۹) کالو او دورو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي، دغه رقمونه د لمریز نظام پراخیتا او لویوالی په ښه ډول ښکاره کوي، د لمریز نظام د پراختیا او لویوالي او د کایناتو د پراختیا په باره کې په زړه پورې معلومات وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۹ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	لمریز نظام	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د شمسي منظومې پېژندنه. ځانګړې موخې: – د شمسي منظومې په باره کې به معلومات حاصل کړي. – د شمسي منظومې د جوړښت په باره کې به پوهه حاصله کړي او نوروته به يې وړاندې کړاي شي – شمسي منظومه به رسم کړای شي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییزکار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي د لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافيايي ويديويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي دیاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، دنوي او تېر درس ترمنځ داړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه. – ایا د شمسي منظومې په باره کې معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – نوي لوست په پټه خوله ولولئ. – د نوي لوست مهمې برخې په تختې ولیکئ ستونزمن لغتونه او اصطلاحگانې معنا او روښانه کړئ. – د شمسي منظومې محتوا روښانه کړئ. – نقشه شمسي منظومه ښیي – د نقشې په باره کې له زده‌کوونکو سره خبرې وکړئ. – د شمسي منظومې نوی لوست، سحابي نظریه د چامبرلین او مالتون، د وریځو او غباري وریځو په اړوند نظر څرگند کړئ. – ز ده کوونکي د ټولگي د ننه فعالیت له پاره په ډلو کې تنظیم کړئ. – له زده‌کوونکو پوښتنه وکړئ – د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولگي بهر فعالیت دنده روښانه کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته گوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – تختې ته گوري – د لغتونو او اصطلاحگانو معنا کولوته غوږ نیسي – د لوست تشریح کولوته غوږ نیسي – نقشې ته گوري او لولي يې. – د ښوونکي خبرو ته پاملرنه کوي. – په ډلو کې د ټولگي د ننه فعالیت کوي، په خپلو کې مشوره کوي او د خپل بحث نتیجه د ټولگي مخې ته وایي – پوښتنې ته ځواب وايي – د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي – ز ده کوونکي له ټولگي څخه وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– شمسي منظومه ډیر اوږ د لرغونتوب لري، پوهان په دې عقیده دي چې شمسي منظومه پنځه ملیارده کاله پخوا جوړه شوې ده، هغه وخت چې د غاز گرد او غبار زیاتې برخې سره گډې شوې، د جاذبې په اثر سره یو ځای شوې، دغه د گاز غبار او گرد پراخه برخه کلکه شوه، منځنۍ برخه یې داغ شوه، په پای کې لمر او د شمسي منظومې ټول ستوري ترې جوړ شول.

۲– شمسي منظومه په شمسي نظام پورې اړوند سیارو او اجرا موله ټولگي څخه عبارت ده. نهه اصلي سیارې پکې دي لکه: عطارد، زهره، ځمکه، مریخ، مشتري، زحل، اورانوس، نیپتون، پلوتو او د ستورو غټې او واړه اسماني اجرام دی چې د مریخ او مشتري ترمنځ دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

شمسي منظومه ډېره اوږ ده لرغو نتیا لري، پوهان په دې باور دي چې شمسي منظومه پنځه ملیارده کاله پخوا جوړه شوې، کله چې ډېر ګرد او غبار سره یو ځای شو، د جاذبې پواسطه سره غونډ شول، دغه د غاز او غبار ټوټه سره کلکه شوه او په منځنۍ برخه کې ترې سکروټه جوړه شوه چې په پایله کې ترې لمر او د شمسي منظومې ټول ستوري جوړ شول، د شمسي منظومې د جوړښت او پیدایښت په باره کې پوهانو او عالمانو بېلې بېلې نظریې وړاندې کړي دي.

په شمسي نظام کې بې شمیره لکۍ لرونکي ستوري او میتا اوریتونه شتون لري، چې له هغو څخه یې ځینې د شهاب ساقب په نوم پیژنو، د ستورو د لوي کمر بند سر بیره واړه ستوري شتون لري چې په منظم ډول د لمر شاوخوا را څرخي، کله چې له دې ستورو څخه یو له خپل مدار څخه ووزي، د آسماني ډبرو په نوم نا معلومو خواوته حرکت کوي، کله کله هم دا آسماني ډبرې ځمکې ته راځي او پر ځمکه لګیږي، چې لویې کندې رامنځ ته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۰ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د شمسی منظومې د لمریز نظام سیارې	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د شمسي منظومې له سیارو سره به زده‌کوونکي اشنا شي. ځانګړې موخې: – د شمسي نظام د سیارو په باره کې به معلومات پیدا کړي – د شمسي منظومې د سیارو نومونه به وویلای شي – د شمسي منظومې او ټولو سیارو په اړه به پوه شي او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او له تېر لوست سره د نوي لوست د اړیکو ټینګول. – هڅوونکي پوښتنه – د لوست د پیل د انګیزې پوښتنه؟ – ایا د لمریز نظام د سیارو په اړه معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پټې خولې لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د نوي لوست مهمې برخې پر تخته ولیکئ - ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې معنا کړئ. - د شمسي منظومې د ستورو محتوا څرګنده کړئ. - نقشه د شمسي منظومې ستوري ښیئ - له زده کوونکو سره د نقشې په اړه خبرې وکړئ - زده‌کوونکي په ټولګي کې د فعالیت د تر سره کولو په خاطر په ډلو وویشئ. - له زده‌کوونکو د ارزونې په اړوند پوښتنه وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ له ټولګي څخه د وتلې فعالیت سپارښتنه وکړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري. - نوي لوست په پټه خوله لولي. - تختې ته ګوري. - د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نیسي. - د لوست څرګندولوته غوږ نیسي - نقشې ته ګوري او لولي یې - د ښوونکي خبروته پاملرنه کوي. - زده‌کوونکي په ډلو کې د ټولګي د ننه فعالیت تر سره کوي، په خپلو کې مشوره کوي د خپل بحث پایلې د استازو پواسطه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي. - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولګي څخه وتلي فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- عطارد، زهره، ځمکه، مریخ، مشتري، زحل، اورانوس، نیپتون، او پلوتو.

۲- مشتري

۳- پلوتو

۴- د زحل سیاره د لمریز نظام، له ډېر خارق العاده سیارو څخه ده، د زحل سیاره داسې حلقې لري چې له زرونو کوچنیو حلقو څخه جوړې شوي دي. د زحل حلقې له بې شمېره آسماني، اجرامو او غبارونو څخه جوړې شوې دي، په داسې حال کې چې اورانوس حلقه نه لري اوکه د تلسکوب پواسطه یې وګورو پکې داسې سیارې دي چې رنګ یې د هایدروجن او میتان د غاز غوندې رامنځ ته شوی دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د شمسي منظومې ستوري په مجموع کې د لمریز نظام سیستم جوړوي، له (۹) سیارو څخه عبارت دي چې د لمر په شاوخوا کې په بېلو بېلو واټنونو په بیضووي او مستوي مدارونو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي چې په دې کتاب کې د ټولو لوستونو په باره کې پوره معلومات ورکړل شوي دي.

حجم د سیارو جسامت او مساحت یو له بل څخه توپیر لري، هغه درې سیارې چې لمر ته نژدې دي، د ګرمو او تودو سیارو په نوم یادیږي، ځینې له دې سیارو څخه پر ځان چاپیره اضافي کمر بندونه هم لري مثلا د زحل او مشتري سیارې چې تر اوسه یې خاورین قشرنه دی رامنځ ته شوی، جوړښت یې د تکامل په حال کې دی. نیپتون او پلوتو د شمسي نظام له ډیرو لرو سیارو څخه دي، چې ډېر ساړه او همیشني یخ لري. له دې سیارو هریو د بیضوي په د بیلا بیلو مستوي ګانو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي. له دې سیارو څخه یې ځینې بیلا بیلې سپوږ مکۍ لري. چې ځمکه یو سپوږمۍ لري، میاشت یوازینۍ مشهوره سپوږمۍ شمیرل کیږي. له دې سیارو څخه یې ځینې ډېرې سپوږمۍ لري، چې لوی او واړه کمر بندونه یې له ځانه چاپیره جوړ کړیدي.

باید یادونه وکړو چې لمریزه منظومه د شېدو د لارې د کهکشان له مرکز څخه ۲۶ زره نورې کاله واټن لري. په دې ترتیب د شېدو د لارې په کهکشان کې د زرګونو او ملیونو شمسي نظامونو د شتوالي اټکل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۱ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ځمکې جوړښت	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي – عمومي موخې: – د ځمکې د جوړښت په اړه به معلومات پیدا کړي ځانګړې موخې: – د ځمکې په جوړښت به پوه شي. – د ځمکې د طبقې رسم به وکړای شي. – د ځمکې د بهرني قشر او دهغه د طبقو په اړه به پوه شي. – د ځمکې د هستې او د ځمکې د اندازې او حجم په باره کې به معلومات پیدا کړي او نوروته به یې وړاندې کړي. – د اوبو او وچې ټوټې به وپیژني.	
۳– د تدریس میتود	تشریح کول، د ځمکې د داخلي او خارجي طبقو په نقشې کارکول، ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه.	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه او عکسونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی کار، د تېر لوست ارزونه او د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	هڅوونکې پوښتنه: – د ځمکې د جوړښت په هکله څه پوهیږئ؟	۱۰دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - پر تختې د نوي لوست مهمې برخې وليکئ. - ستونزمن لغتونه اواصطلاحگانې حل او معنا کړئ. - په تخته د لوست غوره او مهم ټکي وليکئ. - د ځمکې د جوړښت محتوا تشريح کړئ. - په نقشه کې د ځمکې د ننه طبقې وښيئ. - ز ده کوونکي په ډلو وويشئ او د ټولگي د ننه د هرې ډلې کار وروښيئ. - د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ. - د نوي لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولگي څخه وتلی کار وروښيئ.	- د نوي لوست سرليک ته گوري. - نوی لوست په پټه خوله لولي. - تختې ته گوري. - د لغتونو او اصطلاحگانو معنا ته غوږ نيسي - د لوست څرگندولوته غوږ نيسي - په نقشه کې د ځمکې طبقو ته گوري لولي يې او تشريح ته غوږ نيسي - د ښوونکي خبروته پاملرنه کوي او په نقشې کې د ځمکې طبقوته پاملرنه کوي. - په ډلو کې کار کوي د خپلې ډلې کار د خپل استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولگي مخکې نورروته وړاندې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وايي - د نوي لوست لنډيزته غوږ نيسي او ځانونه پوهوي - له ټولگي څخه وتلی فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د ځمکې طبقې له ليتوسفير، ځمکې بانديني مخ (قشر)، (د سيال، سيما)، مگما، د ځمکې هستې له داخلي او خارجي هستې څخه عبارت دی.

۲- هغه ټول.

۳- د سيال د طبقې مرکبونه، زياتره د سيلوسيم او المونيم له توکو څخه جوړ شوي او سيما په طبقې باندې دي، خو دسيما طبقه د ځمکې د قشر دويم Mil. Sec څخه دی چې د سيلوسيم او ميگنيزيم له مرکبونو څخه جوړه شوې ده.

په دې ساحه کې دزلزلې د څپو سرعت حساب شوی دی، د سيال د طبقې ډېرې د گرانيت ډېرې دي، چې له فلد سپار او مايکا ډوله منرالونو څخه جوړې شوي دي او د فلدسپار د منرال مقاومت د جوي او هايدريشن عوارضو په مقابل کې ډير کم دی، ډير ژر تجزيه او حل کيږي. خو د سيما طبقه تياره او تور رنگې ده او د بزالت له ډول څخه ده چې د اورشيندونکو توکو دوتو پر وخت کې لاوا ډبرې کلکې ټوټې رامنځ ته کوي.

۴- د مگما طبقه د اوسپنې مگنيزيم او سيليکيت له توکو څخه جوړه شوې ده، منرالونه او د دغو عنصرو ترکيب کلکې ډبرې رامنځته کوي، خو د ځمکې هسته له دوو بېلو بېلو طبقو څخه د داخلي هستې او خارجي هستې په نوم چې د فزيکې څرنگوالي او دکيمياوي خواصو د ترکيب له پلوه يې هره يوه بېله بېله ده، مقناطيسي ځانگړنه لري.

۵- ځمکه د لويوالي له پلوه پنځمه سياره شميرل شوې، د ځمکې حجم يو ترليون او درې اتيا ميليارده او درې سوه اوشل ميليونه کيلو متره مکعبه دی.

٦- په سلو کې ۷۱٪ يې اوبه، ۲۹٪ يې وچه ده

۷- وچې ټوټې يې د اسيا، افريقا، اروپا، امريکا، استراليا او انترکتيکا له وچو له اوبو ټوټې يې له شمالي کنگل، سويلي کنگل، آرام سمندر، اطلس او د هند له سمندرونو څخه عبارت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

ځمکه کرې ته ډېره نژدې بڼه لري، غرونو او درو دغې کروي بڼې ته لږ بدلون ورکړی، دغه کره په قطبونو کې لږه را ننوتلې او د استوا په برخه کې وتلې ده، له دې امله ځمکه دجیود بڼه لري، د ځمکې قطبي قطر له استوایي څخه (۴۰) کیلومتره لږ دی. د ځمکې کره له بیلو بیلو طبقو څخه جوړه شوې ده، لکه لیتوسفیر، د ځمکې قشر، دسیال طبقه، د سیما طبقه، د منتل طبقه، مګما، د ځمکې هسته، (داخلې او خارجې هسته).

د ځمکې داخلي تودوخه له ۳۰۰۰ سانتي ګراد درجو څخه زیاته ده، چې دا هسته له کروم او اوسپنې څخه رامنځ ته شوې او د ځمکې ډېره درنه برخه جوړوي، د ملیونونو اتموسفیرونو تر فشار لاندې یو له سره ګډ شوي دي، که چیرې کله د اتشفشانونو له خواو او سوریو څخه اتشفشان د ځمکې سطحې ته لار پیدا کوي لاوا مواد د ځمکې له داخلي او بهرنۍ سطحې څخه او د هغې طبقې له پاسه سیال او سیما ځای نیسي، چې وچې ټوټې او بحرونه جوړوي، د ارتفاع یا لوړوالي توپیر د ځمکې په قشر کې ډېر زیات دی، ډېره لوړه څوکه د ځمکې پر مخ د ایورست څوکه ده چې ۸۸۴۸ متره لوړوالي لري، په داسې حال چې د ځمکې ډېره ژوره برخه د چین په شرقې خوا د بحر الکاهل په سمندر کې د ماریانا ګودال دی، چې ۱۱۰۳۲ متره د چین په سهیل کې موقعیت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۲ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د نړۍ مشهور سیندونه	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - ز ده کوونکي به د نړۍ د مشهورو سیندونو به په اړه معلومات پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د نړۍ د مشهورو سیندونه به په نقشه کې وښايي. - د نړۍ د مشهورو سیندونو نومونه به واخلي. - د بریښنا د انرژۍ د تولید او د کرنې له پلوه به د سیندونو له ګټو مینه پیدا کړي.	
۳- د تدریس میتود	شرحه کول، د نړۍ په طبیعي نقشې کار، ډله ییزکار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنترول، د ټولګي د ننه فعالیت او د عملي کار ارزونه هڅوونکي پوښتنه: - د مشهورو سیندونو په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – د پټې خولې لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د نوي لوست مهمې برخې په تختې وليکئ. – ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې معنا او اصلاح کړئ. – د نړۍ د مشهورو سيندونو محتوى توضيح کړئ. – په نقشه کې د نړۍ مشهور سيندونه وروښيئ – د نړۍ د مشهور سيندونو په اړه زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي کې د هغو فعاليت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ.	– د نوي لوست سرليک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – تختې ته ګوري. – د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نيسئ – د لوست توضيح ته غوږ نيسي – په نقشه کې د نړۍ مشهور سيندونه ګوري او هغه مطالعه کوي. – د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د خپل استازې پواسطه د ښوونکي له نظر سره سم د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – مهمې نقطې او پوښتنې طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وايي د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي او ځانونه پوهوي – له ټولګي څخه وتلی فعاليت تر سره کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د نړۍ ډير مشهور سيندونه له نيل درياب، آمازون، دانيوب، سند، مى سي سي پي، آمو، (جيحون)، سير دريا، (سيحون)، هوانګهو، اورال، دجله او فرات، اوب، لينا، راين، والګا، لورا، دنيپر، دينستر، تاژ، او ستولا، ګوار ديانا، پو، رون، کانګو، نايجريا، کلورادو، ماديرا، پارانا، دارلينګ، جورجيا، ديامنتينا، تاسون، ويکتوريا او موراى څخه عبارت دي.

۲– د نيل درياب د افريقا له ډيرو اوږدو دريابونو څخه دى چې د افريقې له ختيځو غرونو او د ويکتوريا د جهيل له شمال څخه يې سر چينه اخيستې، د سوډان او مصر هيوادونو له منځ څخه تيريږي، د (۶۶۵۰) کيلو مترو په شاوخوا له لارې وهلو څخه وروسته د مديترانې په بحيره کې توييږي، په اتيوپي کې د اوړي د تيزو بارانونو پواسطه د نيل درياب دومره ډيريږي، چې له څنډو څخه يې اوړي، دغه درياب کرنيزه، اقتصادي او ترانسپورتي مهم ارزښت لري، دوه لوى مرستيالان لري چې په سپين نيل او په آبي نيل مشهور دى.

۳– د مي سي سي پي درياب د شمالي امريکا د اوبو ډيره لويه او مهمه شبکه بلل کيږي، دغه درياب خپل ډير مهم مرستيال يعنې ميسوري سره (۶۴۲۰) کيلومترو په اوږ والي له شمال څخه سويل خواته بهيږي، د مې سې پي نوم بومي منشا ده او د اوبو د پلار معنا لري، د دغه درياب په حوزه کې د طبيعې نا برابرو شرايطو په علت له ډير پيچلي تګلاري په پاى کې د مکزيک خليج ته توييږي.

۴– د دارلينګ درياب د استراليا له ډيرو لويو دريابونو څخه دى چې اقتصادي اهميت لري او له اوبو څخه يې دکرنيزو ځمکو په خړوبو لوکې کار اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د نړۍ د مشهورو دريابونو نومونه په لوست او پوښتنو کې راغلي، اوس د هغو دريابونو په هکله لنډ معلومات وړاندې کوو:

۱- د يانګ تسه درياب: يانګ تسه د اسيا له ټولو زيات اوږد او د نړۍ په دريابونو کې د اوږدوالي له پلوه دريم درياب دي چې اوږدوالي يې(۶۳۰۰) کيلو مترو ته رسيږي، د تبت او چين ترمنځ بهيږي، سر چينه يې د بحر له سطحې له (۵۵۰۰) مترو څخه لوړه، د تبت په لوړوکې ده. دغه درياب د خپلې تګلارې په اوږدو کې له ژورو اوکږو وږو درو څخه تيريږي، چې کرنيز، اقتصادي او ترانسپورتي ارزښت لري.

۲- د سيند درياب: د سيند درياب د اسيا له ډيرو سترو او مشهورو دريابونو څخه دی، له دغه درياب څخه هماليه د زراعتي ځمکو په خړوبولو او د سوداګريزو توکو د وړلو راوړو په منظور کار اخېستل کيږي، دغه درياب پنځه مرستيالان لري چې له جهلم، چناب، راوي، ستلج او بنير څخه عبارت دي، چې د پنجاب په سيمه کې سره يو ځای کيږي او د سيند درياب په نامه ياديږي، البته دغه درياب د اندوس او اباسين په نومونو هم ياد شوی او د سويل او سويل لويديځ خط ته رهي دی، طول يې (۳۱۸۰) کيلومتره دی او د هند بحرته تويږي، د کابل سيندېې هم له مرستيالانو څخه دی.

۳- د دانيوب درياب: دا درياب د اروپا له مشهورو دريابونو څخه دی چې له څو هېوادونو تيريږي، طول يې (۲۸۶۰)کيلومتره دی، په المان کې د تور ځنګل له غرونو څخه سر چينه اخلي، د المان، اتريش، طبرستان او د پخوانۍ يوګوسلاويې له يوې برخې، هنګري، بلغاريا، رومانيا او سلواکيا څخه چې تير شي، تورې بحيرې ته لويږي، سياسي، اقتصادي او کرنيز ارزښت لري.

۴- دمي سي سي پي درياب: د شمالي امريکا د اوبو لويه او غټه شبکه د مى سي سي پي درياب دی، دغه درياب له ډير مهم مرستيال ميسوري سره د ۶۴۲۰ کيلو مترو په اوږدوالي له شمال څخه سويل خواته بهيږي د مي سي سي پي د نوم معنا بومي منشا ده چې د اوبو د پلار معنا لري، د دغه درياب رژيم دهغه د يوې حوزې د طبيعي نا برابرو شرايطو په علت ډير پيچلی دی او په پای کې د مکزيک خليج ته تويږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۳ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ځمکې د وچو ټوټو لوړې ژورې	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – ز ده کوونکي به د ځمکې د وچو ټوټو د لوړو او ژورو په اړه معلومات پیدا کړي. ځانګړې موخې: – د ځمکې د وچو ټوټو او ژورو په باره کې به معلومات پیدا او نوروته وړاندې کړي. – د ځمکې د مخ په نقشې کې به رسم کړي. – د ځمکې د مخ له لوړو او ژورو سره به د کرنې له پلوه مینه پیداکړي.	
۳– د تدریس میتود	شرحه، د نړۍ په طبیعي نقشې باندې کار، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، پر لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، دتېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، دتېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. هڅوونکې پوښتنه – د ځمکې د وچې ټوټې د لوړو او ژورو په اړه څه پوهیږئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

٧– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– د تختې پر مخ د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د نوي لوست په پټه خوله لوستلو سپارښتنه وکړئ. – پر تختې د نوي لوست د مهمو برخو لیکلو لاربښوونه وکړئ. – د نوي لوست لغتونه او اصطلاحکانې معنا او اصلاح کړئ. – د ځمکې د وچو ټوټو د لوړو او ژورو محتوا توضیح کړئ. – په طبیعي نقشه کې د وچو ټوټو لوړې او ژورې ورته وښیئ – د ځمکې د وچو ټوټو د لوړو او ژورو په هکله له زده‌کوونکو سره خبرې وکړئ. – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلي فعالیت توضیح کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – تختې ته ګوري – د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نیسي – د لوست توضیح ته غوږ نیسي – په طبیعي نقشه کې د ځمکې د وچو ټوټو لوړې او ژورې ګوري او لولي – د ښوونکي خبروته ته پاملرنه کوي. – د ټولګي د ننه ډله ییزو فعالیتونو کې ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي له نظر سره سم د استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندي کوي. – د مهمو نقطو په اړوند پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لنډیز برخې ته ځیرېږي او ځانونه ورباندې پوهوي – د ټولګي د ننه فعالیتونه لیکي	۳۵ دقیقې

٨– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

١– د لوړو او ژورو طبیعې پدیدو، لکه: غرو، غونډیو، درو، جلګو، دښتو، ساراګانو، غونځې شوو او فلاتونو ته ویل کیږي، ځمکې پر مخ زموږ په ژوند کې لوړې ژورې ډېر ستر لوري لري، ځکه چې دریابونه په واورو له پټو غرونو څخه سرچینه اخلي

٢– آلپونه د سینوزویک د لومړیو کهزایي حرکتونو Organic زیږنده ده، دغه سیستم د دوو بیلو بیلو ډلو څخه دي چې لومړی یې د بحر الکاهل د شاوخوا غرونو لړۍ ده او تر اوسه هم د دې حوزې په ځینو سیمو کې اورشیندونکي فعالیتونه او د زلزلې پر له پسې ټکانونه شته، همدغه حلقه ده چې په Fire Ring اوري حلقي یادیږي، دویمه ډله د آلپ او د همالیه غرونو لړۍ ده چې د لرې خیتځ تر جزیرو او نیوزیلنډ پورې اوږده ده. په همدې توګه د شمالي امریکا دراکې او اندیز په غرونو او په جنوب کې د آلپ د سیستم تر سر لیک لاندې دي چې د امریکې له شمال څخه سویل خواته غځیدلي او ښاخونه یې وروسته له هغه چې له چیلي او ارجنټاین څخه تیریږي. له انتارکتیکا سره یوځای کیږي

٣– ماته سیمه د ځمکې د سطحې هغه ماته سیمه ده چې یو څه په وچو ټوټو او یا د بحرونو او غرونو د لړۍ ځمکې د بحر د اوبو لاندې دي، د وچو ټوټو په سطحه کې د ځمکې د قشر مستوي ماتیدنې د ویکتوریا، نیاسا، تانګانیکا د جهیلونو، د احمر بحیرې، د عقبه خلیج او بحرالمیت اوږ دوکې لیدل کیږي، همدارنګه د اتلانتیک تر اوبو لاندې د هند په بحر او د اسیا د ختیځو غاړو ترڅنګ سیمو کې ډیرې ماتیدنې شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د ځمکې د وچو ټوټو موجودې لوړې ژورې په جیولوژیکي بیلو بیلو دورو کې منځ ته راغلې دي چې په لاندې ډول دي وچې د میزوزوییک موده کې پراخه سیمه نیولې وه، بحرونو په تدریجي ډول د لویو غرونو د لړیو جوړښت رامنځته کړی دی، د دې دورې په پای کې هغه ځایونه چې د بحر د اوبو پواسطه لاندې شوي وي، د لویو غرونو د لړۍ د جوړښت سیمه یې رامنځ ته کړې وه، د بېلګې په توګه د آلپ او همالیا د غرو لړۍ، په شمالي امریکا کې د راکې او اپالاش غرونه تریا سیک په دوره کې د ځمکې په سطحه کې د بیلو بیلو غرونو لړۍ او ماتېدنې رامنځ ته کړې، لکه د امریکې د متحده ایالتونوپه خیتځ کې د ابالاش غرونو د آسیا او اروپا په منځ کې د اورال غرونو لړۍ او سکندیناویا شاملې دې، چې د تیستس بحریې له ځانګړنو څخه شمیرل کیږي. په سویلي امریکا کې د اندیز غرونو دکامچتکا ناحیې او د جاپان په شمول د آسیا شمال خیتځ سواحل د تیتس په اوبو کې دي. د اسیا او اروپا په براعظمونو کې د تیتس د بحر پراخې ساحې هم پراخه سیمه نیوله چې د مرکزي اروپا په شمول د مدیترانې ټوله حوزه یې نیولې وه، دورې کوچنۍ اسیا اوږدو کې د فارس خلیج د ایران ټوله رقبه د هند او چین د ټولو ناحیو په شمول د افغانستان ټول خلک او دلرې ختیځ جزیرو د تتیس د بحر سیمه جوړو له. د دغې دورې ټاکلې رسوبونه له سور رنګه آهکی طبقو څخه عبارت دي چې نن ورځ په دغه ټولې ناحیې کې د سور رنګه مرمر ډبرو په بڼه پیدا شوي، د دغه ډول ساختمان غوره بیلګه د جبل الطارق ښکلي مناظر جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	سپوږمۍ او د هغې عمومي ځانګړتیا	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د سپوږمۍ او د هغې له عمومي ځانګړنې سره اشنایي، د سپوږمۍ، حجم، فاصله نسبت ځمکې ته او نورې ځانګړنې) به تر لاسه کړي ځانګړې موخې: - سپوږمۍ او د هغې عمومي ځانګړتیا وي به وپیژني - د سپوږمۍ (د ځمکې د قمر) او د هغې له مخلتفو مراحلو سره به مینه پیدا کړي. - سپوږمۍ به په پوره ډول معرفي کړای شي او نوروته به یې هم معلومات ورکړای شي.	
۳- د تدریس میتود	توضیحي او ډله ییز کار، مباحثه، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي اوسیلې	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	شفاهي، تحریري (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنترول له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د تیر او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول دي - هڅوونکې پوښتنه: - ایا د سپوږمۍ په هکله څه پوهیږئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – د پتې خولې دلوستلو سپارښتنه وکړئ. – سپوږمۍ او د هغې د عموي ځانګړنو په اړه پوښتنه وکړئ. – پر تختې باندې د لوست غوره او مهمې برخې وليکئ. – د نقشې له مخې د سپوږمۍ، ستورو او د هغو عمومي ځانګړتياوې توضيح کړئ – د ځمکې په نسبت، د قمر پنډوالي او نورو توپيرونو په اړه خبرې وکړئ – د ستورو په باب د زده‌کوونکو د ستونزو او پوښتنو حلول – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلې فعاليت څرګند کړئ	– د نوي لوست سرليک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي – د سپوږمۍ او د هغې د ځانګړنو په اړه نظر ښکاره کوي. – د لوست غوره او مهم ټکي ليکي – نقشې ته پاملرنه کړي او د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري – د ټولګي د ننه فعاليت کې کارنده ونډه اخلي – مهم ټکي او خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وايي – د لوست لنډيزته ځيرېږي او ځانونه ور باندې پوهوي – له ټولګي څخه وتلي فعاليتونه ليکي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– سپوږمۍ د ځمکې قمر دی، په شلمه پېړۍ کې امريکايي فضايې بېړۍ د سپوږمۍ پر مخ کښېنا ستې هرې بېړۍ کې درې تنه ناستوو چې دوه تنه يې سپوږمۍ ته ورکښته شول او دريم يې د بېړۍ د لارښوونې مسووليت د سپوږمۍ د شاوخوا په مدار کې درلود.

۲– د امريکا د متحدو ايالتونو دوه هوانوردان هر يو نيل آرم سترانګ او ادوين الدرين (۱۹۶۹) م کال د جولای په ۲۱ نيټه د سپوږمۍ په مدار کې وو، ادوين الدرين د سپوږمۍ په مخ پلی شو او په ګرځېدوېې پيل وکړ، د سپوږمۍ توکي او ډبرې يې راټولې کړې او ځمکې ته يې راوليږې.

۳– سپوږمۍ د ځمکې په شاوخوا چورلې له پخوا څخه قمري جنترۍ د هغې د انتقالي ګرځېدو له مخې جوړيږي، سپوږمۍ يا د ځمکې قمر يوازنی جسم دی چې له نورو ځمکې ته نژدې دی او د ځمکې په شاوخوا خپل انتقالي حرکت په ۲۹ ورځو او ۱۲ ساعتو کې تر سره کوي، له ځمکې سره يوځای د لمر په شاوخوا څرخي، سپوږمۍ د ټولو ستورو له قمرونو څخه زياته د لمر روښاني اخلي، هغه ځمکې ته ليږ دوي، د سپوږمۍ وضعي حرکت په ۲۷، ۳۳ ورځو کې تر سره کيږي. په ۱۶۰۹ ميلادی کال کې ګاليله وکتل چې د سپوږمۍ په مخ کې د غرونوزياتې لړۍ او کندې ليدل کيږي او د سپوږمۍ د راښکون جاذبې قوه شپږ ځله له ځمکې څخه کمه ده. د هوا د کمښت له امله بنفش وړانګه د سپوږمۍ په مخ ډېر اغېزه کوي او هر کله چې څوک په سپوږمۍ کې ودريږي، د کايناتو فضا ورته تياره ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

سپوږمۍ چې د ځمکې قمر دی او لمر غونډې د (۴، ۵) بیلیون کالو په شاوخوا کې پخوا د ځمکې د کرې غونډې منځ ته راغلې، په هغه وخت کې د وریځې غاز او براس ډېره لویه برخه له لومړۍ منظومې بیله شوه او د ګرځېدنې د ځواک په اثرېې په کلکېدو پیل وکړ او په پای کې یې په تودېدو پیل وکړ، دغه برخه کلکه شوه، څو چې د سپوږمۍ اوسنۍ شکل او اندازې ته ورسیده. د سپوږمۍ د سطحې د تودوخې زیاتوالی او ورو ګرځېدنه د دې سبب شوه، چې سپک غازونه یې له سطحې تښتي.د سپوږمۍ کره وچه دښته ده چې هوا نه لري، نه اوبه، نه واښه او نه حیواني ژوند پرته له اتموسفیر څخه اوازونه نه لیږ دیږي، نو خبرې کول پکې شونې نه دي، په سپوږمۍ کې هوا نشته او د ژوند د فعالیت ساحه پکې برابره نه ده دا چې سپوږمۍ د کومو علتونو او شرایطو له مخې اتموسفیر نلري، د جاذبې د قوې او د هغې د راښکون په کموالي او کمزورۍ پورې اړه لري، د سپوږمۍ د راښکون (جاذبې) قوه شپږ ځله له ځمکې څخه کمه ده.

د سپوږمۍ عمومي ځانګړتیا وې دا ډول را لنډ ولي شو:

- د ځمکې او سپوږمۍ ترمنځ واټن (۳۸۲۱۸۰) کیلو متره دي.
- د ځمکې دکرې ټول وزن د سپوږمۍ په پرتله ۸۱ ځلې ډیر دی.
- د سپوږمۍ قطر ۳۴۷۶ کیلو متره دي.
- د سپوږمۍ ډیره پخوانۍ ډېره ۴.۶ ملیارد کاله عمر لري.
- د سپوږمۍ له شمال څخه تر سهیل پورې یو لوی چاود (شکستکۍ) شتون لري
- د سپوږمۍ پرمخ ډیرې ژورې شته دي.
- د امریکا د متحدو ایالاتونو لومړنۍ هوا باز په ۱۹۶۹ م کال د سپوږمۍ پر مخ کښته شو او د پښو ټاپونه د سپوږمۍ پر مخ پاتې شول، څرنګه چې په سپوږمۍ کې باد نه لګیږي، نو ممکن میلیونونه کاله هم دا د پښو ټاپې هلته پاتې شي
- د سپوږمۍ د جاذبې قوه، د ځمکې په پرتله شپږځلې لږه ده.
- د سپوږمۍ انتقالي حرکت د ځمکې په ګردچاپیره په $\frac{1}{2}$ ۲۹ ورځوکې او وضعي حرکت یې ۲۷.۳۳ ورځوکې په خپله شاوخوا بشپړ وي.
- په سمندرونو کې ډیر لوړ مد هغه وخت منځته راځي چې لمر، سپوږمۍ او ځمکه په یوه لیکه کې واقع شي.

یاداشت: د جغرافیې درسي کتاب د نوي چاپ د۱۸۴ مخ په یوولسمه او دولسمه کرښه کې داسې راغلي دي. د سپوږمۍ ورځ ۲۴ ساعته ده یعني په ۲۴ ساعتونوکې یو وار د ځمکې چار چاپیره ګرځي.

که څه هم څو واره اصلاح شوي، خو په همغه ډول پاتې دي، لطفاً یې په دې ډول سم کړئ: سپوږمی خپل وضعي حرکت په ۲۷ ورځو او ۸ دقیقو کې بشپړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	خسوف او کسوف	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د خسوف او کسوف په اړه به معلومات ومومي. ځانګړې موخې: - په خسوف او کسوف به پوه شي. - د خسوف او کسوف توپیربه وکولی شي. - د خسوف او کسوف د رامنځ ته کېدو په اړه به مینه پیدا کړاي شي او نوروته به یې وړاندې کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي او وسیلې	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویډیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت څارنه او د ښوونکي د یاداشت کتابچه.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنټرول له ښوونځي څخه وتلی فعالیت، د تېرلوست ارزونه، د تېر او د نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول - هڅوونکي پوښتنه: - ایا پوهیږئ چې خسوف او کسوف څه شی دی؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د خسوف او کسوف په اړه پوښتنه وکړئ. - د نقشې له مخې خسوف او کسوف توضيح کړئ. - د خسوف او کسوف په اړه خپلو کې خبرې وکړئ. - پر تختې باندې د لوست غوره او مهم ټکي وليکئ. - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ د ټولګي د ننه د هغو فعاليت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې مطرح کړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلی فعاليت توضيح کړئ	- د نوي لوست سرليک ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د خسوف او کسوف په اړه نظر ښکاره کوي. - نقشې ته پاملرنه کوي د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري. - د خسوف او کسوف په اړه به معلومات تر لاسه کړي - تختې ته ګوري - د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې کارنده ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکې له نظر سره سم په خپل استازې د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - مهم ټکي او پوښتنې مطرح کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي څخه وتلی فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- کله چې ځمکه د سپوږمۍ او لمر ترمنځ په يوه مستقيمه کرښه راشي، په دې حالت کې که د ځمکې سورې په سپوږمۍ ولويږي، خسوف يا د مياشتې نيول منځ ته راځي.

۲- کله چې سپوږمۍ د لمر او ځمکې ترمنځ په يوه مستقيمه کرښه راشي، په دې حالت کې، د ځمکې سورې په سپوږمۍ ولويږي کسوف يا (لمرنيونه) منځ ته راځي.

۳- د څوار لسمې شپې سپوږمۍ ته بدر وايي يعنې په څوارلسمه شپه سپوږمۍ ټوله بشپړ روښانه ليدل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

کسوف له لمر نیولو او خسوف له سپوږمۍ نیولو څخه عبارت دی، کسوف کیدای شي چې یوازې د میاشتې په نوي کېدو کې پیش شي او خسوف یوازې د بدر په وخت، همدارنګه له ځمکې سره یو ځای په ۳٦٥ ورځو او ٦ ساعتو کې د لمر چاپیره په یوه وار ګرځېدو کې بشپړیږي.

د لمر د نیولو په موده کې هوا تیاره وي او ستوري لیدل کیږي، مخکې له دې چې لمر بشپړو پوښل شي، له اړخ څخه یې میاشت یا سپوږمۍ خپله روښنایي راپریبا سي.

خسوف او کسوف یوه فزیکي عملیه ده، چې د لمر، سپوږمۍ او ځمکې د کرې تر منځ رامنځ ته کیږي: که څه هم د لمر تندر او سپوږمۍ د تندر په اړوند دو دیزې عقیدې شتون لري، چې زموږ د بحث موضوع نه ده، خو په فزیکي ډول د لمر، سپوږمۍ او ځمکې پر یوه خط را تلل او واقع کیدل، خسوف او کسوف جوړوي. د سپوږمۍ د تندر پر وخت ځمکه د لمر او سپوږمۍ ترمنځ پر یوه خط واقع کیږي، په دې وخت کې د ځمکې سورې پر میاشت لویږي، که چیرې سورې په بشپړه توګه پر سپوږمۍ ولویږي، نو د سپوږمۍ بشپړ تندر رامنځ ته کیږي که چیرې سوری بشپړنه وي: نو نیمه سپوږمۍ تندر نیسي. (ظل وشبه ظل) د سپوږمۍ پر مخ د موږ د بحث موضوع ده. د لمر د تندر پر وخت سپوږمۍ د لمر او ځمکې تر منځ ځای نیسي، که د تصادف له مخې د سپوږمۍ سورې پر ځمکه ولویږي، د لمر تندر رامنځ ته کیږي، بیا هم د سپوږمۍ د سوري له امله د ځمکې پر مخ یا د لمر بشپړ تندر او یا نیم رامنځ ته کیږي. په دې وخت په بحرونو کې قوي مد او جذر رامنځ ته کیږي، خو کمزوري مدونه د سپوږمۍ او یا د لمر د جاذبې له امله هر وخت پر بحرونو تر سره کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱− د لوست موضوع	د څمکې د حرکتونو ډولونه	
۲− د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. − عمومي موخې: − د څمکې د حرکتونو په اړه به معلومات ومومي ځانګړې موخې: − د څمکې د حرکت په ډولونو به پوه شي. − د وضعي او انتقالي حرکت توپیر به وکولی شي − د څمکې د حرکت ډولونو نومونه به واخلي.	
۳− د تدریس میتود	توضیحي، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴− د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنیت.	
۵− د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶− په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. − هڅوونکي پوښتنه: − ایا پوهیږئ چې ځمکه څو ډوله حرکتونو لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د ځمکې د حرکت د ډولونو په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. - د لمریز نظام د نقشې له مخې د ځمکې د حرکتونو توضیح کول. - د ځمکې حرکتونو په هکله په خپلو کې خبرې اترې مطرح کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د هغو د ټولګي فعالیت وټاکئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - د ارزونې په اړوند پوښتنې طرحه کړئ. - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلی فعالیت څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري. - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د ځمکې حرکت د ډولونو په اړه نظر څرګندوي. - د لوست غوره او مهم ټکي لیکي. - نقشې ته ګوري او د خپل ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور آوري. - د خسوف او کسوف په اړه له ښوونکي سره خبرې کوي. - د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د استازې په واسطه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. - مهمو ټکو او ستونزو په اړوند خپلې پوښتنې کوي. - د ارزونې په اړوند پوښتنوته ځوابونه وایي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي. - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د ځمکې پنځه ډوله حرکت:

۲- وضعي حرکت د ځمکې له محوري حرکت څخه عبارت دی چې د **۲۳** ساعتو او **۵۶** دقیقو په موده کې د لویدیځ له خوا ختیځ خواته په خپل محور څرخې، د ځمکې وضعي حرکت د بشر په ژوند، شرایطو، نباتاتو او همدارنګه د وخت په ټاکنه کې دلیدلو وړ اهمیت لري.

۳- ځمکه په یو کال **۳۶۵** ورځو او **۶** څلورو ساعتونو کې خپل حرکت په بیضوي مدار د لمر په ګرد چاپیره تر سره کوي، د ځمکې د مدار اوږدوالی **۹۳۱** میلیونو کیلو مترو ته نژدې دی، په مدار باندې د ځمکې د حرکت سرعت په یوه ثانیه کې **۳۰** کیلو متره حساب شوی دي.

مشهور انګریزي هیات برادلي په **۱۷۲۷** م کال کې د ځمکې انتقالي حرکت د ستورو د وړانګو د تمایل له مخې ثبوت کړ ځکه چې د ستورو د وړانګو تمایل د کال په فصلونو کې د ځمکې انتقالي حرکت پر بنسټ کله زیاتیږي او کله کمیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

ځمکه پنځه ډوله حرکت لري چې له وضعي، انتقالي، نوساني، د ځمکې حرکت د ويګاه د ستوري خواته او په يوه نا معلوم استقامت د سحابي کهکشان په لور د ځمکې له حرکت څخه عبارت دي.

د ځمکې وضعي حرکت د ځمکې له محوري حرکت څخه عبارت دی چې په ۲۴ ساعتو (د ۲۳ ساعتو او ۵٦ دقيقو) کې د لويديځ له خوا خيتځ ته په خپل محور څرخي.

انتقالي حرکت: هغه څېړنې چې د ساينس او حيات پوهانو په بيلو بيلو پيړيوکې تر سره کړي، ثابته کړې يې ده چې ځمکه په يو کال ۳٦۵ ورځو او ٦ ساعتونو کې خپل حرکت په بيضوي مدار تر سره کوي. ځمکه د نورو جسمونو غوندې د لمر په چاپيره څرخې او د لمريز نظام يوازنۍ سياره ده چې ژوند پکې کيږي او د ټولو ژونديو موجوداتو ژوند پکې برابر شوی دی او د ټولو سيارو په نسبت پکې ډيرې څېړنې تر سره شوي دي، لکه: څنګه چې ټول فضايي اجرام حرکت لري ځمکه نوساني حرکت هم لري چې په موضعي توګه د هغې نوسانات ليدل شوي دي، د جغرافيې پوهان له وضعې او انتقالي حرکت څخه دې حرکت سره علاقه لري، ځکه چې طبيعي او جغرافيې زياتره پېښې او واقعات د ځمکې د وضعي او انتقالي حرکتونو په پايله کې منځ ته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۷ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرليكونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">جغرافيايي ټاكل شوي كميتونه (طول البلد او عرض البلد)</td></tr>
<tr><td>۲- د زده‌كړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده كوونكي به د تدريس په پاې كې لاندې موخې تر لاسه كړي.
- عمومي موخې:
- د طول البلد او عرض البلد په اړه به معلومات ومومي.
ځانگړې موخې:
- له طول البلد او عرض البلد سره به اشنايي پيدا كړي.
- د طول البلد او عرض البلد دايرى به رسم كړي.
- د طول البلد او عرض البلد دايرو په اوصافو به پوه شي
- د طول البلد او عرض البلد خطونو په شمير به پوه شي او ورسره به مينه پيدا كړى.</td></tr>
<tr><td>۳- د تدريس ميتود</td><td colspan="2">توضيحي، ډله ييز كار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴- د تدريس اړين توكي</td><td colspan="2">كتاب، تخته، تباشير، دښوونكي لارښود كتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، كه شوني وي جغرافيايي ويديويي، تلويزيوني فلمونه، د كمپيوتر سي ډي گانې او انټرنيت.</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولگي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونكي د يادداشت كتابچه او عملي كار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶- په ټولگي كې د تدريس او زده‌كړې لومړنې فعاليتونه.</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولگي تنظيمول، د حاضرۍ كنترول، له ټولگي وتلى فعاليت، د تېر لوست ارزونه او د تېر او نوي لوست ترمنځ د اړيكو ټينگول</td><td>وخت په دقيقو</td></tr>
<tr><td>هڅوونكي پوښتنه:
- د طول البلد او عرض البلد په باره كې معلومات لرئ؟</td><td>۱۰ دقيقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټه خوله د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د طول البلد او عرض البلد په اړه پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي وليکئ. - د نقشې يا د ځمکې د کرې له مخې طول البلد او عرض البلد توضيح کړئ - د طول البلد په باره کې ورسره خبرې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ د ټولګي د ننه فعاليت يې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې وکړئ - د نوي لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلی فعاليت څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرليک ته ګوري - نوي لوست په پټه خوله لولي. - د طول البلد او عرض البلد په اړه نظر څرګندوي. - د لوست غوره او مهمې برخې ليکي - نقشې ته پاملرنه کوي او د خپل ښوونکي څرګندولوته غوږ نيسي - د لوست مهمې برخې ليکي - د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه نوروته د استازې پواسطه وړاندې کوي. - مهمې برخې او پوښتنې طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وايي - د نوي لوست لنډيز ته ځير کيږي او ځانونه ور باندې پوهوي - له ټولګي څخه وتلي فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- طول البلد يا نصف النهار له هغو نيمو دايرو څخه دي چې له شمال قطب څخه پيل او تر جنوب قطب پورې اوږدې شوي او د استوا پر خط عمود دي، دګرينويچ خط چې د لندن له ښار څخه تېرېږي، د طول البلدونو پيل دی او د ځمکې کره په دوو نيمو ختيځو او نيمه لويديځو کرو ويشي

۲- عرض البلد له هغو دايرو څخه عبارت دي چې د استوا له خط سره موازي رسم شوي ختيځ او لويديځ ته غځېدلې د استوا دايره د عرض البلدونو پيل دی، ځمکه يې په دوو نيمه شمالي او جنوبي کره ويشلې ده

۳- د عرض البلد دايرو اوصاف ۱۱ درجې دي چې په کتاب کې شرح شوي دي

۴- د طول البلد دايرو اوصاف ۷ درجې دي چې په کتاب کې شرح شوي دي

۵- ج- ۳٦۰ درجې

٦- ب- د ګرينويچ خط

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

فرضي خطونه چې له شمال قطب څخه پیل او تر سویل پورې رسیږي، د طول البلد د خطو (نصف النهار) په نوم یادیږي، څرنګه چې د دایرې محیط (۳٦۰) درجې دی، نو د طول البلدونو ټول شمیر (۳٦۰) درجې وي، د طول البلد خط چې دلندن د ګرینویج له ښار څخه تیریږي، د طول البلدونو پیل دی او صفر درجه قبول شوی دی، چې (۱۸۰) درجې طول البلد یې دلندن د ګرینویج ختیځ خواته موقعیت لري او د ختیځ طول البلدونو (۱۸۰) درجې نورې یې د ګرینویج لویدیځ لورته موقعیت لري، د لویدیځو طول البلدونو په نوم یادیږي. د طول البد هره درجه په ٦۰ دقیقو او هره دقیقه یې په ٦۰ ثانیو ویشل کیږي، د طول البلد خطونه په یوازې توګه د نړۍ په بیلو بیلو سیمو کې د وخت توپیر ښیي. په نقشه کې د طول البلد خطونو تقاطع د ځایونو موقعیت ښیي.

د عرض البلد دایروته موازي دایرې هم وایي ځکه چې دغه ټول خطونه له استوا سره موازي خطونه دي چې په نقشه او کره کې په ښکاره لیدل کیږي. عرض البلد هغو دایروته ویل کیږي چې د استوا له خط سره موازي له ختیځ څخه لویدیځ خواته یو له بل سره موازي دي او د طول البلد په دایرو عمود دي. څرنګه چې ځمکه کروي ده، د عرض البلد دیره لویه دایره د استوا خط دی او د عرض البلدونو پیل شمیرل کیږي، نو ځکه صفر درجه منل شوی دی. د استوا د شمال عرض البلدونو ته شمالي عرض البلدونه وایي چې د N په توري ښودل شوي دي او د استوا د سویل (جنوب) عرض البلدونه د (S)په توري ښودل شوي، د عرض البلد هره درجه په ٦۰ دقیقو اوهره دقیقه په ٦۰ ثانیو ویشل شوې، چې په نقشو کې د درجې د قیقې او ثانیې په حساب پیژندل شوي دي (۹۰) درجې عرض البلد په شمالي نیمه کره کې او (۹۰) درجې په جنوبي نیمه کره کې شتون لري، د عرض البلد د دایرو د منځ دایرې ته د استوا خط وایي چې د ځمکې کره یې په دوو مساوي برخو ویشلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۸ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	اقليم څه شي دی	
۲- د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - له اقليم پيژندنې سره به اشنايي پيدا کړي. ځانګړې موخې: - د اقليم په اړه به معلومات پيدا کړي - د اقليم له عناصرو او عواملو سره به مينه پيدا کړي - د لندبل او اورښت ګراف به رسم کړي	
۳- د تدريس ميتود	څرګندوني او ډله ييز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويډيويي، او تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي دياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدريس او زده کړې لومړني فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيم، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي د وتلی فعاليت، ليدنه د تېر لوست ارزونه او د تېر او نوې لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول.	وخت په دقيقو
	- هڅوونکي پوښتنه: - د اقليم او د هغه د عناصرو په اړه څه پوهيږئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – اقلیم څه دی، په اړه یې پوښتنه وکړئ. – د نقشې له مخې اقلیم تشریح کړئ. – پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې طرحه کړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلي فعالیت څرګند کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د اقلیم په اړه خپل نظر ښکاره کوي. – نقشې ته پاملرنه کوي او د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري – تختې ته ګوري – د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده ونده اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې د استازې پواسطه وړاندې کوي. – مهم ټکي او خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. – له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– اقلیم د یوې سیمې د جوي پدیدو له تمام وسطي حد څخه عبارت دی چې په ټاکلې وخت او ځای کې بیل ببل صفتونه غوره کوي چې د میلان مفهوم وړاندې کوي (Klima) او لاتین کلمه ده.

۲– د اقلیم اړوند عناصر د تودوخې درجې، د هوا فشار، د بادونو بهیر، لنده بل او له اوربښت څخه عبارت دي.

۳– د اقلیم پیژندنې له پلوه تودوخه او د لمر وړانګو د لګېدو زاویه د ځمکې د سطحې د اقلیم په تغیر کې اساسي رول لري. تودوخې او هغه نور چې له لمر څخه پر ځمکه لګیږي، د انرژۍ او ژوند مولد دی او په هره یوه ثانیه کې ۱۲۶ تریلیون ته نژدې قوه ده، د لمر تودوخې د ځمکې په استقامت را رسیږي، د لمر د وړانګو سرعت په ثانیه کې ۳۰۰۰۰۰ کیلو متره ده چې طیفونه یې د بیلو بیلو موجونو په اوږدوالي ځمکې خواته حرکت کوي، په هغو برخو کې چې د لمر وړانګې عمودي لګیږي.د ځمکې پر سطحې په هر سانتي متر مربع باندې په هره ثانیه کې دوه کالوري تودوخه تولیدوي.

۴– صیحح او غلطې پوښتنې د کتاب له مخې حل کړئ.

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اقلیم له جغرفیایي موضوعګانو څخه روښانه موضوع ده چې د ټولو بشري او کلتوري فعالیتونو محور جوړوي، د نباتاتو وده، د نفوسو ځای پرځای کېدل، د حیواناتو تیتیدل، همدارنګه د ځمکې د مخ ودانۍ په لومړي پړ اوکې له اقلیم سره مستقیمې اړیکې لري.

د اقلیم پیژندنې د مطالعو له پلوه زیاتره د طبیعت د جبر موضوع په منځ کې ږدي. په دې باره کې د طبیعي او اقلیمي سیمو چاپیریالونه د ژوند د ډول او له انسانانو سره ځانګړې اړیکې ښیي. له هغه ځایه چې د ځمکې د کرویت په نظر کې نیولو سره د طبیعي فکتورونولویه برخه بدلون مومي، په هماغه ترتیب اقلیمي ښلوالی د ځمکې د مخ په بیلو بیلو برخو کې له یوې سیمې څخه بلې سیمې ته تغیرمنونکی دی، مثلاً ټول هغه حیاتي شرایط چې د استوا له سیمې د قطبونو خواته تغیر کوي په لومړي پړاوکې د هغه یوازنی عامل اقلیم حسابیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۹ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د باد لګېدل	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د باد د لګېدو په اړه به بشپړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: – د باد د لګیدو لوری به رسم کړي. – په اقلیم باندې د بادونو په اغیزو به پوه شي – د باد د بهیرد فشار له مرکزونو سره به پوره خبرتیا او بلدتیا ومومي – په اوارو او غرنیو سیمو کې به په لنده بل او اوربښت پوه شي او نوروته به یې معلوات ورکړای شي.	
۳– د تدریس میتود	توضیحي، او ډله ییز کار، خبري اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي دیاداشت کتابچه او عملي کار.	
٦– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلي فعالیت، او د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. – هڅوونکي پوښتنه: – ایا د بادونو د لګېدو په اړه معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د بادونو د لګېدلو په اړه پوښتنه وکړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې وليکئ. - د نقشې له مخې د بادونو لېګدل روښانه کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او دهغو د ټولګي د ننه فعاليت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلی فعاليت څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرليک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د بادونو د لګېدو په اړه نظر څرګندوي. - نقشې ته پاملرنه کوي د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري - د ټولګي د ننه په ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د استازې پواسطه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. - د مهمو ټکو پوښتنې طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډيز ته ځيرېږي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فهاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- هغه باد چې په بيلو بيلو مساوي فاصلو کې په لوړ او ټيټ فشار حرکت کوي، په اصطلاح د جيوستروفيک بادونو په نوم ياديږي او تقريباً د ۹۰ درجې زاويې، د هغه د لګېدلو د لوري، د لوړ فشار له مرکز څخه د ټيټ فشار د مرکز په لور حرکت کوي.

۲- دويم لامل چې دبادونو د حرکت لوری کنترولوي (Coriolis) له قوې څخه عبارت دی، په نيمه شمالي او سويلي کره کې د ځمکې د وضعې حرکت په اساس بادونه له خپلې اصلي تګلارې څخه ګرځي.

۳- د فشار او مرکزونو له مخې بادونه په دريوو ډلو ويشل کيږي (استوايي، ختيځ او لويديځ بادونه).

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د بادونو د حرکت لوري د لوړ او ټيټ فشار د مرکزونو د ايزو بار خطونو لري والی او نژديوالی د هغو د لګېدو چټکتيا د ليدو وړ اغيزه لري. د بادونو بهير په عمومي توګه بادونه د لوړ فشار له مرکزونو څخه د ټيټ فشار مرکزونو ته په حرکت راځي. هر کله چې د ايزو بار خطونه سره نژدې وي، د بادونو لګېدل تيزيږي، بر عکس که د ايزوبار خطونه سره لرې وي، د بادونو چټکتيا لږه احساسيږي، هغه باد چې د لوړ او ټيټ فشار له مرکز څخه په مساوي فاصلو حرکت کوي، په اصطلاح د جيوستروفيک د بادونو په نوم ياديږي او ۹۰ درجې زاويې ته نژدې د هغه د لګېدو لوری دلوړ فشار له مرکز څخه د ټيټ فشار د مرکز خواته حرکت کوي.

د اتموسفير په شتون د ځمکې پر سطحه د فشار د مرکزونو په بدلون کې ډول ډول بادونه رامنځ ته کيږي، د فشار له مرکز څخه لوړ تل د ټيټ فشار د مرکز په لوري بادونه الوزي.

د پام وړ ده چې د باد الوتل د لوړ فشار د مرکزونو له لوري د ټيټ فشار په لوري پر يوه مستقيم خط نه تر سره کيږي بلکې ښي او چپې خواته کږيږي. چې د باد دا انحراف او کږيدل د ځمکې د وضعي حرکت له امله رامنځ ته کيږي، يا په بله وينا په شمالي نيمه کره کې د ساعت د عقرب مخالف بادونه په الوتلو پيل کوي.

د باد د الوتلو کچه د فشار د مرکز په ډير بدلون ټيټوالي او لوړوالي پورې اړه لري، تيز بادونه ډير وخت وراني رامنځ ته کوي، د هريکن او تيفون بادونه يې ښه او څرګنده بيلګه کيداي شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۰ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اقلیم اغیزمن لاملونه	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اقلیم د اغیزو او لاملونو په اړه به بشپړه اشنایي پیدا کول. ځانګړې موخې: – د اقلیم اغیزمن لاملونه به وپیژني. – د اقلیم اساسي عناصر به یو له بل څخه بیل کړای شي. – په هغو اقلیمي فکتورونو به پوه شي او ورسره به مینه پیدا کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییزکار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د تیر او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول	وخت په دقیقو
	– هڅوونکې پوښتنه: – د اقلیم د اغیزمنو لاملونو په اړه څه پوهیږئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د اقلیم د اغیزمنو لاملونو د ځانګړنې په اړوند پوښتنې وکړئ. – پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – دنقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه توضیح کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د هغو د ټولګي د ننه فعالت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلی فعالیت روښانه کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د اقلیم د اغیزمنو لاملونو په اړه نظر ښکاره کوي. – تختې ته ګوري. – نقشې ته پام اړول او د خپل ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري. – د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي له لارښوونې سره د استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – د مهمو ټکو په اړوند خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وايي – د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي – له ټولګي وتلی فعالیت لیکي	۳۵ دقیقې

۸– **د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:**

۱– اقلیمي څلور فکتورونه عبارت دي له تودوخې، اوربښت، لنده بل، د هوا فشار او د بادونو لګېدل دي.

– د لوست پوښتنې د کتاب له متن سره برابرې نه دي.

۱– د ګلخانه یي ګازونو زیاتیدل په نړۍ کې د اوزون د پوړ زیانمن کیدلو سبب شوي دی.

– د لمر وړانګې د ځمکې پر مخ په بیلا بیلو زاویو باندې لګیږي. (ص)

– په غرنیو لوړو برخو کې د هرو سلو مترو پوړ والې سره تودوخه لوړیږي. (غ)

– په افغانستان کې د سایبریا سړې څپې او د هند د سمندر موسیمي تو دې څپې د اقلیم د وچوالي لامل کیږي. (غ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د اقليم پيژندنې پوهانو د اقليم اغيزمن لاملونه په ترتيب سره داسې تر مطالعې لاندې نيولي دي

الف- د اقليم بنسټيز عنصرونه

ب- د اقليم اغيزمن لاملونه

د اقليم د بنسټيزو عنصرونو په مرسته د يوې سيمې اقليمي ځانګړنې په ښه ډول پيژندل کيږي، له دې امله د اقليم په بدلونونو کې لاندې څلور فکتورونه د يوې سيمې په آب و هوا باندې مستقيمه اغيزه لري، دغه فکتورونه عبارت دي له:

۱- د کال اومياشتې د شپې او ورځې د تودوخې درجه.

۲- د کال او مياشتې په اوږدو کې رطوبت او اورښت.

۳- په نړيوال او سيمه ييز ډول د لوړو او ټيټو فشارونو د مرکزونو جوړښت.

۴- په وچه او لنده باندې د بادونو لګېدل او د هغو ډولونه. دلته دغه څلورو اقليمي عنصروته يوازې د نورو مهمو او اغيزمنو لاملونو له مخې پاملرنه کوو چې عبارت دي

له:

۱- د لمر د وړانګو د لګېدو زاويه

۲- د عرض البلد درجه

۳- د ځمکې لوړې او جوړښتونه

۴- له بحر څخه لريوالی او نژدېوالی

۵- د بحري جريانونو نوعيت

۶- سيمه ييز بادونه

۷- د تودو او سړو جبهو څرنګوالی

۸- د ګلخانه يي ګازونو پراختيا

۹- د اوزون د طبقې زيانمن کيدل

۱۰- د اورشيندونکو فعاليتونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۱ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اقليم ډولونه	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اقليم له ډولونو سره به بشپړه اشنايي پيدا کړي. ځانګړې موخې: – د اقليم په ډولونو به پوه شي – د اقليمي سيمو نومونه به واخيستلی شي – په نقشه کې به په بيلو بيلو سيمو کې د اقليم ډولونه وښودلی شي او نوروته به يې روښانه کړای شي.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې، خبرې اترې، ډله ييز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويديويي، او تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړني فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيم، د حاضرۍ‐ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعاليت ليدل، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زوړ لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول.	وخت په دقيقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – ايا د اقليم د ډولونو په اړه معلومات لرئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د اقلیم په اړه پوښتنې وکړئ. – پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ. د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه وتلی فعالیت روښانه کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د اقلیم د اغیزمنو لاملونو په اړه نظر ښکاره کوي. – تختې ته پام اړوي او د خپل ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري – د ټولګي په ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده ونده اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې نورو زده‌کوونکو ته وړاندې کوي. – د خپلو ستونزو په اړوند پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي – له ټولګي څخه وتلی فعالیت لیکي	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– (ب) ځواب سم دی $۲۳\frac{۱}{۲}$ درجې او $۶۶\frac{۱}{۲}$ درجې

۲– (ب) ځواب سم دی له ختیځ څخه د لویدځ خواته

۳– معتدله اقلیم د ۳۵– او ۵۰ درجو ترمنځ عرض البلدونو کې د ی، له تروپیک او قطبي دواړو خواو څخه اغیزمن کیږي.

۴– د منځنیو عرض البلدونو معتدله اقلیم په پنځو برخو ویشل شوی دی.

– د استوایي لاندې مرطوب اقلیم

– وچ او د لویدیځو سواحلو اقلیم

– له وچ اوړي سره د مدیترانې یا استوایي سیمې اقلیم

– دښتې او دستپ سیمې معتدله اقلیم

– د معتدله سیمې مرطوب او وچ اقلیم

۵– په دوو شمالي او جنوبي نیمو کرو کې د استوایي لاندې د ۲۵– ۳۰ درجو ترمنځ عرض البلدونو اقلیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اقلیم زیات ډولونه لري چې د حاره یا ګرمې سیمې اقلیم، د معتدلې سیمې اقلیم د منځنیو عرض البلدونو د استوا لاندې مرطوب اقلیم، د لویدیځو سواحلو اقلیم، مدیترانه یي اقلیم، صحرایي اقلیم، د معتدلې سیمې، ستپ، وچ او لوند اقلیم، قطبي سوړ او د غرنیو لوړو سیمو اقلیم، قطبي لاندې وچ اقلیم، د تندرا سیمه، یخچالي اقلیم او د غرنیو سیمو له اقلیم څخه عبارت دی. د صنعتي تولیداتو په زیات والي، د سون مواد زیاتې کاروني، د نفوس زیات والي، د ګل خانه یې غازونو زیات والي د ۱۹۸۰ کال را په دې خوا د ځمکې د تودوخې درجه مخ پر زیاتیدو ده. د اقلیم پیژندونکو د محاسبې له مخې هر کال یوه درجه د سانتي ګراد د ځمکې تودوخه لوړیږي، چې د هغې منفي اغیزې د قطبي او غرنیو یخچالونو کې تر سترګو کیږي. له دې سره سم اوړده وچ کالی، تر ځمکې لاندې د اوبو کمښت، د فلوریدا، دنمارک، او سلیون د سواحلو تر اوبو لاندې کیدل د دې هیوادونو اوسیدونکو او ټولې نړۍ ته سترګواښ دی، ځکه د ځمکې د تودوخې د درجې لوړیدل Global Warming دوام لري، چې په راتلونکي کې به ستره فاجعه رامنځ ته کړي.

د سونامي موضوع چې د ځمکې د ګرمیدو زاویه ده، په دوو ورستیو لسیزو کې یې د آسیا سویلي او ختیځ سواحل له ګواښ سره مخامخ کړیدي، امکان لري چې د نړۍ د اقلیم ځانګړتیا وې تر یوې اندازې بدلون وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۲ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د اتموسفير پوړونه (طبقې)	
۲- د زده (کړې پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د اتموسفير له پوړونو سره به پشپړه اشنايي پيدا کړي. ځانګړې موخې: - د اتموسفير د پوړونوپه اړه به معلومات تر لاسه کړي - له تروپوسفير طبقې او ستراتوسفير طبقې سره به اشنا شي - د ميزوسفير طبقه او د ترموسفير طبقې توپيربه وکړاى شي او نوروته به يې روښانه کړي - له اکذوسفير طبقې سره به اشنا شي.	
۳- د تدريس ميتود	څرګندونې، خبرې اترې، ډله ييزکار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويديويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
٦- په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړني فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه وتلې فعاليت، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ اړيکو ټينګول. - هڅوونکي پوښتنه: - د اتموسفير د پوړونو په اړه معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د اتموسفیر د پوړو په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. - د نقشې له مخې د اتموسفیر پوړونه توضیح کړئ. - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ د هغوی د ټولګي د ننه فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - دارزونې پوښتنې مطرح کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ. - له ټولګي وتلی فعالیت څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د اتموسفیر د پوړونو په اړه به نظر ښکاره کوي. - تختې ته ګوري - نقشې ته پاملرنه کوي او دښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري - د ټولګي د ننه په ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده ونده اخلي او د خپلې ډلې د خپلې ډلې د ښوونکي په لارښوونه د تختې مخې ته لیږي چې ستاسي نظر نوروته وړاندې کړي. - د ستونزمنو ټکو او پوښتنو طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د تروپوسفیر په ترکیب کې ۲۱٪ د اوکسیجن غاز، ۷۰٪ نایتروجن، ۰، ۹۳٪ ارګن، ۰، ۳٪ کاربن ډای اکساید وي.

۲- د اوزون پوړ په استراتوسفیر پوړ کې پروت دي.

۳- د ایونوسفیر پوړ د اتموسفیر ډیر تود پوړ دي چې د ترموسفیر په نوم هم یادیږي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اتموسفیر په بیلو بیلو پوړونو تشکیلیږي چې عبارت دی له:

۱- د تروپو سفیر طبقه

۲- د ستراتوسفیر طبقه

۳- د مزو سفیر او یا منځني پوړ (طبقه)

۴- د ترموسفیر پوړ (طبقه)

۵- د اکزوسفیر پوړ

د تروفوسفیر د پوړ ارزښت په دې کې دی چې د ځمکې حرارت د ګلخانې غوندې د نباتاتو، حیواناتو او انسانانو لپاره په معیاری اندازه ساتي او اورښتونه هم په همدی پوړ کې کیږي.

د اوزون پوړ د ماوراي بنفش وړانګو له راتللو څخه مخنیوي کوي.

د ستراتوسفیر پوړ د الوتکو د الوتلو لپاره ښه برابر ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۳ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د ځمکې اتموسفير	
۲- د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د اتموسفير په اړه به بشپړه اشنايي پيدا کړي. ځانګړې موخې: - د ځمکې له اتموسفير سره به بلدتيا پيدا کړي - د انسانانو، حيواناتو او نباتاتو په ژوند کې به د اتموسفير په رول وپوهيږي او نوروته به يې معلومات ورکړي. د اوزون د پوړ په هکله چې له بنفش شخه هغه خوا وړانګو د راتللو مخنيوي کوي مينه به پيدا کړي.	
۳- د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي او وسيلې	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويديويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوتر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدريس او زده کړې لومړنې فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلی فعاليت، د تېر لوست ارزونه او د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول. - هڅوونکي پوښتنه - د ځمکې د اتموسفير په باره کې څه معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د ځمکې د اتموسفیر په اړه پوښتنه وکړئ. - د نقشې له مخې د ځمکې اتموسفیر توضیح کړئ. - د لوست غوره او مهم ټکي پر تختې ولیکئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او دهغو د ټولګي د ننه فعالیت وټاکئ - پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلي فعالیت روښانه کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د ځمکې د اتوسفیر په اړه نظر څرګندوي - نقشې ته پاملرنه کوي او دښاغلي ښوونکي توضیحات په غور اوري - تختې ته ګوري - د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې څرګندوي. - د مهمو برخو او خپلو پوښتنو څرګندونه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته ځیریږي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د تروپوسفیر په پوړ (طبقه) کې د غازونو د سلنې په ترکیب کې اوکسیجن ۲۱فیصده، نایتروجن ۷۸ فیصده، ارګن ۰.۹۳فیصده، کاربن ډای اکساید غاز۰.۰۳ فیصده دی.

۲- ګلخانه یي غازونو کاربن داي اوکسایډ، co_2، متان او کلورو فلورو کاربن ډای چې د اوزون د پوړ د خرابیدو لپاره زیانمن دی.

۳- د تروپوسفیر په پوړ کې د فشار اندازه په چټکۍ را کښته کیږي که د سمندریز مخ ۷۶۰ ملي متره وي، د هوا د ۱۲ کیلو مترو په لوړ والي کې زر ځلې راکښته کیږي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اتموسفیر هغه غازي کره ده چې د ځمکې د سیارې شاوخوا یې پوښلې ده، د ځمکې په خارجې قشر کې ژوندي موجودات او نباتات دي چې د بایوسفیر په نامه یادیږي او انساني ژوند د همدغې سیمې برخه ده چې د اتموسفیر په قاعده او د ځمکې په سطحه کې ژوند کوي، د اتموسفیر موجودیت د انسانانو، حیواناتو او نباتاتو د پایښت باعث کیږي او د ژوند لپاره یې لاره برابره کړې ده، د ځمکې اتموسفیر ۱۳۰۰۰ کیلومتره پنډوالی لري، خو په قطبونو کې یې پنډوالی لږ دی.

د اوبو سایکل د اتموسفیر په شتون کې بشپړیږي، په دې معنا چې اوبه په اتموسفیر کې راټولیږي، سړیږي، په پایله کې وریځ جوړوي، کله چې د اشباع نقطې ته رسیږي، د باران د اوریدو لامل کیږي، جاري او رواني اوبه جوړوي، د اتموسفیر په شتون او لوړ فشار کې رامنځ ته کیږي، له یوې سیمې بلې سیمې ته د بادونو د الوتلو سبب کیږي، په اتموسفیر کې د اوبو پر سایکل سربیره د کاربن ۱۴ د فوتو سنتیز عملیه او د نایتروجن سایکل رامنځ ته کیږي، اتموسفیر له ګلخانه یي غازونو څخه د یوې طبقې په بڼه جوړیږي او د ځمکې تودوخه ساتي. که چیرې اتموسفیر شتون و نه لري، د باد الوتل نه رامنځ ته کیږي، د میاشتې (سپوږمۍ) د فضا په شان ټول شیان د سکون په حالت کې پاتې کیږي.

د اتموسفیر په شتون کې استوایي، ختیځ او لویدیځ بادونه ټول رامنځ ته کیږي چې هریو په ځانګړي اقلیمي سیمه ځانګړې اغیزه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	په اقلیم کې د اتموسفیر برخه	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – په اقلیم کې د اتموسفیر د برخې په اړه به معلومات پیدا کړي ځانګړې موخې: – په اقلیم کې به د اتموسفیر له نقش سره اشنایي تر لاسه کړي – د انسانانو په ژوند کې به د اتموسفیر برخه او د اوکسیجن ګټور توب وپیژني – د انسانانو په ژوند کې به د اوزون د طبقې په رول پوه شي او نوروته به يې تشریح کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	شفاهي او تحریري(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	– هڅوونکې پوښتنه: – ایا پوهیږئ چې اتموسفیر په اقلیم کې څه اغیزه لري؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټي خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د اقلیم د اغیزمنو لاملونو پوښتنه طرحه کړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه توضیح کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د هغو د ټولګي د ننه فعالیت روښانه کړئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت روښانه کړئ.	- تختې ته ګوري. - نوی لوست په چو په خوله لولي. - په اقلیم کې د اتموسفیر په اړه نظر ښکاره کوي. - تختې ته په غور ګوري - نقشې ته پاملرنه کوي د ښوونکي توضیحات په غوره اوري - د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - ستونزې او خپلې پوښتنې مطرح کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- په اتموسفیر کې د اکسیجن شتون په وچو او لندو کې د ژوند د دوام سبب کیږي، انسانان په مستقیم ډول هغه تنفس کوي. بحري حیوانات خپل اوکسیجن له اوبو څخه اخلي، نباتات په ورځ کې اوبه دریښو پواسطه او کاربن دای اکساید له هوا څخه اخلي او د لمر په شتون کې کاربو هایدریت جوړوي، هغه تغذیه کوي، دغه عملیه د فوتوسنتیز په نامه یادیږي.

۲- د لوړ او ټیټ فشار د مرکزونو شتون د استوایي بادونو لګېدل، د قطبونو خواته کوي، په همدې ترتیب قطبي بادونه او سړه جبه ټول د اتموسفیر او د لمر د تودوخې زیږنده ده

۳- د هوا تودوخه او سوړوالې د لوړ او ټیټ فشارونو د مرکزونو د منځته راتللو سبب کیږي، سړه هوا (لوړ فشار) د تودې هوا د مرکز د هر لوري (ټیټ فشار) تل د بادونو حرکت منځته راوړي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اتموسفیر د ځمکې له مهمو پدیدو څخه دی، د یوې لفافې په ډول یې د ځمکې کره پوښلې ده. اتموسفیر د ژوندیو موجوداتو لپاره حیاتي رول لوبوي، د نړۍ او سیمه ییز اقلیم د کنټرول له لاملونو څخه ګڼل کیږي.

اوکسیجن او نایتروجن دواړه د ځمکې پر مخ د ژوند په دوام کې ټاکونکی رول لري، ځینې نور مواد چې د تیرس غازونو په نوم یادیږي، هغه هم د انسانانو د ژوند د دوام لپاره ځانګړې ارزښت لري، لنډه دا چې اتموسفیر په ژوند کې یو ټاکونکي عنصر دی، چې پرته له هغه کوم ژوندي موجود د ځمکې پر مخ خپل ژوند ته دوام نه شي ورکولې، د اتموسفیر شتون د بنفش شعاوو د راتلو مخه نیسي او د هغه له زیانونو څخه انسانان او نورو ژوندي موجودات ساتي.

بله دا چې د اتموسفیر په شتون کې غږونه تر سره کیږي، د رادیو، تلویزیون او د ټولو مخابراتي وسایلو موجونه غښتلي کوي او د پیغامونو د رسیدو لامل ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ځمکې پیژندنې د سنجش او لیدلو وسیلې	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د هوا پیژندنې د لیدلو او سنجش له وسیلو سره به بشپړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: – د هوا پیژنې د لیدلو او سنجش له وسیلو سره به اشنا شي. – د هوا پیژندنې د لیدلو او سنجش له وسیلو او آلاتو سره به اشنایي حاصله کړي. – د هوا پیژندنې دلیدو او سنجش پخوانۍ او اوسنۍ وسیلې به یو له بله سره بیلې کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه وتلي فعالیت کتنه، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	– هڅوونکې پوښتنه – د هوا پیژندنې د لیدلو او سنجش د وسیلو په باره کې څه پوهیږئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د چوپې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د هوا پیژندنې د لیدنو او سنجولو د وسیلو په اړه پوښتنه وکړئ. – د هوا پیژندنې د نقشو له مخې د هوا پیژندنې د لیدلو او سنجولو وسیلې توضیح کړئ. – پر تختې د لوست غوره اومهم ټکي ولیکئ. – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ – د ډله ییز کار لارښوونه او څارنه وکړئ – د لوست د پای پوښتنې وکړئ – د زده‌کوونکو له ځوابونو نتیجه واخلئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د لوست د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلی کار څرګند کړئ.	– تختې ته په مینه ګوري – نوی لوست په چوپه خوله لولي. – د هوا پیژندنې دلیدنو او سنجولو د وسیلو په اړه نظر څرګندوي. – نقشې ته پاملرنه کوي او د محترم ښوونکي څرګندونې په غوره اوري – تختې ته ګوري – پوښتنوته ځوابونه وایي – د خپلو ستونزو په اړوند پوښتنې کوي. – د ټولګي په د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکې په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – د لوست د ارزونو پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– د – ترمامیر سم دی.

۲– ب– باروګراف سم دی.

۳– د مصنوعي سپوږمکیو د ځمکې په سطحه کې د پراخه لیدلو ساحه لري. په اتومات ډول جوي حالت د نړۍ او سیمې په سطحه د هر هېواد لپاره معلومات ورکوي.د مصنوعي سپوږمکیو شبکه د هوایي ډګرونو. د الوتکو د الوتنې، د لویوبیړیو د تګلارې، د کرنې د لارښوونې، خړوبولو د ژوند په چاپېریال کې د ژوند د ساتنې ځنګلونو او د سیلابونو، څړځایونو، صحرایي کېدلو د خطر طبیعي پېښې سونامې، هریکن او تیفون لپاره بشپړ معلومات ورکوي، تر څو چې اورګانونه او مسؤول خلک ټاعمومي تدبیرونه ونیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د ساینس او تکنالوژۍ له پراختیا سره د هوا پیژندنې د څېړلو وسیلو تکامل وکړ، دغه وسیلې ډول ډول او هر رنګه رامنځ ته شوې. د ۱۹ پیړۍ په پیل کې د هوا پیژندنې ستیشنونه مختصر او ساده وو، په ورو ورو د تودوخې اندازه کولو اتومات او الکترونیکی، باد سنجولو، د فشار د سنجولو او لنده بل وسیلې په هوا پیژندنې کې ځای شوې دي. د هوا پیژندنې د شبکې وسایل او الات اوس مهال په نړیواله کچه کارول کیږي، د امریکا متحده ایالاتو مصنوعي سپوږمکۍ د هوا پیژندنې ټول الکتروني وسایل او الات له ځان سره لري، چې د نړۍ له هرې برخې تیریږي، تولې جوي ځانګړنې ثبت او ریکارت کوي اود ناسا NASA مرکز ته یې لیږدوي. دناسا مرکز همدغه معلومات او مشاهدات اروپایې هیوادونو، امریکا، جاپان، او هوایي ټاپو ته په معلوم او ټاکلي وخت کې معلومات ورکوي، د دې معلوماتو پر بنسټ په ټوله نړۍ کې د هوا او جوي وضعیت په اړوند وړاند وینه(پیش ګوي) کیږي، دا ډول څیړنې انګلستان، جرمني، فرانسه او د چین، جاپان او د هند یوه مصنوعي سپوږمکۍ یې هم تر سره کوي. چې خپل معلومات په اتوماتیک ډول هغو هیوادونو ته چې ور سره معلوماتي راکړه ورکړه لري، لیږدوي.

کچیرې ځینې هیوادونه د رادارو Radar په واسط دا معلومات په سیمه ییزه کچه راټولوي او د هوا په وړاند وینه کې له هغه کار اخلي په ځانګړې ډول د سونامي په طوفانونو، هریکن، تورندو، تیفون او د هوا حرکت په ټولو جبهو کې له ټولو ځانګړتیا وو سره پیش ګویې کوي، اوس مهال دا ډول مصنوعي سپوږمکۍ ځمکې ته د نیژدې ستورو (سیارو) د هوا وضعیت هم تر څیړنې لاندې نیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د با د منځ ته راتلو څرنګوالی	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د باد د منځ ته راتلو په اړه به بشپړمعلومات ترلاسه کړي. ځانګړې موخې: – د باد د پیدا کېدو په اړه به پوه پیدا کړي – په وچه او اوبو کې به د باد ډولونه وپیژني – د بادونو په ګټې او زیانونو به پوه شي – د سیمه ییزو بادونو په لګېدلو به پوه شي، دهغو له زیانه څخه به خبر شي او نورو ته به یې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدریس میتود	د لوست توضیح او ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	شفاهي، تحریري لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه د وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. – هڅوونکي پوښتنه: – ایا پوهیږې چې بادونه څه وخت منځ ته راځي؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- دښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په چوپه خوله د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د باد د رامنځ ته کېدو په اړه پوښتنه وکړئ. - پر تختې د لوست غوره اومهمې برخې وليکئ. - د کار په بيلوبيلو فصلونو کې د باد د لګېدو لورى په نقشه کې د باد د رامنځ ته کېدو څرنګوالى او د باد ډولونه توضيح کړئ - دا چې بادونه څنګه رامنځ ته کيږي، خپلو منځو کې پرې خبرې وکړئ - ز ده کوونکي په ډلو وويشئ او د ټولګي د ننه فعاليت يې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلى فعاليت څرګند کړئ	- د نوي لوست سرليک ته ګوري - نوى لوست په پټه خوله لولي. - د باد د رامنځ ته کېدو په اړه نظر ښکاره کوي. - تختې ته ګوري او مهمې برخې يې ليکي - نقشې ته پاملرنه کوي او د محترم ښوونکي څرګندونو ته په غور غوږ نيسي - د باد د رامنځ ته کېدو په اړه له ښوونکي سره په خبرو کې ونده اخلي - د ټولګي په د ننه ډله ييزو فعاليتونو کې کارنده برخه اخلي او د ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي له لارښوونو سره سم د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - د ستونزو او مهمو برخو پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډيز ته ځيريږي چې پوه شي - له ټولګي وتلى فعاليت په کور کې تر سره کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- بادونه د لوړ او ټيټ فشار د مرکزونو د اختلاف له مخې رامنځ ته کيږي. کله چې د ټيټ فشار د مرکزونو هوا د تودوخې په اثر پورته لوړه شي، د لوړ فشار د مرکزونو هوا چې نسبتاً سړه ده د هغې ځاى نيسي، په پايله کې د سيمه ييزو، قاره يي او يا د ځمکې د کرې په مقياس بېل بېل بادونه رامنځ ته کيږي.

۲- بادونه په پنځه ډوله دي.

۳- تيفون او هريکن بادونه، له سيمه ييزو بادونو څخه دي چې په اندازه کې ډير کم وي، خو سرعت او دورانى زوريې ډيروي، د هريکن بادونه زياتره د فلوريدا په سواحلو او د تکزاس په سيمو کې منځ ته راځي، چې هرکال د ودانيو د خرابيدو او د کرنيزو حاصلاتو له منځه تللو سبب کيږي، د تيفون بادونه د چين به ختيځو سواحلو کې رامنځ ته کيږي چې د هغې سيمې د اوسېدونکو د زيانمن کېدو سبب کيږي، همدارنګه ځينې ساري ناروغى له يوې سيمې بلې سيمې ته ليږدوي که له سونامي سره يو ځاى شي، د زرګونو خلکو د وژلو او د کوروونو دورانى سبب کيږي

۴- تجارتي بادونه په شمالي نيمه کره او سويلي نيمه کره کې د ۵- ۳۰ درجو عرض البلدونو په منځ کې پيدا کيږي، له شمال ختيځ څخه د سويل لويديځ خواته حرکت کوي خو په سويلي نيمه کره کې يې د حرکت لورى له سويل ختيځ د شمال لويديځ خواته کيږي. د تجارتي بادونو د لګېدو سيمې په اطلس اوقيانوس او بحر الکاهل کې دي چې په ۱۵- ۱۶ پيړيو کې چې په بيړۍ چلولو کې زيات ارزښت درلود. چې د شمال او سويل تجارتي مالونه سره بد لېدل.

۵- د لوړ او تيټ فشار د مرکزونو د توپير په سبب بادونه منځته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

بادونه تل د لوړ فشار له مرکز څخه د ټیټ فشار خواته لګیږي، په هوا پیژندنه کې د باد کلمه د هوا پراخه بهیرته ویل کیږي چې کیدای شي، د ځمکې په سطحه یا په ازاده فضا کې د ځمکې د سطحې په یو کیلومترۍ کې) شتون ولري. د هوا طبیعي بهیرونه جریانونه ډیرکم په یو ډول وي، دا ډول ګرد بادونه د ساعت له عقربې سره موافق یا مخالف وي، په بیلا بیلو بڼو او ځانګړې چټکتیا پرخوالي پیدا کوي.

باد د بیل بیل لورى او سرعت لرونکي دی، د باد لورى هغې خواته ویل کیږي چې باد له هغې پلو راځي.د ځمکې د سطحې د باد سرعت د ځمکې د وضعي حرکت تر اغیزې لاندې راځي، په تصویر یا انځور کې د بادونو جوړښت ته پاملرنه وشي، په نیمه شمالي کره کې هغه بادونه چې د لوړ فشار له مرکز څخه د ټیټ فشار د مرکز خواته حرکت کوي، د ځمکې د وضعي حرکت د اغیزو له امله همیشه ښي خواته میل لري او په جنوبي نیمه کره کې یې چپې خواته. د استوا په برخه کې هغه مهال چې له $23\frac{1}{2}$ درجو عرض البلدونو څخه د استوا خط پر لور حرکت کوي، ښي خواته خپل لورى ته بدلون ورکوي، کله چې له جنوبي نیمې کرې څخه د استوا خط خواته الوزي، چپې خواته خپل لوري ته بدلون ورکوي، په پایله کې استوا ته نیږدې بادونه د استوا له خط سره موازي بادونه وي.

تند بادونه د لوړ فشار د مرکز له سیمې او ټیټ فشار له ساحې څخه را پیدا کیږي هر څومره د فشار توپیر زیات وي، سرعت او د باد شدت په همغه اندازه زیاتیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۷ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	وریځې جوړېدنې CLOUDS	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د وریځو د ډولونو له جوړیدنې سره به اشنا شي. ځانګړې موخې: – زده‌کوونکي به پوه شي چې وریځ څنګه جوړیږي؟ – د وریځو ډولونه به وپیژني. – د وریځو شکلونه به یوه له بلې توپیر کړای شي او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې، ډله ییزکار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	شفاهي او تحریري لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي د وتلي کار لیدنه، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکې ټینګول.	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – په آسمان کې څه وخت وریځ جوړیږي؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو لارښوونه وکړئ. - د وريځو د جوړېد په اړه پوښتنه وکړئ. - پر تختې غوره او مهمې برخې وليکئ. - په نقشې کې د کال په بيلو بيلو فصلونو کې د وريځو جوړېدل توضيح کړئ - دا چې وريځې څنګه جوړيږي خبرې پرې وکړئ - ز ده کوونکي په ډلو وويشئ او د ټولګي د ننه فعاليت يې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د اروزنې په باب پوښتنې وکړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعاليت روښانه کړئ.	- د نوي لوست سرليک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د وريځو د جوړېدو په اړه نظر څرګندوي - د نوي لوست غوره او مهمې برخې ليکي - نقشې ته په غور ګوري او د محترم ښوونکي څرګندونې په غور اوري - د وريځو د جوړېدو په اړه له ښاغلې ښوونکي سره خبرې کوي. - د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- وريځ په فضا کې د اوبو د بړاسونو د يو ځای کېدو په اثر منځ ته راځي چې د لمر د تودوخې او د جهيلونو، د سمندرونو دريابونو او د نباتاتو د پاڼو د اوبو بړاس (بخار) له ځمکې پورته کيږي، توديږي، له بله پلوه د هوا د لويې جبې د سړيدوله مخې چې د اوبو بړاسونه د تکاثف په واسطه د هايدروسکوپي هستو په شاوخوا کې راټوليږي، په طبيعت کې د وريځو بيل بيل ډولونه رامنځ ته کوي.

۲- وريځې په ۱۵ ډولو دي چې دوه ډولونه يې له ستراتوس او کومولوس څخه عبارت دي.

۳- د ښو په شان وريځې يا سيروس په فضا کې د ښو په بڼه ليدل کيږي او د بڼکې په بڼه يا سيرو کومولوس د سپين رنګه نازکو پر دو غوندې په فضا کې رامنځ ته کيږي

۴- هرمي او ګنبده.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

وريځې په اتموسفير کې د اوبو د بړاس پواسطه منځ ته راځي، دغه بړاسونه د تروپوسفير په لوړوالي کې سره نژ دې کيږي بېلې بېلې وريځې جوړوي، په استوايي توده هوا کې د اوبو د بړاسونو ځای نيونه ډېره ده او په سړه هوا کې کمه ده. د سړې او تودې هوا جبهې بېلې وې او په هره جبهه کې د هوا کتلې بېلې بېلې وريځې رامنځ ته کوي. د سړې هوا په جبه کې د کولونيمبوس وريځ جوړيږي چې د دغو وريځو تورې کتلې سخت تيز بارانونه رامنځ ته کوي او له نيمبوس څخه پورته د کومولوس وريځ منځ ته راځي. د رنګ خړوالی يې کم او د ګنبدي او هرم غوندې دی هغه توده هوا چې د سړې څپې د فشار په واسطه پرمخ ځي، يوه په بلې پسې په سړې هوا باندې اوړي. کله چې توده هوا د لوړوالي په سبب خپله تودوخه له لاسه ورکړي، د ستراتوس وريځو د جوړيدو سبب کيږي چې د کوچنيو او لويو طبقو بڼه غوره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د لوړتیا له مخې د اورښت بدلونونه	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د لوړ والي له مخې به د اورښتونو له بدلونونو سره اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د لوړ والي له مخې به د اورښتونو په بدلونونو پوه شي - د اورښتونو د بهیر او د اوبو په دوران به وپوهیږي او ور سره مینه به پیدا کړي. - په ژوند کې به د اورښتونو په ارزښت وپوهیږي - په نقشه کې به سرې او تودې سیمې وښودلی شي او نور به هم پرې پوه کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	شفاهي، تحریري لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي دیاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	فعالیتونه، سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلي فعالیت کتنه، د تېر لوست ارزونه، د زوړ او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	- هڅوونکي پوښتنه: - ولې د ځمکې د کرې په ټولو برخو کې اورښتونه توپیر لری؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو لارښوونه وکړئ. - د اورښتونو د بدلونونو په اړه پوښتنې وکړئ. - د نقشې له مخې باراني سیمې توضیح کړئ. - دا چې اورښت په اب و هوا څه اغیزه لري خبرې او بحث پرې وکړئ - پر تختې غوره او مهمې برخې ولیکئ. - د نقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه توضیح کړئ - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلی فعالیت روښانه کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د اورښتونو په اړه نظر ښکاره کوي. - د اورښتونو د بدلونونو په اړه نظر ورکوي. - نقشې ته ګوري او د ښوونکي څرګندونې په غور اوري. - پر آب او هوا او د اورښت په اغیزو خبرې او بحث کوي. - د لوست غوره او مهمو برخو په هکله پاملرنه کوي. - د نقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه په غور اوري - په ډلو کې فعاله ونډه اخلي او پایله یې د ډلې د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست د ارزونو پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته ځیرېږي او ځانونه پوهوي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي او په کور کې یې سر ته رسوي.	۳۵ دقیقې

۷- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د لنده بل لرونکي هوا کتله چې د غرنیو سیمو په ټیټو برخو کې وي، په ورو ورو په لوړوالي کې خپله تودوخه له لاسه ورکوي، د اورښت سبب کیږي، له دې امله په ټولو برخو کې یو ډول اورښت نه کیږي.

۲ـــ د لمر د لګېدو له مخې د سمندرونو جهیلونو، خلیجونو او بحیرو اوبه براس کیږي او د اوبو د براسونو په پایله کې فضا ته پورته کیږي، د اوبو د براسونو د لوړېدو په عملیه کې یې تودوخې کمیږي، سړیږي، د اورښتونو او وریځو د رامنځ ته کېدو سبب کیږي.

۳ـــ اورښت د انسانانو، حیواناتو، نباتاتو او ټولو ژویو په ژوند کې ډیر ارزښت لري، ځکه چې ژوندیې بې د اوبو له شتون څخه شونی نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

په ټولو ځایونو کې د اورښت اندازه یو ډول نه ده او د اورښت اندازه د سیمو په موقعیت پورې اړه لري، په ځینو وختو کې د غرونو د لړیو شتون د لنده بل لرونکو بادونو د تېرېدو خنډ کیږي او د هغو په ټیټو برخو کې اورښت کیږي، د استوا د سیمې د کالني اورښت اندازه د ۲۰۰۰ او ۳۰۰۰ ملي مترو ترمنځ ده او په معتدله کې له ۱۰۰۰ ملي مترو څخه زیاته ده او ځینې وختونه دغه اندازه له ۵۰۰ څخه تر ۱۰۰۰ ملي مترو پورې رسیږي، د همالیا غرنیو سیمو کې د باران اندازه ډېره ده چې د هند له سمندر څخه د مونسوني بادونو پواسطه د اوبو بړاسونه هلته وړل کیږي په پایله کې دواورې او باران په ډول راکوزیږي.

د لوړ او ټیټ فشار چاپیریال د اورښت په اندازه مستقیمه اغیز لري، هغه اقلیمي سیمې چې ټیټ فشار لري، د اورښت اندازه یې ډېره وي، له همدې امله په معتدله او استوایي سیمه کې زیات اورښت کیږي.

په قطبي چاپیریال کې د استوا لاندې او د قطب لاندې چې د لوړ فشار چاپیریال ښکاره کوي، اورښت لږ لیدل کیږي، د استوا په چاپیریال کې د کالني اورښت اندازه دومره توپیرنه لري او ټولې ورځې یې سره برابرې دي، خو د معتدله او تر قطبي لاندې سیمو اندازه د کال په موسمونو او فصلونو کې بدلون کوي.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library